

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO  
TEISĖS FAKULTETO  
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS**

**INGA KIVARIENĖ  
(CIVILINĖS IR VERSLO TEISĖS PROGRAMA)**

**ATLYGINTINOS TURBINĖS ŽALOS RŪŠYS BEI ATLYGINTINŲ  
NUOSTOLIŲ DYDŽIO NUSTATYMAS TAIKANT DELIKTINĘ ATSAKOMYBĘ  
ASMENS SVEIKATOS SUŽALOJIMO ATVEJU**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -  
Prof. dr. Simona Drukteinienė

Vilnius, 2022

## TURINYS

|                                                                                                                                   |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| SANTRUMPŲ SĄRAŠAS .....                                                                                                           | 3  |
| ĮVADAS .....                                                                                                                      | 4  |
| 1. TURPINĖS ŽALOS SAMPRATA ASMENS SVEIKATOS SUŽALOJIMO ATVEJU .....                                                               | 10 |
| 2. TURPINĖS ŽALOS RŪŠYS ASMENS SVEIKATOS SUŽALOJIMO ATVEJU PAGAL LIETUVOS, UŽSIENIO TEISĘ IR NEGRIEŽTOSIOS TEISĖS ŠALTINIUS ..... | 15 |
| 2.1. Negautos esamos ir būsimos pajamos .....                                                                                     | 16 |
| 2.2. Prarastas ar sumažėjęs gebėjimas prisidėti prie namų ūkio ruošos darbų .....                                                 | 21 |
| 2.3. Su sveikatos grąžinimu susijusios ir kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos .....                                       | 24 |
| 2.4. Papildomos išlaidos, atsiradusios pablogėjus asmens sveikatai .....                                                          | 41 |
| 2.5. Turtinė žala dėl sumažėjusio ar netekto asmens nedarbingumo .....                                                            | 42 |
| 3. TURPINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO KRITERIJAI IR ATLYGINIMO BŪDAI....                                                             | 46 |
| IŠVADOS .....                                                                                                                     | 64 |
| PASIŪLYMAI .....                                                                                                                  | 67 |
| LITERATŪRA .....                                                                                                                  | 69 |
| ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBA .....                                                                                           | 74 |
| SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA .....                                                                                                    | 75 |
| SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....                                                                                                        | 76 |
| PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....                                                                              | 78 |

## SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR CK arba CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

ECTIL – Europos deliktinės ir draudimo teisės tyrimo centras

PETL – Europos deliktų teisės principai (angl. *Principles of European Tort Law*)

DCFR – Bendros pagrindų sistemos projektas (angl. *Draft Common Frame of Reference*)

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

BIICL – British Institute of International and Comparative Law

## IVADAS

**Tiriama problema.** Šiame darbe bus tiriamos kelios tarpusavyje susijusios problemos. Pirma, ar Lietuvos pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje įtvirtintas atlygintinos turtinės žalos turinys sveikatos sužalojimo atveju atitinka užsienio teismų praktikoje ir teisės doktrinoje išskiriamas turtinės žalos kategorijas, o jei neatitinka, ar yra erdvės tobulinti Lietuvos teisę šioje srityje. Antra, kokia apimtimi ir, kokie turtiniai praradimai turėtų patekti į nukentėjusiojo teisę gauti žalos atlyginimą bei, kokie žalos dydžio nustatymo kriterijai ir atlyginimo būdai turėtų būti taikomi siekiant užtikrinti visiško žalos atlyginimo principo ne tik *de jure*, bet ir *de facto* realizaciją sveikatos sužalojimo atveju.

Šiame darbe nebus nagrinėjami nepilnamečiams padarytos žalos, neteisėto pastojimo, neteisėto gimimo ir neteisingo gyvenimo klausimai, kadangi šios temos reikalauja atskiro ir nuodugnaus tyrimo.

**Baigiamojo darbo aktualumas.** Sužalojus ar paveikus vieną svarbiausių vertybių – sveikatą, būtina nustatyti atlygintinos žalos apimtį. Pirmiausia turi būti nustatyta, kokia žala gali ir turi būti atlyginama. Tuomet turi būti kuo tiksliau apskaičiuojami nukentėjusiojo patirti turtiniai praradimai. Ne mažiau svarbūs yra ir nukentėjusiųjų, galinčių pareikšti reikalavimus, nustatymo klausimai bei jų patirtos žalos apimtys. Vertinant sveikatos, kaip ginamo gėrio, vietą deliktų teisės ginamų vertybių hierarchijos skalėje<sup>1</sup>, galima pagrįstai teigti, jog aptariamoms vertybėms fundamentalumas ir esmingumas išplečia civilinės atsakomybės taikomas apsaugos ribas<sup>2</sup>, kas savaime sąlygoja ir turtinių praradimų turinio plečiamą aiškinimą. Be kita ko nukentėjusiojo patirtų nuostolių dydžio nustatymui taikomos nevienodos taisyklės, taip pat būsimų nuostolių vertinimas bei taikomi žalos atlyginimo būdai ne visada atliepia tikruosius nukentėjusiojo poreikius. Tai neabejotinai susiję su visiško žalos atlyginimo (lot. *restitutio ad integrum*) principo įgyvendinimu.

Žalos asmeniui samprata nėra įtvirtinta LR CK, tuo tarpu teisės doktrinoje bei užsienio valstybių teisėje yra įtvirtintos specialios nuostatos, numatančios žalos asmeniui sampratą. LR CK 6.283 straipsnio 2 dalis pateikia tik atlygintinų nuostolių, kurie gali būti atlyginami sveikatos sužalojimo atveju, rūšis. Visgi toliau matysime, kad iki šiol susiformavusi Lietuvos praktika, taip pat pozityviojoje teisėje įtvirtintos nuostolių rūšys neatitinka šių dienų visuomeninių santykių dinamikos dėl nuolat augančių žmonių ekonominių poreikių<sup>3</sup>. Pagal LR CK 6.283 straipsnio 2 dalį nuostolių turinį dėl sveikatos sužalojimo sudaro asmens negautos pajamos ir su sveikatos grąžinimu

<sup>1</sup> „Civilinėje atsakomybėje <...> galioja principas, kad kuo aiškesnė ir svarbesnė yra vertybė, tuo stipriau ji ginama. Dėl to, pavyzdžiui, asmens teisės į gyvybę ir sveikatą, kurios savo esme yra absoliučios teisės, vienos iš svarbiausių <...>“, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2009.

<sup>2</sup> Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje“, *Jurisprudencija* 118, 4 (2009): 123-146.

<sup>3</sup> François Terré, Philippe Simler, Yves Lequette, *Droit civil. Les obligations*, 8<sup>e</sup> édition, (Dalloz: 2002), 687-692.

susijusios išlaidos. LR CK 6.283 straipsnio 3 dalyje yra numatytas papildomų išlaidų priteisimas pablogėjus asmens sveikatai po teismo sprendimo. LR CK 6.286 straipsnis įtvirtina žalos dydžio pakeitimo galimybę pasikeitus asmens darbingumui<sup>4</sup>. Kalbant apie žalą dėl darbingumo pasikeitimo, šią žalą galima išskirti kaip atskirą turtinės žalos kategoriją<sup>5</sup>, kadangi jai reglamentuoti yra numatytas atskiras LR CK straipsnis. Tokia žalos keitimo galimybė yra išimtinai susieta su darbingumo pasikeitimu, retrospektyviai lyginant su sprendimo priėmimo metu buvusiu nukentėjusiojo darbingumo lygiu<sup>6</sup>.

Užsienio teismų praktikoje, negriežtosios teisės šaltiniuose bei teisės doktrinoje atlygintinių turtinių praradimų apimtys yra suprantamos plačiau. Pavyzdžiui nukentėjusysis gali reikalauti kompensacijos dėl sumažėjusių ar apribotų gebėjimų atlikti namų ruošos darbus, papildomų dėl namų ūkio pertvarkymo ar naujo būsto įsigijimo išlaidų. Taip pat gali reikalauti išlaidų, susijusių su padidėjusiais nukentėjusiojo poreikiais bei papildomų judėjimo išlaidų. Be kita ko užsienio teismų praktika rodo, jog nukentėjusiojo artimųjų patirti finansiniai praradimai atlyginami ne tik juos priskiriant prie pirminio nukentėjusiojo patirtos žalos, tačiau skirtingose jurisdikcijose suteikiant artimiesiems teisę pareikšti savarankiškus reikalavimus dėl grynai ekonominės žalos atlyginimo. Lietuvoje grynai ekonominė žala yra nekompensuojama sveikatos sužalojimo atveju nukentėjusiojo giminaičiui ar kitam artimam trečiajam asmeniui, kuris dėl nukentėjusiojo slaugymo neina į darbą ir tokiu būdu praranda ar sumažina gaunamas pajamas. Antraeilių nukentėjusiųjų patirtos išlaidos Lietuvoje yra priteisiamos ne kaip grynai ekonominė žala rikošetinės žalos subjektui, o kaip pirminio nukentėjusiojo sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos<sup>7</sup>. S. Selelionytės-Drukteinienės vertinimu, grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo ribų klausimas sudėtingas ne tik dėl negausios Lietuvos teismų jurisprudencijos, bet ir šios žalos kategorijos specifiškumo<sup>8</sup>.

---

<sup>4</sup> LR CK 6.286 str. 1 d. : „Iš dalies netekęs darbingumo nukentėjęs asmuo turi teisę bet kada reikalauti iš atsakingo už žalą asmens atitinkamai padidinti žalos atlyginimą, jeigu jo darbingumas dėl sveikatos sužalojimo paskiau sumažėjo palyginti su tuo darbingumu, kuris jam buvo likęs tuo metu, kai priteistas žalos atlyginimas, išskyrus atvejus, kai žala buvo atlyginta priteisiant konkrečią vienkartinę pinigų sumą“.

<sup>5</sup> Julija Kiršienė, Toma Aleknaitė, „Turtinės žalos kategorizavimo problemos Lietuvoje deliktų teisės lyginamuoju aspektu“, *Jurisprudencija*, 13 (2015): 83-99.

<sup>6</sup> Nors, pavyzdžiui, nukentėjusysis, kuriam nėra suėję 14 metų, neturi teisės į žalos dėl netekto darbingumo atlyginimą, išskyrus išlaidas, susijusias su sveikatos sužalojimu. Žiūrėti LR CK 6.285 str. 1 d. : „Jeigu fizinis asmuo, kuriam nėra suėję keturiolikos metų ir kuris neturi savarankiškų pajamų, suluošintas arba kitaip sužalota jo sveikata, tai atsakingas už žalą asmuo privalo atlyginti išlaidas, susijusias su nukentėjusio asmens sveikatos sužalojimu, ir neturtinę žalą“.

Aut. pastaba: Žalos dėl prarasto darbingumo atlyginimo klausimas gali būti sprendžiamas tuo atveju, kai sužalotasis jau sulaukia 14 metų, įgyja specialybę ir jo gaunamas darbo užmokestis mažesnis nei kitų, tokios specialybės asmenų, dėl sužalotojo netekto darbingumo lygio. Žr. LR CK 6.285 str. 2 d.

<sup>7</sup> Atsižvelgiant į grynai ekonominės žalos sampratą tokias antraeilių nukentėjusiųjų išlaidas galima priskirti prie grynai ekonominės žalos kategorijos, nes tokią žalą patiria antraeilieji subjektai, neturėję fizinio poveikio jų sveikatai.

<sup>8</sup> Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 2: 130.

**Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.** Iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje, mokslinėse publikacijose nebuvo atskirai analizuojamos turtinės žalos rūšys, žalos dydžio nustatymo kriterijai bei atlyginimo būdai būtent sveikatos sužalojimo atveju. Taip pat nebuvo keliamas klausimas, kokie turtiniai praradimai turėtų būti kompensuojami nukentėjusiajam patyrus sveikatos sužalojimus. Fragmentiškas nuostolių, kurie atlyginami sveikatos sužalojimo atveju, turinio aptarimas, rezervuotas požiūris į galimų turtinių praradimų rūšis, taip pat grynai ekonominės žalos egzistavimo kvestionavimas antraeilių nukentėjusiųjų interesų apimtyje, leidžia prieiti prie išvados, jog šio darbo iškeltos problemos tyrimas, autorės žiniomis, nebuvo atliktas. Užsienio valstybių praktika, teisės doktrinoje ir negriežtosios teisės šaltiniuose pateikiami išaiškinimai, autorės vertinimu, leis giliau pažvelgti į šio darbo problemą.

Verta paminėti prof. habil. dr. Valentino Mikelėno monografiją<sup>9</sup>, kurioje yra atskleistos turtinės žalos, kylančios iš deliktų, atskiros kategorijos bei išskirti nuostolių skaičiavimo principai. Svarbus ir reikšmingas teisės mokslininkės S. Selelionytės-Drukteinienės atliktas tyrimas apie grynai ekonominę žalą, kaip atskirą turtinės žalos kategoriją<sup>10</sup>. Atskiros turtinės žalos rūšys bei jų išskyrimo svarba analizuota ir J. Kiršienės ir T. Aleknaitės moksliniame darbe<sup>11</sup>. Visgi, autorės nuomone, nei vienas iš mokslinių tyrimų visapusiškai neatskleidė, kokios turtinės žalos rūšys yra atlyginamos sveikatos sužalojimo atveju, ir, kokie turtiniai praradimai turėtų būti atlyginami Lietuvoje neatsiejamai vertinant ir užsienio teismų praktiką bei teisės doktriną. Iki šiol nėra atlikta analizė siekiant palyginti Lietuvoje ir kitose valstybėse taikomus žalos dydžio nustatymo kriterijus, atlyginimo būdus, jų privalumus ir trūkumus. Akcentuotinas būsimų nuostolių vertinimo klausimas, kuomet nustatant žalos dydį reikalinga ne tik numatyti ir įtraukti visas nukentėjusiojo išlaidas, tačiau ir numatyti laikotarpį, kuriam šios išlaidos nukentėjusiajam bus reikalingos. Nemažiau klausimų kelia ir būsimų negautų pajamų bei prarastos ar sumažėjusios galimybės tobulėti profesinėje srityje vertinimas, bei iš to išplaukiantis pagrįsto tikėtinumo standarto taikymas.

Kalbant apie užsienio teisės mokslinius tyrimus, paminėtini H. Koziolo ir H. Rogerso, Willem H. van Boom moksliniai darbai, kuriuose yra aptariami žalos apskaičiavimo ir atlyginimo metodai sveikatos sužalojimo atveju, ir yra nurodomos atskiros turtinių praradimų rūšys. Taip pat svarbus Didžiosios Britanijos tarptautinės ir lyginamosios teisės instituto atliktas mokslinis lyginamasis tyrimas<sup>12</sup>, kurio tikslas buvo atskleisti skirtingų valstybių taikomas diskonto palūkanų normas priteisiant vienkartinės išmokas būsimiems nuostoliams atlyginti dėl sveikatos sužalojimo. Išskirtinas

<sup>9</sup> Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 3-367.

<sup>10</sup> Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 2.

<sup>11</sup> Kiršienė, *supra note*, 5.

<sup>12</sup> "Briefing Note on the Discount Rate Applying to Quantum in Personal Injury Cases", British Institute of International and Comparative Law, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., <https://www.biicl.org/publications/briefing-note-on-the-discount-rate-applying-to-quantum-in-personal-injury-cases>.

Europos deliktinės ir draudimo teisės tyrimo centro vaidmuo atliekant įvairius lyginamuosius tyrimus deliktų teisės kontekste. Reikšmingi ir ECTIL pristatyti Europos deliktų teisės principai<sup>13</sup>, taip pat Europos lygmeniu atliekami ECTIL įvairūs lyginamieji projektai<sup>14</sup>.

Šio darbo rezultatų pagrindas yra baigtas ECTIL projektas<sup>15</sup>, užsienio valstybių praktika, negiežtosios teisės šaltiniai ir jų komentaras, teisės doktrina.

**Baigiamojo darbo reikšmė.** Kasacinio teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad „<...> *asmens sveikata yra viena iš svarbiausių, nesunkiai pažeidžiamų, ne visada atkuriamų ar neįmanomų atkurti vertybių, todėl turi būti itin saugoma*“<sup>16</sup>. Visgi visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimas pilna apimti ne visada įmanomas net ir tuo atveju, kai pažeidžiama tokia vertybė kaip sveikata. Pritartina užsienio teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamai pozicijai, jog priimant tą faktą, kad visiškas žalos atlyginimas yra siekiamybė ir tikslas, kurį teismai įgyvendina sprendami žalos atlyginimo klausimus, „<...> *kompensuoti žalą nukentėjusiam asmeniui yra nepaprastai brangu, kad jis galėtų gyventi bent kiek panašų gyvenimą į tą, kuris buvo iki nelaimingo atsitikimo. Visiško žalos atlyginimo taisyklė turi būti aiškinama taip, kad būtų pasiektas įmanomas kompromisas tarp nukentėjusiojo ir už žalą atsakingo subjekto*“<sup>17</sup>. Neįgaliojo vežimėlyje gyvenančiam nukentėjusiajam vargu, ar įmanoma atkurti *status quo ante* net ir piniginiu ekvivalentu. Tokioje situacijoje tikslas yra atkurti kuo pilnavertiškesnį gyvenimą, kurį turėtų atspindėti materialinės kompensacijos sumokėjimas<sup>18</sup>. Be kita ko, „<...> *vieninteliai atvejai, kai galima priartėti prie visiško žalos atlyginimo, yra žala, padaryta turtui ir gryni ekonominiai nuostoliai*“<sup>19</sup>. Taigi siekiant kuo tiksliau ir teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą žalą, pirmiausia reikia nustatyti kokią žalą nukentėjusysis patyrė sveikatos sužalojimo atveju, tuomet pritaikyti žalos dydžio paskaičiavimo taisyklės bei parinkti žalos atlyginimo būdus. PETL komentaro autoriai akcentuoja vadinamą „*dvių etapų tyrimą*“, kuomet pirmiausia reikia identifikuoti patirtos žalos rūšį, o tuomet jau įvertinti žalos dydį kiekybiniu aspektu<sup>20</sup>.

<sup>13</sup> „Principles of European Tort Law“, European Group on Tort Law, žiūrėta 2022 m. vasario 7 d., <http://www.egtl.org/docs/PETL.pdf>. Toliau tekste vadinama PETL principais.

<sup>14</sup> Plačiau apie ECTIL atliekamus tyrimus <http://www.ectil.org/>, žiūrėta 2022 m. vasario 7 d.

<sup>15</sup> Koch B.A., Koziol, H. (eds), *Compensation for personal injury in a comparative perspective, Tort and Insurance Law*, v. 4 (Wien/New York: Springer, 2004), 1-500. Taip pat žiūrėti Helmut Koziol, (ed), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Stramek Verlag, 2015).

<sup>16</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394/2006.

<sup>17</sup> Tokia visiško žalos atlyginimo principo samprata suformuota Norvegijos teisės doktrinoje ir teismų jurisprudencijoje. Žiūrėti Helmut Koziol, (ed), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective* (Jan Stramek Verlag, 2015), 154,

[https://www.jan-stramek-verlag.at/fileadmin/user\\_upload/Koziol\\_ComparaTortLaw\\_Eng\\_0040\\_2\\_DRUCK\\_eBook.pdf](https://www.jan-stramek-verlag.at/fileadmin/user_upload/Koziol_ComparaTortLaw_Eng_0040_2_DRUCK_eBook.pdf).

<sup>18</sup> *Ibid*, 21.

<sup>19</sup> „*The only cases where one might get close to full compensation are damage to property, where a replacement is available, and pure economic loss, at least in those cases where it can be assessed precisely*“, *Ibid*, 87.

<sup>20</sup> European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law: Text and Commentary* (Vienna: Springer-Verlag, 2005), 162. Toliau tekste vadinama PETL komentaru.

Papildant šio darbo reikšmingumą akcentuotina, kad, *pirma*, Lietuvos teismų ir kitų valstybių praktikos bei užsienio teisės doktrinos įvertinimas leidžia visapusiškai palyginti, kokia apimtimi skiriasi skirtingose valstybėse turtinės žalos turinys sveikatos sužalojimo atveju. *Antra*, atlikto tyrimo apibendrinimas, autorės nuomone, galėtų padėti teismams formuoti naujas teisės taikymo ir aiškinimo taisykles ne tik praplečiant atlygintinų turtinių praradimų apimtį, tačiau neizoliuotai vertinant ir galimybes atlyginti antraeilių nukentėjusiųjų turtinę žalą. *Trečia*, šis darbas gali būti naudingas tiek teisininkams, tiek advokatams, kurie atstovauja nukentėjusiuosius teismuose dėl žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju. Remiantis tyrimo rezultatais ieškiniai dėl žalos atlyginimo turėtų apimti ir tokius reikalavimus kaip: kompensacijos mokėjimas dėl nukentėjusiojo sumažėjusių ar prarastų galimybių atlikti, ar prisidėti prie namų ruošos darbų, kompensacijos dėl prarastos teisės į pensiją ar kitas išmokas<sup>21</sup>, reikalavimai kompensuoti padidėjusias judėjimo į darbą ir grįžimo iš jo išlaidas, padidėjusias poreikių išlaidas, kaip, pavyzdžiui, žurnalai, knygos. Taip pat reikalavimai kompensuoti pasikeitusių poreikių sąlygotas išlaidas namų ūkio pertvarkymui, remonto darbams, automobilio įsigijimui ir panašiai. *Ketvirta*, šio darbo rezultatai atskleidžia, kad užsienio teismų praktika yra toliau pažengusi kompensuojant turtinius praradimus nukentėjusiajam sveikatos sužalojimo atveju. Rezultatų konstruktyvus vertinimas, autorės įsitikinimu, turėtų būti tam tikras stimulus koreguojant turtinės žalos turinio sampratą. Taip pat būsimų nuostolių skaičiavimo metodai ir taikomos diskonto palūkanų normos autorės analizuotose jurisdikcijose taip pat turėtų patekti į Lietuvos įstatymo leidėjo akiratį, įtvirtinant diskonto palūkanų normas vienkartinėms išmokoms.

**Tyrimo tikslas.** Nustatyti, ar Lietuvoje įtvirtintas atlygintinų nuostolių turinys, žalos dydžio vertinimo kriterijai ir žalos atlyginimo būdai leidžia pasiekti visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimą sveikatos sužalojimo atveju.

**Tyrimo uždaviniai.** Siekiant tyrimo tikslo, nustatomi žemiau nurodyti uždaviniai:

- 1) Atskleisti žalos sampratą sveikatos sužalojimo atveju ir atskiras turtinės žalos kategorijas Lietuvos, užsienio teismų praktikoje ir teisės doktrinoje;
- 2) Nustatyti nuostolių dydžio nustatymo kriterijus bei žalos atlyginimo būdus Lietuvos pozityviojoje teisėje;

---

<sup>21</sup> Aut. pastaba: Jeigu sužalojimą patiria asmuo, kuris neturi minimalaus stažo senatvės pensijai gauti ir nebegali toliau dirbti dėl sveikatos būklės, jis praranda teisę į pensiją, kadangi neatitinka būtinų teisės į pensiją įgyvendinimo sąlygų. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymas, žiūrėta 2022 m. vasario 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5901/asr>.

Pvz.: 14 straipsnis. Teisė gauti senatvės pensiją

1. Asmuo įgyja teisę gauti senatvės pensiją, kai jis atitinka visas šias sąlygas:

1) sukanka šio įstatymo nustatyta senatvės pensijos amžius;

2) turi minimalųjį stažą, nustatytą senatvės pensijai.

2. Asmuo turi atitikti šio straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytus reikalavimus senatvės pensijos amžiaus sukakties dieną arba kreipimosi dėl pensijos dieną, kai pensijos kreipiamasi jau sukakus senatvės pensijos amžiui.

- 3) Išskirti pasirinktose užsienio valstybėse, taip pat teisės doktrinoje taikomus nuostolių dydžio nustatymo kriterijus ir žalos atlyginimo būdus.

**Tyrimo metodika.** Siekiant darbo tikslo, naudojami žemiau nurodyti tyrimo metodai:

- 1) Analizuojant žalos sampratą, atskiras turtinės žalos rūšis, nuostolių dydžio nustatymui ir žalos atlyginimo būdams taikytinas taisyklės, yra naudojami teleologinis, sisteminis, istorinis, dokumentų analizės tyrimo metodai;
- 2) Lietuvos teismų jurisprudencijos, užsienio teismų praktikos ir teisės doktrinos analizei yra naudojami lyginamasis, dokumentų analizės, analitinis, lingvistinis ir sisteminis tyrimo metodai;
- 3) Apibendrinimo ir analitinis tyrimo metodai yra naudojami siekiant apibendrinti atlikto tyrimo medžiagą bei pateikti pasiūlymus gautų išvadų kontekste.

**Tyrimo struktūra.** Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados ir pasiūlymai, literatūra, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Dėstomosios dalies bendrojoje dalyje (pirmasis skyrius) pristatoma žalos samprata ir turtinės žalos požymiai sveikatos sužalojimo atveju.

Dėstomosios dalies specialiojoje dalyje (antrasis ir trečiasis skyriai) yra identifikuojamos atlygintinos turtinės žalos kategorijos Lietuvos teisėje, Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje bei teisės doktrinoje. Identifikuojami Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje įtvirtinti žalos dydžio nustatymo kriterijai bei atlyginimo būdai.

Išvadose yra pateikiamas dėstomosios dalies bendrosios ir specialiosios dalių vertinimas.

**Ginamasis teiginys.** Lietuvos teismų praktikoje ir pozityviojoje teisėje yra įtvirtintas siauras požiūris į nukentėjusiajam atlygintinų nuostolių turinį sveikatos sužalojimo atveju, todėl visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimas neužtikrinamas pilna apimtimi.

# 1. TURPINĖS ŽALOS SAMPRATA ASMENS SVEIKATOS SUŽALOJIMO ATVEJU

Šiame skyriuje pirmiausia bus trumpai pristatoma žalos sąvoka, žalos samprata sveikatos sužalojimo atveju bei bendri turpinės žalos požymiai. Žalos sąvoka šiame skyriuje bus apžvelgta tiek, kiek, autorės įsitikinimu, reikalinga suvokti atskiras turpinės žalos rūšis bei galimų turtinių praradimų apimtis. Siekiant koncentruotumo, nebus akcentuojamas deliktinės atsakomybės aspektas, todėl visais atvejais bus kalbama apie turpinės žalos atlyginimą esant nesutartiniams santykiams.

Žala teisės doktrinoje ir pozityviojoje teisėje suprantama kaip teisės saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas ar pakenkimas, sukėlęs neigiamų padarinių, kuriuos galima įvertinti pinigine išraiška<sup>22</sup>. LR CK nustatyta, kad „Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai“<sup>23</sup>. Prancūzijos teisės doktrinoje žala plačiąja prasme apibrėžiama kaip „nukentėjusiojo gerovės sumažėjimas“<sup>24</sup>. Vadovaujantis PETL 2:101 straipsniu žala pasireiškia, kaip materialinės ir moralinės žalos padarymu teisiškai saugomam interesui<sup>25</sup>. PETL 2:102 straipsnio 1 dalis nustato, kad saugomo intereso apsaugos apimtis priklauso nuo jo pobūdžio, o tokios vertybės kaip sveikata, fizinis ir psichinis neliečiamumas, orumas, laisvė yra labiausiai saugomi interesai. Nekvestionuojant fakto, kad sveikata yra absoliuti vertybė, ją pažeidus galima kalbėti apie pakankamai didelę atlygintinos žalos apimtį<sup>26</sup>. PETL komentaro autoriai pažymi, kad „<...> PETL įvardijamos konkrečios vertybės nereiškia, jog tai yra baigtinis vertybių sąrašas, ar nustatyta absoliuti jų hierarchija. Tokios vertybės kaip kūno neliečiamybė, žmogaus orumas, laisvė ir nuosavybė, kiekvienoje išsivysčiusioje teisinėje sistemoje yra laikomos deliktų teisės apsaugos dalyku, tuo pačiu tai nereiškia, kad kūno sužalojimas visada yra kompensuojamas, arba, pavyzdžiui, kad grynai ekonominiai nuostoliai niekada nėra kompensuojami“<sup>27</sup>. Taigi PETL komentare aiškinant žalos sąvoką yra akcentuojamas teisės saugomas interesas. Prieš sprendžiant klausimą dėl žalos atlyginimo, pirmiausia reikia atsakyti į klausimą, ar pažeistas interesas patenka į konkrečios valstybės saugomų vertybių sąrašą. Konkrečios valstybės teisės sistema nustato, kokie interesai yra saugomi<sup>28</sup>. DCFR įtvirtina neapibrėžtą ratą saugomų interesų, kuriuos pažeidus asmuo turi

<sup>22</sup> Mikelėnas, *supra note*, 9: 141.

<sup>23</sup> Žiūrėti LR CK 6. 249 str. 1 d.

<sup>24</sup> „<...> le préjudice est défini largement comme diminution du bien-être de la victime“, Terré, *supra note*, 3: 688.

<sup>25</sup> „<...> damages requires material or immaterial harm to a legally protected interest“, PETL principai, *supra note*, 13.

<sup>26</sup> Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 2: 141.

<sup>27</sup> PETL komentaras, *supra note*, 20: 31.

<sup>28</sup> *Ibid*, 23-29.

subjektinę teisę į žalos atlyginimą, jeigu pažeistas interesas savo pobūdžiu, reikšme ir turiniu išpildo teisiškai reikšmingos žalos sampratą. Teisiškai reikšminga žala yra „<...> tik tokia, ir tik tiek, kiek teisinė sistema yra pasirengusi suteikti nukentėjusiam asmeniui teisinę pagalbą“<sup>29</sup>.

Žalos, kuri atsiranda pakenkus ar sužalojus asmens sveikatą, ypatingumas pasireiškia tuo, jog neteisėtu veikimu ir (ar) neveikimu pakenkiama žmogaus kūno vientisumui, kūno neliečiamumui ir yra daromas poveikis asmens ne tik fizinei, bei ir psichinei sveikatai. Prancūzijos teisės literatūroje su sveikatos sužalojimu susijusi žala (*iskaitant žalą dėl gyvybės atėmimo* - aut. pastaba) yra vadinama žala asmeniui<sup>30</sup>. Šalia materialinės<sup>31</sup> ir moralinės žalos rūšių, žalos asmeniui išskyrimas *a priori* (liet. iš anksto) leidžia teigti, jog dėl sveikatos sužalojimo patiriami praradimai reikalauja ypatingo dėmesio. Kadangi asmens sužalojimu yra pasikėsinama į fizinę asmens neliečiamybę, todėl teisingiau sakyti ne žalos atlyginimas, o kompensacijos nukentėjusiajam sumokėjimas dėl patirto fizinio poveikio. Vargu, „<...> ar nukentėjusiajam, kuriam buvo amputuota koja, įmanoma sugrąžinti prarastą koją“<sup>32</sup>. Autorė pritaria ir profesoriaus H. Koziol išsakytai minčiai, kad „<...> visiška kompensacija retai kada būna realybė. Pinigais negalima tinkamai kompensuoti brangaus <...> galūnės netekimo, todėl už sunkiausias praradimus kompensuojama nepakankamai. Pinigai gali kompensuoti prarastas pajamas, tačiau jie nepakeičia pasitenkinimo, kurį kai kurie žmonės gali rasti savo darbe. <...> Žala turtui ir ekonominiai nuostoliai yra vienintelės žalos rūšys, kurias galima įvertinti su tam tikru pagrįstu tikrumu“<sup>33</sup>.

LR CK 6.283 straipsnyje<sup>34</sup> yra įtvirtinta bendroji norma, numatanti žalos atlyginimą fizinio asmens sveikatos sužalojimo atveju, ir taikoma tuo atveju, jeigu nėra specialių įstatymų<sup>35</sup>. LR CK 6.283 straipsnio 2 dalis įtvirtina nuostolių rūšis, kurios yra atlyginamos sveikatos sužalojimo atveju, tačiau, kaip jau buvo pažymėta šio darbo įvade, žalos asmeniui sampratos nepateikia. Teismų praktikoje žalos asmeniui samprata taip pat nėra atskleista. Galima rasti fragmentiškas nuostatas apie asmens sveikatą bei jos svarbą „<...> asmens sveikata, kaip psichinės ir fizinės gerovės būseną, suvokiama kaip viena fundamentaliausių ir vertingiausių

<sup>29</sup> Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), „Principles, definitions and model rules of European private law: Draft Common Frame of Reference (DCFR)“, 3038, [http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law\\_en.pdf](http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law_en.pdf). Toliau tekste vadinama DCFR komentaru.

<sup>30</sup> Terré, *supra note*, 3: 688-689.

<sup>31</sup> Aut. pastaba: Prancūzijos teisės literatūroje materialinė žala skirstoma į tiesioginę žalą, kurią patiria pirminis nukentėjusysis - „*victimes immédiates*“, ir į rikošetinę (netiesioginę) žalą - „*dommages par ricochet*“, kurią patiria ne pirminis nukentėjusysis, o kiti asmenys dėl delikto. *Ibid.*

<sup>32</sup> *Ibid.*, 687.

<sup>33</sup> Koziol, *supra note*, 17: 88.

<sup>34</sup> „Jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą“, LR CK 6.283 str. 1 d.

<sup>35</sup> „Šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka“, LR CK 6.283 str. 4 d.

asmeninių neturtinių vertybių. Kai neteisėtais kito asmens veiksmais yra padaroma žalos asmens sveikatai, tai sudaro pakankamą pagrindą priteisti santykinai didesnes pinigų sumas nukentėjusiems asmenims, lyginant su kompensacijų dydžiais kitų kategorijų bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo, nes to objektyviai reikalauja pažeistos vertybės pobūdis, jos vieta vertybių hierarchijoje“<sup>36</sup>.

Nors DCFR yra išskiriama žala asmens kūnui ir asmens sveikatai, tačiau DCFR komentaro autoriai pažymi, kad „<...> didelės reikšmės tarp žalos sveikatai ir žalos kūnui nėra, kadangi fizinio asmens kūno sužalojimu savaime pakenkiama ir sveikatai bendrąja prasme, išskyrus atskirus atvejus kaip, pavyzdžiui, plaukų kirpimas ar skutimas“<sup>37</sup>. Papildomai pabrėžiama, kad „<...> sveikatos sužalojimai yra susiję su vidinių kūno procesų sutrikimu, o kūno sužalojimai paprastai susiję su išorinio kūno vientisumo pažeidimu“<sup>38</sup>. Nors, pavyzdžiui, seksualinis priekabiavimas nepatenka į DCFR VI knygos 2:201 straipsnio reguliavimo apimtį ir yra priskiriamas prie orumo, laisvės ir privatumo pažeidimo. Išžaginimas jau yra priskiriamas prie kūno ir sveikatos sužalojimo<sup>39</sup>.

PETL komentaro nurodo, kad asmens sužalojimas apima ir „<...> psichinės sveikatos sužalojimą, tuo atveju jeigu tokio pobūdžio sužalojimas pagrindžiamas medicininiiais dokumentais pagal visuotinai pripažintus mokslo standartus“<sup>40</sup>. Paprasčiausias emocinis sutrikimas dėl teisės pažeidimo pats savaime nėra žala, nors tam tikrais atvejais jis gali būti laikomas neturtine žala pagal PETL 10:301 straipsnį<sup>41</sup>.

Pagal pažeistos vertybės kriterijų žala dėl asmens sveikatos sužalojimo yra priskiriama prie žalos asmeniui. Pagal žalos ir teisės pažeidimo santykį<sup>42</sup> žala yra skirstoma į tiesioginę (lot. *damnum emergens*, pranc. *dommage direct*, angl. *positive damage*) ir į netiesioginę žalą. Tiesioginę žalą kitaip dar galima vadinti žala, kurią nukentėjusysis patiria iš karto kaip delikto tiesioginį rezultatą<sup>43</sup>. Netiesioginė žala atsiranda kaip neteisėtų veiksmų paskesnis, papildomas rezultatas. Pagal žalos atsiradimo momentą žalą galima skirstyti į pirminę bei į paskesnę žalą<sup>44</sup>. Pirminė ir paskesnė žala gali būti vertinamos laiko bei nukentėjusiojo, kuris patiria neigiamą poveikį, požiūriu<sup>45</sup>. Kitų autorių moksliniuose darbuose turtinė žala sveikatos sužalojimo atveju

<sup>36</sup> LAT 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2010.

<sup>37</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3081.

<sup>38</sup> *Ibid.*

<sup>39</sup> *Ibid.*

<sup>40</sup> PETL komentaras, *supra note*, 20: 164-166.

<sup>41</sup> *Ibid.*

<sup>42</sup> Mikelėnas, *supra note*, 9: 144-145.

<sup>43</sup> „<...> le *dommage* doit etre la suite directe de l'accident“, Terré, *supra note*, 3: 680.

<sup>44</sup> Kiršienė, *supra note*, 5.

<sup>45</sup> *Ibid.*

yra vadinama išplaukiančia ekonomine žala<sup>46</sup>. Tuo tarpu antraeilio nukentėjusiojo patirta žala dėl fizinio poveikio pirminio nukentėjusiojo sveikatai yra vadinama grynai ekonomine žala.

Prancūzijos teisės doktrinoje, kaip jau buvo pažymėta, rikošetinė žala išskiriama kaip viena iš dviejų turtinės žalos rūšių<sup>47</sup>. Pavyzdžiui eismo įvykio metu sužalojamas asmuo A, kuris iki tol teikė išlaikymą ir (ar) finansinę paramą B. Tokiu atveju dėl delikto žalą patiria ne tik A išplaukiančios ekonominės žalos forma, bet ir B grynai ekonominės žalos forma. Rikošetinės žalos nebūtų, jeigu nebūtų pažeisti pirminio nukentėjusiojo teisėti interesai<sup>48</sup>. LR CK 6.283 straipsnis nenumato antraeiliams nukentėjusiems teisės reikalauti grynai ekonominės žalos atlyginimo dėl žalos pirminiam nukentėjusiajam. Visgi tokia galimybė yra įtvirtinta LR CK 6.284 straipsnyje pirminio nukentėjusiojo gyvybės atėmimo atveju reikalavimo teisę siejant su giminystės ryšio faktu<sup>49</sup>. LR CK 6.284 straipsnyje įtvirtinta giminystės ryšio sąlyga praplečia nukentėjusiųjų, turinčių teisę į žalos atlyginimą dėl fizinio asmens mirties, ratą. Nors, pavyzdžiui, pagal Prancūzijos teisės doktriną galimybė rikošetinės žalos subjektams reikalauti žalos atlyginimo neturėtų būti siejama nei su giminystės, nei su svainystės ryšių faktu<sup>50</sup>. Tokiais atvejais svarbiausia, kad netiesioginių nukentėjusiųjų patirta žala atitiktų tikrumo sąlygą<sup>51</sup>. Tiek LR CK 6.283, tiek LR CK 6.284 straipsniai gina absoliučias vertybes, todėl, autorės nuomone, nėra aišku, kodėl antraeiliai nukentėjusieji negalėtų reikalauti grynai ekonominės žalos atlyginimo įrodžius būtiną deliktinės atsakomybės sąlygas, taip pat žalos tikrumo ir neabejotinumą kriterijus. Tuo tarpu DCFR neišskiria pirminių ar antraeilių nukentėjusiųjų, kurie galėtų reikalauti žalos. Pagal DCFR 2:201 straipsnį esminis kriterijus yra tas, ar reikalavimą teikiantis subjektas asmeniškai patyrė poveikį savo sveikatai<sup>52</sup>. DCFR komentaro autorių pateikiamas pavyzdys: dėl C veiksmų A patyrė sužalojimus ir yra be sąmonės. B prižiūri A dėl patirtų sužalojimų. B taip pat yra blogos sveikatos būklės ir yra gydoma. B sveikata pablogėja dėl to, jog prižiūri A. Taigi B patirta žala apima žalą jos sveikatai. B patirtos žalos dėl jos sveikatos sutrikdymo atlyginimo klausimas C atžvilgiu galėtų būti sprendžiamas taikant DCFR 2:201 straipsnį. Aptariamam atveju reikėtų įrodyti tiesioginės ir neabejotinos žalos sąlygas,

<sup>46</sup> Kiršienė, *supra note*, 5.

<sup>47</sup> Terré, *supra note*, 3: 688

<sup>48</sup> Ernst Karner and Barbara C Steininger (eds), *European Tort Law 2014*, Vienna, 2015, 42.

<sup>49</sup> „Fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą“, LR CK 6.284 str. 1 d.

<sup>50</sup> Terré, *op. cit.*, 689.

<sup>51</sup> „<...> encore faut-il que le dommage réponde à la condition de certitude“; „<...> le dommage doit être certain“, *Ibid*, 678-689.

<sup>52</sup> DCFR VI knygos 2:201 straipsnis, žiūrėta 2022 m. vasario 9 d., [http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law\\_en.pdf](http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law_en.pdf). Taip pat žiūrėti DCFR komentarą, *supra note*, 29: 3080-3084.

priežastingumo, numatomumo elementus. Pateikto pavyzdžio kontekste būtinų deliktinės atsakomybės sąlygų įrodinėjimas būtų daug sudėtingesnis, nei tuo atveju, jeigu A reikštų reikalavimą C atžvilgiu dėl patirtos žalos A sveikatai.

## 2. TURPINĖS ŽALOS RŪŠYS ASMENS SVEIKATOS SUŽALOJIMO ATVEJU PAGAL LIETUVOS, UŽSIENIO TEISĘ IR NEGRIEŽTOSIOS TEISĖS ŠALTINIUS

LR CK 6.283 straipsnio 1 dalis įtvirtina už žalą atsakingo asmens pareigą atlyginti nukentėjusiajam visus jo patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. To paties straipsnio 2 dalis nustato, kad nukentėjusiajam turi būti atlyginamos negautos pajamos, su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos bei kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos<sup>53</sup>. Teismų praktikoje šalia negautų pajamų atlyginimo, nukentėjusysis turi teisę ir į „<...> dėl sveikatos sužalojimo prarastos ar sumažėjusios galimybės gauti atitinkamas pajamas ateityje, net jei iki sveikatos sužalojimo nukentėjusysis nedirbo ir negavo jokių pajamų“<sup>54</sup> atlyginimą. LR CK 6.283 straipsnio 3 dalis įtvirtina papildomų, su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų, atsiradusių jau po sprendimo priėmimo priteisimo galimybę. Remiantis LR CK 6.286 straipsniu nukentėjusysis taip pat gali reikalauti priteistos žalos dydžio pakeitimo, kai pasikeičia asmens darbingumas<sup>55</sup>. Autorės analizuotose užsienio jurisdikcijose atlygintinos turtinės žalos apimtys apima ne tik negautas pajamas, medicininės priežiūros ar kitas su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas, tačiau ir su padidėjusiais nukentėjusiojo poreikiais susijusias namų ūkio pritaikymo ar naujo būsto įsigijimo išlaidas. Taip pat turtinė žala apima prarastus ar sumažėjusius nukentėjusiojo gebėjimus atlikti, ar prisidėti prie namų buities darbų atlikimo suteikiant tokiems darbams ekonominę vertę, ir už tai teisingai kompensuojant. Negriežtosios teisės šaltinių, įtvirtinančių atlygintinos žalos rūšis, bei užsienio teisės reglamentavimas rodo, kad nukentėjusysis turi teisę ir į kompensaciją dėl padidėjusių išlaidų skalbimui, valymui, elektrai, šildymui, telefonui ir panašiai. Prarasta ar sumažėjusi galimybė gauti pensiją taip pat yra pripažįstama kaip atlygintina turtinė žala nukentėjusiajam. Paminėtina, kad skirtingose užsienio valstybėse yra numatyta ir antraeilių nukentėjusių teisė reikalauti atlyginti jų patirtus ekonominius nuostolius dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo. Tam tikrais atvejais antraeilių nukentėjusiųjų reikalavimo teisė apima ir neturtinės žalos atlyginimo klausimus.

Toliau bus identifikuojamos atskiros turtinės žalos ir nuostolių rūšys Lietuvos, užsienio valstybių bei negriežtosios teisės instrumentų kontekste. Skirtingos atlygintinos turtinės žalos apimtys ir jų palyginimas leis identifiкуoti galimų nukentėjusiojo turtinių paradimų pasireiškimo

---

<sup>53</sup> „Nuostolius <...> sudaro negautos pajamos, <...> ir su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos (gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių įsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos bei kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos)“, LR CK 6.283 str. 2 d.

<sup>54</sup> LAT 2019 m. gegužės 23 d. nutartis priimta civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-1075/2019.

<sup>55</sup> „Iš dalies netekęs darbingumo nukentėjęs asmuo turi teisę bet kada reikalauti iš atsakingo už žalą asmens atitinkamai padidinti žalos atlyginimą, jeigu jo darbingumas dėl sveikatos sužalojimo paskiau sumažėjo palyginti su tuo darbingumu, kuris jam buvo likęs tuo metu, kai priteistas žalos atlyginimas, išskyrus atvejus, kai žala buvo atlyginta priteisiant konkrečią vienkartinę pinigų sumą“, LR CK 6.286 str.

formas, taip pat padės atsakyti į klausimą, ar Lietuvoje įtvirtintos nuostolių rūšys dėl sveikatos sužalojimo gali užtikrinti nukentėjusiajam visišką žalos atlyginimą. Priėjus prie išvados, jog Lietuvoje nukentėjusiajam padaryta žala atlyginama ne pilna apimtimi nenumatant visų galimų jo turtinių praradimų kompensavimo galimybių, bus patvirtintas šio darbo ginamas teiginys.

## 2.1. Negautos esamos ir būsimos pajamos

Negautos pajamos yra pajamos, kurias nukentėjusysis „<...> būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota. Tokias pajamas paprastai sudaro sumažėjęs darbo užmokestis ar kitokios pajamos, kurias praranda nukentėjusysis <...>, nes jis tampa visiškai ar iš dalies nedarbingas“<sup>56</sup>. „Negautos pajamos yra asmens tikėtinos gauti lėšos, kurios negautos dėl atsakovo neteisėtų veiksmų, sutrukdžiusių ieškovo veiklą, iš kurios buvo numatyta jas realiai gauti. Negautos pajamas, kaip nuostolius, apibūdina tokie požymiai, kaip pagrįstas tikėtinumas jas gauti, jeigu pažeidimo nebūtų, ir pajamas suprantant kaip sumą, kurią sudarytų lėšos, kuriomis asmuo praturtėtų iš teisėtos veiklos“<sup>57</sup>. „<...> negautų pajamų sąvoka turi būti suprantama kaip prarasto darbingumo procento pinigine išraiška per tam tikrą laikotarpį. Darbuotojo sveikatos sužalojimo atvejais turtinės žalos dėl negautų pajamų atlyginimo laikotarpį (terminą, už kurį priteisiamas tokios žalos atlyginimas) lemia sužaloto darbuotojo atitinkamo darbingumo netekimo laikotarpis“<sup>58</sup>.

Pagal kasacinio teismo praktikoje pateikiamą negautų pajamų sąvokos išaiškinimą, negautų pajamų turinį sudaro sumažėjęs ar prarastas darbo užmokestis, ar kitos pajamos, kurios prarandamos dėl delikto. Teismų praktikoje šalia sumažėjusių ar parastų realių pajamų yra vertinama ir prarasta, ar sumažėjusi galimybė užsidirbti ateityje<sup>59</sup>. Vertinant sumažėjusias galimybes nėra svarbu, ar nukentėjusysis iki sužalojimo dirbo. Sumažėjusios ar prarastos galimybės reiškia, jog nukentėjusysis nebegali konkuruoti darbo rinkoje tokioje pačioje padėtyje su kitais. „Atsakovei neatlikus neteisėtų veiksmų, Ieškovė turėtų pilną darbingumo lygį ir galėtų lygiomis galimybės varžytis darbo rinkoje ir gauti pajamas. Tuo tarpu dėl Atsakovės padarytos

<sup>56</sup> Bakanas, A., Mikelėnas, V. ir kiti. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2006, 392-393. Toliau tekste vadinama LR CK komentaru.

<sup>57</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-322/2008.

<sup>58</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-174/2009.

<sup>59</sup> LAT 2019 m. gegužės 23 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-1075/2019 teismas nurodė, kad „<...> įrodinėjant <...> negautas pajamas, kurias jis būtų gavęs ilgu laikotarpiu (per visą savo gyvenimą, iki pensinio amžiaus, per darbingo amžiaus laikotarpį ar pan.), jeigu nebūtų sužalota jo sveikata, įrodinėjamas ne tik iki sveikatos sužalojimo gautų pajamų sumažėjimas, bet ir siekiama įrodyti sumažėjusią <...> galimybę ateityje daugiau užsidirbti <...>. Siekiant nustatyti pajamas, kurias nukentėjusysis tikėtinaai pagrįstai galėjo gauti po sveikatos sužalojimo, reikia nustatyti ne tik asmens gautas pajamas, bet ir tai, kiek asmuo būtų pajėgus uždirbti, jei nebūtų jo sveikatos sužalojimo“.

*žalos Ieškovės reali galimybė dirbti sumažėjo*<sup>60</sup>. Tokia teismų praktika iš esmės atitinka užsienio teismų praktiką bei negriežtosios teisės šaltiniuose įtvirtintas gaires. Pagal Europos teisės deliktų principų 10:202 straipsnį nukentėjusiajam yra atlyginamas pajamų paradimas, pakenkimas galimybei užsidirbti (angl. *impairment of earning capacity*) bei pagrįstos išlaidos<sup>61</sup>. PETL 10:202 straipsnis, numatantis atlygintinos žalos rūšis sveikatos sužalojimo atveju, yra specialioji teisės norma. Lietuvoje turtinių nuostolių rūšys sveikatos sužalojimo atveju taip pat yra reglamentuojamos atskiru LR CK 6.283 straipsniu.

PETL įtvirtinta negautų pajamų samprata turinio prasme koreliuoja su Lietuvos teismų jurisprudencijoje pateikiamu negautų pajamų aiškinimu. Negautos pajamos yra nukentėjusiojo pajamos, kurias jis gavo bei pajamos, kurias nukentėjusysis galėtų gauti, jeigu nebūtų buvę delikto. PETL 10:202 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta prarastos ar sumažėjusios galimybės samprata reiškia, jog būsimų praradimų vertinimas atliekamas nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis tokia galimybe pasinaudos ateityje<sup>62</sup>. Remiantis Lietuvos kasacinės instancijos praktika pastebima, kad vertinant nukentėjusiojo negautas pajamas Lietuvos teismai remiasi PETL įtvirtinta pakenkimo užsidirbti samprata. Blanketinės nuorodos į PETL principus pateikimas teismo sprendimuose patvirtina pakenkimo užsidirbti ateityje svarbą vertinant būsimas negautas pajamas. Nors, pažymėtina, pakenkimas užsidirbti *expressis verbis* ir nėra įtvirtintas prie išskiriamų nuostolių rūšių.

Apibendrinant galima teigti, kad negautos pajamos apima tokius kompleksinius elementus kaip: esamos padėties po delikto įvertinimas ir būsimos hipotetinės situacijos vertinimas, siekiant kuo tiksliau įprasminti abu momentus piniginiu ekvivalentu. Vertinant būsimas negautas pajamas lygiagrečiai yra vertinamas prarastų gebėjimų realumas bei pagrįstas tikėtumas, kad tokios galimybės materializuosis ateityje. PETL komentaro autoriai kaip pavydį pateikia dvidešimtmečio chemijos specialybės studento atvejį, kuris patiria sunkų kūno sužalojimą per eismo įvykį. Po įvykio nukentėjusysis gali dirbti tik prastesnės kvalifikacijos darbą, todėl jis turi teisę į skirtumą tarp savo faktinių pajamų ir galimų pajamų, kurias jis būtų gavęs, jei būtų dirbęs chemiku. PETL komentaro autorių pažymima, kad priteisiant kompensaciją reikia atsižvelgti į tai, kad potencialios pajamos būtų gautos „<...> tik nuo tada, kai jis būtų baigęs studijas ir pradėjęs dirbti“<sup>63</sup>. Atskirai paminėtina, kad tuo atveju, jeigu iki

<sup>60</sup> Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1644-661/2018.

<sup>61</sup> „In the case of personal injury, which includes injury to bodily health and to mental health amounting to a recognised illness, pecuniary damage includes loss of income, impairment of earning capacity (even if unaccompanied by any loss of income) and reasonable expenses, such as the cost of medical care“, PETL principai, *supra note*, 13.

<sup>62</sup> „<...> independently of the fact whether at present or in future the earning capacity is or will be actually exploited“, PETL komentaras, *supra note*, 20: 165.

<sup>63</sup> *Ibid*, 168.

sužalojimo nukentėjęs ir negavo pajamų, visgi negalima paneigti jo teisės, kaip tokios, į kompensaciją dėl prarasto ar sumažėjusio gebėjimo. Tokiu būdu gebėjimui yra suteikiama ekonominė vertė, kuri yra įvertinama pinigais<sup>64</sup> ir yra mokama kompensacija dėl prarasto ar sumažėjusio gebėjimo<sup>65</sup>.

Žalos rūšys, kurios yra atlyginamos dėl asmens kūno ar sveikatos sužalojimo, yra įtvirtintos ir DCFR 2:201 straipsnyje<sup>66</sup>. DCFR komentaro autoriai nurodo, jog „*pasekminiai nuostoliai*“ apima tiek ekonominius, tiek neekonominius nuostolius, kurių sąvokų turinys yra atskleistas DCFR 2:101 straipsnyje. Pagal 2:101 straipsnio (4) dalies (a) punktą ekonominiai nuostoliai apima negautas pajamas ar pelną (angl. *loss of income or profit*), patirtą finansinę naštą (angl. *burdens incurred*) ar turto vertės sumažėjimą<sup>67</sup>. Vadovaujantis aptariamu straipsniu DCFR negautos pajamos suprantamos kaip vienas iš ekonominių nuostolių sudedamųjų elementų. Negautos pajamos apima tiek faktinių, tiek būsimų pajamų praradimo atlyginimą, kas atitinka ir Lietuvos teismų praktiką. Būsimų pajamų praradimas atskleidžiamas per prarastą gebėjimą užsidirbti net ir faktinių pajamų neturėjusiems subjektams<sup>68</sup>. Kaip matysime šio darbo 3 skyriuje, nors bendrai ekonominių nuostolių dydžio įvertinimui yra taikomas *status quo* ir *status quo ante*<sup>69</sup> skirtumo metodas, tačiau negautų pajamų sampratos dualizmas *per se* (liet. savaime) neleidžia tokiu būdu vertinti negautų pajamų dydžio. Numanomos, spėjamos būsimos perspektyvos suponuoja poreikį vertinti teisių, kurios atsiras ateityje, apimtis<sup>70</sup>. Negautų pajamų turinį aiškinant plečiamai, t. y. vertinant ir būsimų galimybių praradimą, tik skirtumo metodas *per se* negalės būti taikomas. Paraleliai turi būti taikomas realumo ir pagrįsto tikėtinumo standartas bei kiti vertinamieji veiksniai *in corpore* (liet. drauge).

Lietuvos teismų praktikoje negautos pajamos yra prilyginamos netiesioginiams nuostoliams, kurių įrodinėjimui yra taikomi atitinkami kriterijai. „*Negautos pajamas kaip netiesioginius nuostolius apibūdina tokie požymiai, kaip pagrįstas tikėtinumas jas gauti, jeigu*

<sup>64</sup> PETL komentaras, *supra note*, 20: 168.

<sup>65</sup> *Ibid.*

<sup>66</sup> DCFR VI.–2:201: Personal injury and **consequential loss**

(1) *Loss caused to a natural person as a result of injury to his or her body or health and the injury as such are legally relevant damage.*

(2) *In this Book:*

(a) *such loss includes the costs of health care including expenses reasonably incurred for the care of the injured person by those close to him or her; and*

(b) *personal injury includes injury to mental health only if it amounts to a medical condition*

<sup>67</sup> DCFR VI knygos 2:101 str. 4 d. (a) punktas: „*Economic loss includes loss of income or profit, burdens incurred and a reduction in the value of property*“, žiūrėta 2022 m. vasario 14 d., [http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law\\_en.pdf](http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law_en.pdf).

<sup>68</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3084.

<sup>69</sup> „*In the main this is determined by a comparison of the current economic position of the claimant (status quo) with that prevailing immediately before the allegedly damaging incident occurred (status quo ante) and ascertainment of a negative net balance*“, *Ibid*, 3039.

<sup>70</sup> *Ibid.*

*pažeidimo nebūtų; pajamos turi būti realios, o ne tikėtinos*<sup>71</sup>. Kompleksiškai vertinant LR 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostolių turinį bei kasacinio teismo jurisprudenciją, Lietuvoje yra pripažįstamas žalos skirstymas pagal neteisėtos veikos ir žalos santykio kriterijų. Vadovaujantis aptariamu kriterijumi, yra išskiriamos šios turtinės žalos rūšys: tiesioginiai nuostoliai<sup>72</sup> (lot. *damnum emergens*) bei negautos pajamos (lot. *lucrum cessans*), kurios teismų praktikoje yra prilyginamos netiesioginiams nuostoliams. Autorės vertinimu, negautų pajamų prilyginimas netiesioginiams nuostoliams nėra visiškai teisingas. Pagal žalos ir neteisėtų veiksmų santykio kriterijų žala yra skirstoma į tiesioginę ir netiesioginę žalą. Tuo tarpu nuostoliai yra piniginė žalos išraiškos forma. Nukentėjusiojo negautos pajamos gali būti prarastos tiek iš karto, kaip reali žala, tiek gali pasireikšti vėliau netiesioginės žalos forma<sup>73</sup>. Negautas pajamas taip pat galima vadinti ir pirmine žala pirminiam nukentėjusiajam, jeigu žala yra vertinama pagal veikiamą subjektą. Be kita ko DCFR komentaro autoriai nurodo, kad „<...> *negautos pajamos yra viena iš ekonominių nuostolių pasireiškimo formų*“<sup>74</sup>. Taigi negautas pajamas bendrai vertinant kaip ekonominius nuostolius, šie gali pasireikšti tiek kaip tiesioginė, tiek kaip netiesioginė žala.

Negautos pajamos, kaip būsimos žalos pasireiškimo forma, yra įvardijamos ir Prancūzijos teisės doktrinoje. Tiek *damnum emergens* (liet. reali žala), tiek *lucrum cessans* (liet. negautos pajamos, prarastas pelnas) gali atsirasti iš karto po delikto, lygiai taip pat gali atsirasti ir vėliau<sup>75</sup>. Būsimų galimybių įvertinimą galima priskirti prie būsimos žalos, kuri turi atitikti neabejotinumo ir tikrumo sąlygas. Šalia neabejotinos ir tikros žalos, priešpastatoma tikėtinos žalos sąvoka, kuri negali būti atlyginta tol, kol nesitransformuoja į tikrą ir neabejotiną<sup>76</sup>. Kai kalbama apie būsimas negautas pajamas, orientacinis kriterijus yra ilgalaikė hipotetinė situacija, kurios įvertinimas nėra toks apibrėžtas, kaip, pavyzdžiui, realios žalos atveju. Būsimų negautų pajamų vertinimas sąlygoja tokių prielaidų kaip, kiek nukentėjusysis būtų galėjęs užsidirbti, kiek jis būtų pajėgus užsidirbti, kiek jis būtų gavęs ilguoju laikotarpiu, jeigu nebūtų buvę pažeidimo, atsiradimą. Galėjimas ir gebėjimas užsidirbti ateityje yra neatsiejami nuo įrodinėjimo proceso, kuris apima objektyvių ir subjektyvių faktorių viseto įvertinimą. Be kita ko retas, kuris galėtų būti tikras dėl ateities<sup>77</sup>. Teismo diskrecija daryti prielaidas dėl ateityje galimai pasitaikysiančio palankaus meto nukentėjusiajam pagerinti finansinę padėtį, arba, pavyzdžiui, dėl galimai

<sup>71</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127/2012.

<sup>72</sup> Aut. pastaba: Arba dar kitaip tai yra reali žala.

<sup>73</sup> Kiršienė, *supra note*, 5.

<sup>74</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3038-3039.

<sup>75</sup> Terré, *supra note*, 3: 678

<sup>76</sup> „*Dommage éventuel, dont la réalisation n'est pas certaine et qui ne peut donner lieu à réparation, tant que l'éventualité ne s'est pas transformée en certitude*“, *Ibid.*

<sup>77</sup> Chris Turner, Sue Hodge, *Unlocking Torts Second Edition (Unlocking the Law)* 2007, 560-563.

atsirasiančių galimybių išgarsėti<sup>78</sup>, pagrįstai kelia abejones dėl objektyvios galimybės tiksliai įvertinti visus ateities scenarijus. Tikslinga paminėti, autorės nuomone, pavyzdį apie iki sužalojimo nukentėjusiosios turėtus planus įgyti specialybę ir pagal ją dirbti. Toliau aptariamoje byloje buvo vertinama žala dėl prarastos galimybės. Pagal bylos Doyle v Wallace (1998) PIQR Q146) fabulą nukentėjusioji po autoįvykio negalėjo dirbti. Nukentėjusioji iki įvykio planavo dirbti arba kaip dramos mokytoja, arba kaip paprasta dramos teatro darbuotoja. Teismas nukentėjusiosios galimybės realizaciją įgyti dramos mokytojos specialybę ir iš to užsidirbti ateityje įvertino 50 procentų<sup>79</sup>. Aptariamoje byloje teismas priteisė žalos atlyginimą už prarastą galimybę. Vertinant šioje byloje priimtą sprendimą, teisės profesorius H. Koziol, pažymėjo, jog „<...> tokios bylos (Doyle v Wallace (1998) PIQR Q146) nėra "tikrosios galimybės praradimo" bylos, nes jose sprendžiamas žalos kiekybinis įvertinimas, o ne tai, ar galimybė prarasti galimybę pati savaime laikytina žala, dėl kurios galima pareikšti ieškinį“<sup>80</sup>.

Kalbant apie užsienio valstybėse pripažįstamas negautos pajamas, pagal Švedijos teisę verslo veiklos prarastos pajamos dėl sutrikdytos veiklos yra traktuojamos kaip nukentėjusiojo prarastos pajamos ir yra priskiriamos prie atlygintinos turtinės žalos kategorijų. Škotijoje nukentėjusysis turi teisę reikalauti negautų pajamų atlyginimo, kompensacijos dėl prarasto darbingumo bei dėl prarastos galimybės įsidarbinti. Airijoje nukentėjusiajam yra atlyginamos negautos pajamos, kurios apima ir būsimas negautas pajamas. Italijoje, ne išimtis, negautos pajamos taip pat apima ir prarasto gebėjimo užsidirbti vertinimą<sup>81</sup>. Atkreiptinas dėmesys, kad pavyzdžiui, Ispanijoje yra naudojamos žalos atlyginimo Baremo lentelės, pagal kurias sužalojimus patyręs darbingo amžiaus nukentėjusysis turi teisę reikalauti sumokėti lentelėje nurodytą mažiausią kompensaciją net ir tuo atveju, kai pajamų netekimas yra neįrodomas<sup>82</sup>. Austrijoje negautos pajamos apima profesinių galimybių sumažėjimą bei gebėjimo užsidirbti daugiau ilgalaikėje perspektyvoje vertinimą. Austrijoje iki sužalojimo nedirbančiam asmeniui nėra kompensuojamas *de facto* pajamų praradimas, tačiau yra kompensuojama už galimybių sumažėjimą ar suvaržymus ateityje susirasti darbą<sup>83</sup>. Tokia praktika atitinka Lietuvos ir kitų valstybių praktiką.

Apibendrinant galima prieiti prie išvados, kad negautos esamos ir būsimos pajamos ir jų vertinimas užsienio valstybių teisėje iš esmės sutampa su Lietuvos teisėje įtvirtinta

---

<sup>78</sup> „A claimant may argue that the injury has resulted in the loss of a chance of fame and/or fortune. In such cases, the court will make as realistic assessment as possible of the chances of the claimant actually achieving the goal“, Turner, *supra note*, 77.

<sup>79</sup> *Ibid*, 560-563.

<sup>80</sup> Koziol, *supra note*, 17: 404.

<sup>81</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3092-3098.

<sup>82</sup> *Ibid*.

<sup>83</sup> *Ibid*.

reglamentacija. Negautų pajamų samprata taip pat yra aiškinama ir negriežtosios teisės šaltiniuose. Nors šio darbo 3 skyriuje matysime, kad Lietuvoje parenkant būsimų negautų pajamų atlyginimo būdą, autorės nuomone, susiduriama su problema. Atlyginant būsimas negautas pajamas vienkartinė išmoka, šioms nėra taikomos diskonto palūkanų normos, kurios atspindėtų esamą būsimų pajamų vertę. Tuo tarpu kitų valstybių praktikoje atlyginant būsimas negautas pajamas vienkartinių išmokų būdu, yra taikomas daugiklio ir daugiklio metodas, kuris iš dalies leidžia „adaptuoti“ išmokamą sumą prie nukentėjusiojo poreikių ilgalaikės perspektyvos atžvilgiu.

## 2.2. Prarastas ar sumažėjęs gebėjimas prisidėti prie namų ūkio ruošos darbų

Nukentėjusiojo sumažėjęs ar prarastas gebėjimas atlikti namų ruošos darbus nėra išskiriamas prie LR CK 6.283 straipsnio 2 dalyje nurodytų nuostolių rūšių. To paties straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos nuostolių bei neturtinės žalos sąvokos. Sistemiškai aiškinant LR CK 6.283 straipsnio 1 ir 2 dalis galima daryti išvadą, kad nuostoliai apima turtinius praradimus, kurių pasireiškimo formos detalizuojamos 2 dalyje. Tuo tarpu neturtinė žala yra išskiriama 1 dalyje kaip savarankiška žalos rūšis. Pagal teismų formuojamą praktiką prarastas gebėjimas ar sumažėjusios galimybės atlikti įprastus namų ūkio darbus traktuotinas kaip neturtinė žala, kaip tam tikras nepatogumas ir (ar) pasikeitimas kasdienėje veikloje. „LR CK 6.250 str.1 d. nustatyta, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais“<sup>84</sup>. „<...> neturtinės žalos atlyginimo atveju žala yra padaroma vertybėms, kurios neturi piniginės išraiškos <...>. Neturtinės žalos neįmanoma kompensuoti, todėl teisinga kompensacija už patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus, praradimus reiškia tokios piniginės satisfakcijos, kuri kiek galima teisingiau kompensuotų nukentėjusiojo patirtą dvasinę sielvartą, fizinį skausmą, kitokius neturtinių vertybių pažeidimus, parinkimą“<sup>85</sup>. Kasacinis teismas savo praktikoje taip pat yra nurodęs, kad „<...> sveikatos sutrikdymo bylose neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymo specifika yra ta, jog teismas turi atsižvelgti <...> į sveikatos sutrikdymo situacijoje reikšmingas aplinkybes, pvz., <...> pasikeitimai įvairiose nukentėjusiojo asmens gyvenimo sferose (profesinėje, visuomeninėje, asmeninėje ir kt.) bei kitos aplinkybės, kurios daro tiesioginę įtaką asmens fizinių ir dvasinių išgyvenimų stiprumui ir kartu lemia piniginio kompensacinio ekvivalento nustatymą“<sup>86</sup>. Taigi

<sup>84</sup> LAT 2021 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-269-611/2021.

<sup>85</sup> LAT 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2003.

<sup>86</sup> LAT 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2010.

nukentėjusiojo prisidėjimo prie namų ūkio ruošos sumažėjimas ar visiškas praradimas yra prilyginami neturtinio pobūdžio praradimams ir, atitinkamai, yra taikomi neturtinei žalai apskaičiuoti nustatyti kriterijai. LAT vienoje iš nutarčių, priimtų civilinėje byloje, nurodė, kad „<...> teismai, nustatydami neturtinės žalos dydį, nenukrypo nuo <...> kasacinio teismo praktikos, tinkamai taikė konkrečius neturtinės žalos dydį pagrindžiančius kriterijus, atsižvelgė į visas neturtinės žalos dydžiui reikšmingas aplinkybes“<sup>87</sup>. Būtent tokios aplinkybės, kaip „<...> neigiami ilgalaikiai pergyvenimai, paveikę šeimos narius ir artimuosius, nes dėl sutrikdytos sveikatos ieškovas savarankiškai nebegali užsiimti kasdienine veikla, laisvalaikiu, pasirūpinti savimi, nebegali prižiūrėti savo turto, rūpintis aplinka <...>“<sup>88</sup>, buvo pripažintos kaip neturtinės žalos dydžio nustatymui reikšmingi kriterijai. Iš dalies autorė sutinka su formuojama praktika. Gebėjimo atlikti, pavyzdžiui, lyginimo, skalbimo darbus, praradimą galima traktuoti kaip praradimą bendrąja prasme, kurį sudėtinga įvertinti pinigais. Tokiu atveju aptariamoms galimybės praradimas ar apribota realizacija *per se* galėtų būti vertinamas kaip neturtinė žala kumuliatyviai su turtine žala. Iš kitos pusės, jeigu gebėjimui yra suteikiama ekonominė vertė, pavyzdžiui, lyginimo darbų kaina yra tokių darbų rinkos kaina, tuomet tokio gebėjimo praradimas turėtų būti kompensuojamas kaip turtinė žala. Šiame kontekste pažymėtina, kad DCFR komentaro autoriai išskiria kitų ekonominių nuostolių rūšį (angl. *other forms of economic damage*) kaip atskirą kategoriją. DCFR 2:101 straipsnio (4) dalies (a) punkte įtvirtintas ekonominių nuostolių pasireiškimo formų sąrašas nėra baigtinis. Todėl kiti ekonominiai nuostoliai gali pasireikšti įvairiomis formomis<sup>89</sup>. Kaip pavyzdys komentaro autorių yra pateikiamas vyro ar moters negalėjimas, ar sumažėjusi, apribota galimybė pasirūpinti buitinėmis paslaugomis namuose<sup>90</sup>. Prarastas ar sumažėjęs gebėjimas atlikti tokius kasdienes darbus kaip maisto ruošimas, skalbimas, žolės pjovimas, šuns vedžiojimas, sodo tvarkymas reiškia, kad nėra *de facto* prarastų pajamų. Tačiau tai taip pat nereiškia, jog nėra atlygintinų ekonominių nuostolių<sup>91</sup>. Be kita ko ekonominiai nuostoliai yra kompleksiškas darinys ir gali apimti netgi tokias situacijas, kuomet „<...> nukentėjusysis dėl sužalojimo objektyviai negali dirbti ir yra priverstas parduoti savo verslą už mažesnę nei rinkos kainą“<sup>92</sup>. Pagal užsienio valstybių praktiką negalėjimas atlikti ar

<sup>87</sup> LAT 2010 m. balandžio 13 d. nutartis, *supra note*, 86.

<sup>88</sup> *Ibid.*

<sup>89</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3083-3084.

<sup>90</sup> DCFR komentare pateikiamas pavyzdys apie po avarijos negalinčios namų ruošos darbų atlikti mamos ir žmonos situaciją. Namų šeimininkės (M), kuri negali dėl sužalojimo atlikti namų ruošos darbų, pasamdytas pagalbininkas ir jam mokamas užmokestis prilyginamas (M) kitiems ekonominiams nuostoliams. Net, jeigu (M) nesamdo pagalbininko, vis vien negalėjimas atlikti namų ruošos darbų dėl sužalojimo pripažįstamas kaip ekonominis nuostolis, nes ruošos darbai turi ekonominę vertę. Nors „pajamų praradimo“ aptariamose situacijose kontekste ir nėra, kadangi už namų ruošos darbus (M) nebuvo mokama, tačiau pripažįstama, kad šie darbai turi ekonominę vertę ir negalėjimas juos atlikti suteikia (M) teisę į kompensaciją. *Ibid.*, 3039-3040.

<sup>91</sup> *Ibid.*

<sup>92</sup> *Ibid.*

prisidėti prie namų ruošos darbų taip pat yra pripažįstamas kaip nukentėjusiojo turtinė žala. Pavyzdžiui Belgijoje yra numatytos kompensacijos dėl papildomo krūvio, su kuriuo nukentėjusysis susiduria atlikdamas ekonominę vertę turinčius namų ūkio ruošos darbus. Tokia kompensacija apima tiek papildomą krūvį atliekant namų ruošos darbus, tiek sumažėjusį ar prarastą gebėjimą išlaikyti būstą. Paminėtinas 2014 m. lapkričio 19 d. Belgijos kasacinio teismo sprendimas pagal kurį teismas netenkino nukentėjusiosios reikalavimo jai sumokėti kompensaciją dėl sumažėjusio gebėjimo atlikti namų ruošos darbus. Teismo sprendimas buvo motyvuojamas tuo, jog nukentėjusioji neįrodė, kad su kažkuo gyvena, kas galėtų patirti tokių darbų atlikimo sumažėjusią naudą. Autorės nuomone, tokia pozicija vertintina kritiškai. Jeigu sutinkame su tuo, kad namų ruošos darbai, kaip tokie, turi ekonominę vertę ne tik kartu gyvenantiems, bet ir pačiam nukentėjusiajam, tuomet už sumažėjusią ar apribotą galimybę juos atlikti turėtų būti atlyginama<sup>93</sup>. Švedijoje, taip pat ne išimtis, namų buities darbai yra pripažįstami kaip turintys ekonominę vertę ir nukentėjusiajam yra kompensuojama už prarastą ar sumažėjusį gebėjimą prisidėti prie tokių darbų atlikimo. Škotijoje tokiais darbais yra pripažįstami žolės pjovimas, šuns vedžiojimas<sup>94</sup>. Šiame kontekste paminėtina Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 17 d. nagrinėta byla *Mehmetemin v Craig Farrell* [2017] EWHC 103 (QB)<sup>95</sup>. Šioje byloje buvo siekiama atsakyti į tokius klausimus kaip: kokioje apimtyje ir kokie praradimai kompensuojami giminaičiui, kai šis atsisako darbo, kad galėtų teikti slaugą? Ar už šuns vedžiojimą, kaip nukentėjusiajam teikiamą paslaugą, gali būti atlyginama? Ar atlyginamos slaugančiojo papildomos išlaidos maistui, kurį šis anksčiau gaudavo iš savo darbovietės nemokamai, kaip papildomą naudą prie darbo užmokesčio. Nurodytoje byloje buvo išskirti šie esminiai momentai: i) kompensacija už teikiamą priežiūrą nukentėjusiajam sumokama išskaičiuojant tam tikrą procentą, kadangi nukentėjusiojo artimasis nemoka mokesčių, kuriuos mokėtų profesionalus slaugytojas; ii) vertinant kompensaciją už priežiūrą yra atsižvelgiama ir į slaugančiojo asmens prarastas pajamas, tačiau mokėtina suma turėtų būti ne didesnė, nei išlaidos, kurias nukentėjusysis patirtų mokant profesionaliam slaugytojui pagal tokio pobūdžio paslaugoms taikomą komercinį tarifą. Kalbant apie šuns vedžiojimui paskirtą laiką, nukentėjusioji šioje byloje reikalavo atlyginti išlaidas dėl vyro „teikiamos paslaugos“ vedžiojant šunį kelis kartus per savaitę. Už žalą atsakingas bandė įrodyti, jog šuns vedžiojimas nėra paslauga, kadangi šuo priklauso šeimai ir šuns vedžiojimas yra malonumas. Teismas pažymėjo, kad „<...> nėra jokios priežasties, dėl kurios tokia paslauga negalėtų būti teikiama giminaičio

<sup>93</sup> Karner, *supra note*, 48: 54-55.

<sup>94</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3098.

<sup>95</sup> Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Mehmetemin v Craig Farrell* [2017] EWHC 103 (QB) Nr. HQ12X00689, žiūrėta 2022 m. vasario 14 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2017/103.html>.

taip pat, kaip ir "pasidaryk pats" paslauga, kurią teikia giminaitis, ir dėl kurios nebūtų galima pareikšti pretenzijų. Jeigu reikia, kad kas nors kitas suteiktų paslaugą, kurios nukentėjęs asmuo nebegali atlikti, ir kuri turi būti ir yra atliekama, išlaidos yra atlygintinos, nesvarbu, ar jos būtų komercinės, ar neatlygintinos. Vien tai, kad ponui <...> gali patikti vedžioti šunis (panašiai kaip giminaičiui gali patikti dirbti sode, kai jis priverstas dirbti sode dėl žmonos sužalojimo) <...> neužkerta kelio išieškojimui, jei jis šią paslaugą teikia savo žmonai ir vietoj jos, kai kitu atveju to nebūtų daręs. Tokiomis aplinkybėmis jis teikia paslaugą, kurios poreikis atsirado dėl nelaimingo atsitikimo<sup>96</sup>. Nukentėjusioji papildomai prašė atlyginti papildomas išlaidas vyro maitinimui, kadangi iki jos sužalojimo vyras dirbo virėju ir darbovietėje gaudavo nemokama maitinimą. Vyras, išėjęs iš darbo dėl priežiūros teikimo žmonai, prarado teisę į nemokamą maitinimą. Visgi teismas atmetė tokius reikalavimus dėl papildomų įrodymų trūkumo apie tai, kad vyras tikrai gaudavo nemokamą maitinimą. Be kita ko buvo konstatuota, jog antraeilio nukentėjusiojo žala yra per daug nutolusi nuo neteisėtų veiksmų pirminiam nukentėjusiajam. Taigi pagal teismo pateiktus išaiškinimus matyti, kad vien ta aplinkybė, jog ekonominės vertės darbus už nukentėjusįjį atlieka kitas asmuo *per se* neleidžia teigti, kad tokie atliekami darbai negali būti pripažįstami kaip teikiama paslauga, už kurią turi būti atlyginama. Jeigu įprastai tokius darbus atlikdavo nukentėjusysis, tačiau po sužalojimo tokius darbus už jį atlieka tretieji asmenys, už tai turi būti kompensuojama net ir tada, kai trečiajam asmeniui tokių darbų atlikimas teikia malonumą ir nesukelia jokios naštos. Galima prieiti prie išvados, kad užsienio valstybėse, įskaitant ir negriežtosios teisės šaltinius, gebėjimo praradimas ar apribojimas pats savaime yra žala, kuri patenka į atlygintinos turtinės žalos apimtį sveikatos sužalojimo atveju.

Lyginant užsienio teismų praktiką su Lietuvos teisėje įtvirtintu reglamentavimu, ekonominę vertę turintys darbai ir prarastas gebėjimas juos atlikti yra priskiriamas prie turtinės žalos. Tuo tarpu Lietuvoje tokie nukentėjusiojo pasikeitimai kasdienėje buityje patenka į neturtinės žalos apimtį.

### **2.3. Su sveikatos grąžinimu susijusios ir kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos**

Pagal LR CK 6.283 straipsnio 2 dalį su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas sudaro gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių įsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos. Pažymėtina, kad LR CK įtvirtintas išlaidų sąrašas nėra baigtinis. Pavyzdžiui Austrijoje su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos apima sanatorinio gydymo išlaidas, transporto, privataus gydymo išlaidas,

---

<sup>96</sup> Anglijos ir Velso Aukščiausiojo teismo 2017 m. sausio 27 d. sprendimas, *supra note*, 95.

jeigu išlaidos yra būtinos ir tokiu gydymu buvo galima tikėtis greitesnio sužalotojo pasveikimo ar palankesnių prognozių. Nyderlanduose medicininės priežiūros išlaidos apima specialių priemonių sužalotajam įsigijimą, vaistų, kelionės išlaidas. Airijoje nukentėjusysis gali reikalauti atlyginti patirtas išlaidas dėl privataus gydymo, tačiau tokios išlaidos turi būti pagrįstos<sup>97</sup>. Švedijoje gydymas privačioje ligoninėje, įskaitant būtiną priežiūrą privačiuose namuose, yra kompensuojamas tais atvejais, kai valstybinės ligoninės yra perpildytos<sup>98</sup>. Ispanijoje, kaip ir Airijoje, nukentėjusysis gali gydytis privačiai ir reikalauti atlyginti pagrįstas išlaidas<sup>99</sup>.

LR CK 6.283 straipsnis taikomas tuo atveju, jeigu nukentėjusysis nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. Atsižvelgiant į tai, kad ne visos asmens sveikatos priežiūros paslaugos yra apmokamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, todėl nukentėjusysis turi teisę reikalauti atlyginti su sveikatos grąžinimu susijusias patirtas išlaidas, kurių sveikatos draudimo fondas nekompensuoja arba kompensuoja dalinai. Kauno apygardos teismo 2017 m. vasario 6 d. nutartyje, priimtoje baudžiamojoje byloje<sup>100</sup>, buvo išnagrinėta situacija, kurioje nukentėjusysis reikalavo atlyginti išlaidas vaistams, medikamentinėms priemonėms ir medicininėms paslaugoms, kurios nebuvo kompensuojamos. Teismas dešinės rankos stimuliatorių, reabilitacines paslaugas, maisto papildus, arbatas, skirtas virškinimo sistemos gerinimui, vaistus akių drėkinimui, taip pat asmens higienos priemones kaip sauskelnės, drėgnos servetėlės, dantų higienos priemonės, pripažino su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas, kurios buvo patirtos ryšium su greitesniu nukentėjusiojo pasveikimu.

Remiantis šio darbo pirmame skyriuje nurodytais žalos skirstymo kriterijais, su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas galima vadinti išplaukiančia ekonomine žala pirminiam nukentėjusiajam. Tuo tarpu trečiųjų asmenų patiriamas išlaidas dėl nukentėjusiojo priežiūros, lankymo ar kitas išlaidas kaip, pavyzdžiui, kuras, mokestis už automobilio stovėjimo aikštelėje paslaugas, galima vadinti grynai ekonomine žala. Pagal Lietuvos teisę antraeilio nukentėjusiojo išlaidos atlyginamos kaip pirminio nukentėjusiojo patirtos kitos sveikatos grąžinimui būtinos

<sup>97</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3098-3101. Taip pat žiūrėti Turner, *supra note*, 77.

<sup>98</sup> DCFR komentaras, *Ibid*.

Atskirai paminėtina, kad, kaip nurodo H. Koziol, „<...> Švedijoje yra naudojama lentelė, pagal kurią nustatyta bazinė mėnesinė suma už patirtas kančias, nerimą (*"sveda och värk"*) dėl įvykio. Lentelės taip pat naudojamos mokant kompensaciją dėl vėliau pasireiškiančių ligų, kaip kurtumas, blogas regėjimas, uoslės ar skonio pojūčių arba potencijos sutrikimas. Lentelės principas grindžiamas tuo, jog kiekviena liga gali būti įvertinta procentais nuo 0 iki 100. Pagal lentelę kiekvieną mėnesį skiriama kompensacija už praleistą laiką ligoninėje, ir gydymą ne ligoninėje. Kompensacijos suma gali būti padidinta atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip neįgalumo lygis, amžius, tačiau tam jau yra naudojama kita lentelė (*"lyte och men"*)“, Koch B.A., Koziol, H. (eds), *Compensation for personal injury in a comparative perspective*, Tort and Insurance Law, v. 4, Wien; New York: Springer, 2004, 320-324.

<sup>99</sup> DCFR komentaras, *Ibid*, 3092.

<sup>100</sup> Kauno apygardos teismo 2017 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-78-530/2017.

išlaidos. Tokios išlaidos turi būti pagrįstos ir būtinos dėl nukentėjusio būklės. Bendra taisyklė teismų praktikoje yra ta, kad antraeilių nukentėjusiųjų kuro išlaidos nėra kompensuojamos. Visgi pastebimos išimtys šiuo klausimu. Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje teismas nurodė, kad „<...> į gydymo ir reabilitacijos įstaigas vykdavo ne tik lankyti nukentėjusiąją, tačiau <...> ji vežė <...> papildomus maisto produktus <...> įvairius namų apyvokos daiktus (virdulį, rankšluostį, drabužius ir kita <...>). Šie dalykai, nors ir nėra tiesiogiai susiję su nukentėjusiosios gydymu po nagrinėjamo eismo įvykio, tačiau be <...> pagalbos jų <...> gydymasi stacionariai ligoninėje ar reabilitacijos įstaigoje nebūtų galėjusi savarankiškai įgyti. <...> kuro išlaidos buvo susijusios su nukentėjusiosios gydymu, papildomu maitinimu, jos priežiūra, todėl tokios išlaidos pripažįstamos sveikatos grąžinimui būtinomis išlaidomis CK 6.283 straipsnio 2 dalies prasme“<sup>101</sup>. Iš pateikto teismo aiškinimo matyti, kad teismas pripažino, jog nukentėjusįjį lankęs artimasis ne tik jį lankė, tačiau ir aprūpino (pristatė) papildomus maisto produktus, namų apyvokos daiktus. Teismas tokias antraeilio nukentėjusiojo patirtas kuro išlaidas pripažino kaip kitas būtinas su sveikatos grąžinimu susijusias pirminio nukentėjusiojo išlaidas. Aukščiau autorės minėtoje Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje<sup>102</sup>, teismas taip pat atskleidė kitų sveikatos grąžinimui būtinų išlaidų turinį. Kaip antai automobilių stovėjimo aikštelės mokamos paslaugos ir dėl to nukentėjusiojo artimojo patirtos išlaidos buvo priskirtos prie pirminio nukentėjusiojo kitų sveikatos grąžinimui būtinų išlaidų. Aptariamoms išlaidoms konkrečioje byloje buvo siejamos su poreikiu lankyti pirminį nukentėjusįjį bei pagalbos būtinybe<sup>103</sup>. Visgi atkreiptinas dėmesys, kad tokios išlaidos atlyginamos pagal pirminio nukentėjusiojo reikalavimus. Vadinasi artimajam savarankiškai pareiškus ieškinį dėl tokių ekonominių nuostolių atlyginimo už žalą atsakingo asmens atžvilgiu, teismas tokį ieškinį turėtų atmesti, nes pagal LR CK 6.283 straipsnio 1 dalį žalos atlyginimas dėl sveikatos sužalojimo yra numatytas pirminiam nukentėjusiajam, o ne rikošetinės žalos subjektui.

Pagal Prancūzijos teisę artimųjų pagrįstos išlaidos, susijusios su kelionėmis lankant nukentėjusįjį, kaip, pavyzdžiui, kuro, nakvynės išlaidos, yra atlyginamos ne kaip pirminio nukentėjusiojo, o kaip antraeilio nukentėjusiojo žala. Taip pat yra atlyginamos ir antraeilių nukentėjusiųjų negautos pajamos. Prancūzijos bei žemiau nurodytų valstybių pavyzdžiai rodo, kad netiesioginės žalos subjektams yra atlyginama grynai ekonominė žala įgalinant juos pateikti

<sup>101</sup> Vilniaus apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-512-988/2019.

<sup>102</sup> Kauno apygardos teismo 2017 m. vasario 6 d. nutartis, *supra note*, 100.

<sup>103</sup> Teismas akcentavo, kad „<...> nukentėjusiajai slauga nebuvo nustatyta, tačiau byloje nekyla abejonių dėl to, jog J. G. ilgą laiką negalėjo savimi pasirūpinti ir jai buvo būtina kito, artimo asmens pagalba: po traumos kurį laiką ji buvo komoje, gydytosi <...> laikotarpiu <...> negalėjo vaikščioti, iš ligos istorijos išrašo matyti, jog ją išrašant iš ligoninės, J. G. reikėjo kito asmens pagalbos atsisėsti, pagalbos rengiantis <...>. Liudytoja G. G. parodė, kad po komos jos dukra nieko nesuvokė, ilgai nekalbėjo, negalėjo valgyti, suparalyžiavo dešinę pusę, todėl ji kaip mama rūpinosi savo dukra <...>. Kolegijos vertinimu, bylos duomenys akivaizdžiai įrodo, jog nukentėjusioji negalėjo pasirūpinti savimi ir jai buvo būtina kito asmens pagalba“, *Ibid*.

savarankiškus reikalavimus. Nors, pavyzdžiui, išlaidos, kurios patiriamos prižiūrint nukentėjusįjį (pranc. *assistance d'une tierce personne*), Prancūzijoje yra pripažįstamos kaip pirminio nukentėjusiojo žala<sup>104</sup>. Prancūzijos teisėje dominuoja aiškus išskyrimas tarp *pirma*, artimųjų patiriamų išlaidų ir jų atlyginimo grynai ekonominės žalos forma, *antra*, pirminio nukentėjusiojo žalos.

Ne tik Prancūzijoje, tačiau ir autorės analizuotose užsienio jurisdikcijose trečiųjų asmenų patirtos išlaidos dėl nukentėjusiojo sužalojimo priskiriamos prie antraeilio nukentėjusiojo turtinės žalos, įgalinant juos pareikšti savarankiškus reikalavimus dėl žalos atlyginimo. Belgijoje artimųjų giminaičių patirtos išlaidos dėl nukentėjusiojo lankymo, taip pat trečiųjų asmenų išlaidos, susijusios su pagalbos teikimu nukentėjusiajam, yra atlyginamos pagal antraelių nukentėjusiųjų reikalavimus<sup>105</sup>. Ispanijoje ir Italijoje giminaičių negautos pajamos dėl sužalotojo priežiūros ir (ar) slaugos yra atlyginamos ne kaip pirminio nukentėjusiojo žala, o tiesiogiai antraeilams nukentėjusiesiems. Nyderlanduose tais atvejais, kai pirminio nukentėjusiojo artimieji savo lėšomis samdo profesionalę priežiūrą, jų patirtos išlaidos yra priskiriamos prie rikošetinės žalos subjektui atlygintinos turtinės žalos<sup>106</sup>. Pagal Vengrijos įstatymus antraelių nukentėjusiųjų teisė reikalauti prarasto darbo užmokesčio dėl pirminio nukentėjusiojo priežiūros yra numatyta ir tiems, kurie iki priežiūros pirminiam nukentėjusiajam teikimo nedirbo. Kompensacijos mokėjimas dėl teikiamos priežiūros grindžiamas tuo, kad „<...> niekas neturėtų būti įpareigotas dirbti neatlygintinai“<sup>107</sup>. Atskirai pažymėtina, kad Vengrijoje tėvams dėl sužaloto sūnaus priežiūros gali būti kompensuojamos ne tik negautos pajamos, bet ir kito vaiko priežiūrai patirtos išlaidos. Taip pat tėvams gali būti kompensuojama ir dėl jų apribotų galimybių atlikti įprastus darbus, kaip, pavyzdžiui, sodo priežiūros darbus<sup>108</sup>. Papildomai paminėtina DCFR komentaro autorių pozicija apie tai, kad „<...> tėvų, besirūpinančių smegenų traumą patyrusiu vaiku, patiriamų nuostolių objektyviai įvertinti neįmanoma, todėl jiems mokama kompensacija už kasdienę priežiūrą, specialią mitybą ir pan., vadovaujantis teisingumo principu“<sup>109</sup>.

Kaip jau buvo pažymėta aukščiau, kai kurios užsienio valstybės artimųjų patirtas išlaidas, kaip ir Lietuvos pozityvioji teisė, priskiria prie pirminio nukentėjusiojo žalos. Prie tokių valstybių, pavyzdžiui, yra priskiriama Airija. Atskirai paminėtinas Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas *Harwick v Hudson* ([1999] 3 All ER 426, CA) byloje, kurioje buvo

<sup>104</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3098-3101.

<sup>105</sup> *Ibid.*

<sup>106</sup> *Ibid.*

<sup>107</sup> *Ibid.*

<sup>108</sup> *Ibid.*

<sup>109</sup> *Ibid.*

sprendžiamas klausimas dėl žmonos teiktų paslaugų vyro įmonei. Šioje byloje žmona nemokamai tvarkė sužaloto vyro verslo buhalterinę apskaitą. Teismas nusprendė, kad žmona tokias paslaugas teikė neatlygintinai, todėl reikalavimas dėl kompensacijos už jos paslaugas buvo atmestas. Teismas pažymėjo, jog priežastingumo kontekste žala yra pernelyg nutolusi nuo neteisėtų veiksmų lyginant, pavyzdžiui, su žala, kurią patiria žmona, slaugydama sužalotą vyrą<sup>110</sup>. Apibendrinant buvo prieita prie išvados, kad nėra atlyginama už komercinėje aplinkoje suteiktas nemokamas paslaugas. Pažymėtina, kad reikalavimas galėtų būti tenkinamas, jeigu žmona būtų sudariusi paslaugų teikimo sutartį su sužaloto vyro įmone.

Toliau detalizuojant antraeilių nukentėjusiųjų patirtas išlaidas, kaip, pavyzdžiui, priežiūros ir slaugos išlaidos, šias išlaidas galima traktuoti dvejopai. *Pirma*, kaip pirminio nukentėjusiojo būtinas priežiūros išlaidas, kurios būtų lygios slaugančiojo priverstiniam nemokamų atostogų išėjimui ar slaugančio asmens grynojo darbo užmokesčio praradimui<sup>111</sup>. *Antra*, tokias išlaidas galima priskirti prie antraeilių nukentėjusiųjų grynai ekonominės žalos. Šiame kontekste paminėtina *Donnelly v Joyce* (1974) QB 454 byla<sup>112</sup>, kurioje buvo nagrinėta situacija dėl negautų pajamų atlyginimo rikošetinės žalos subjektui. Šioje byloje šešiametis berniukas susižeidė koją eismo įvykio metu ir jam reikėjo kasdienės priežiūros. Berniuko motina atsisakė darbo, kad galėtų prižiūrėti savo sūnų. Berniuko vardu buvo pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo, kuris apėmė ir motinos negautas pajamas. Dėl negautų pajamų atlyginimo šioje byloje buvo prieštaraujama argumentuojant tuo, jog berniukas neturėjo pareigos atsilyginti savo motinai už jos teikiamas slaugos paslaugas. Be kita ko teismų praktikos buvo suformuota taisyklė, jog, jeigu būtinas priežiūros paslaugas teikia ne įdarbintas slaugytojas, kuriam yra apmokama, o tretieji asmenys, šių asmenų su slauga patirtos išlaidos nėra kompensuojamos. Visgi teismo šioje byloje buvo pripažinta, kad mamos netektas grynasis darbo užmokestis slaugos laikotarpiu yra jos sūnaus turtinė žala. Pateiktas pavyzdys rodo, kad mamos prarastos pajamos slaugos laikotarpiu buvo pripažintos kaip berniuko turtinė žala, nulemta jo asmeninio poreikio būti slaugomu. Autorės nuomone, tokiu sprendimu parodoma tik viena medalio pusė. Hipotetiškai modeliuojama situacija: motinos kvalifikacija bei kompetencijos leistų jai toliau kilti karjeros laiptais bei gauti didesnę darbo užmokestį. Šiame kontekste kompensuojamas grynasis prarastas darbo užmokestis kaip pirminio nukentėjusiojo žala, neapimtų mamos prarastų galimybių. Slaugančiajam pasirinkus „*nukentėjusiojo priežiūros kelią*“, įrodinėjimo procesas ir

---

<sup>110</sup> Michael, A. Jones, *Textbook on Torts, Eighth Edition* (New York: Oxford, 2002), 678.

Papildomai žiūrėti Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas *Harwick v Hudson* ( [1999] 3 All ER 426, CA) byloje, žiūrėta 2022 m. vasario 27 d., <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a938b3f60d03e5f6b82bb7c>.

<sup>111</sup> LR CK komentaras, *supra note*, 56: 392-394.

<sup>112</sup> Turner, *supra note*, 77. Papildomai žiūrėti Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 1973 m. gegužės 18 d. sprendimas *Donnelly v Joyce* (1974) QB 454 byloje, žiūrėta 2022 m. vasario 14 d., <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8cc60d03e7f57ecd929>.

reikalavimo dėl jo prarastų karjeros galimybių ir galimo paaukštinimo tenkinimas būtų pakankamai sudėtingas. Sudėtingumas pasireikštų dėl žalos numatomumo, neabejotinumo ir tikrumo<sup>113</sup> bei dėl vertybių, kurios būtų ginamos tokiu atveju<sup>114</sup>. Autorė pritaria ir užsienio teisės literatūroje išsakomai pozicijai dėl rikošetinės žalos priklausomumo nuo pirminės žalos. Rikošetinės žalos atlyginimui taikomi tie patys apribojimai, kaip ir pirminei žalai<sup>115</sup>. Atitinkamai, jeigu pirminis nukentėjęs būtų prisidėjęs prie žalos atsiradimo dėl neatsargumo, jis negalėtų reikalauti visiško žalos atlyginimo, ir, pagal analogiją, tokie suvaržymai pereitų ir paskesnės žalos turėtojui, t. y. antraeiliam nukentėjusiajam<sup>116</sup>. Be kita ko ir kitų valstybių praktika patvirtina, kad antraeilio nukentėjusiojo ateities galimybių praradimas ar sumažėjimas nėra kompensuojamas. Negautų pajamų praradimas dėl pirminio nukentėjusiojo priežiūros apsiriboja slaugos laikotarpiu *de facto* netektu darbo užmokesčiu nevertinant antraeilio nukentėjusiojo prarastų galimybių aspektų.

Autorės nuomone, Lietuvos ir užsienio valstybių reglamentacijos analizė leidžia daryti išvadą, kad antraeilių nukentėjusiųjų teisė reikalauti žalos atlyginimo dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo *expressis verbis* įtvirtinta pozityviojoje teisėje arba tokie reikalavimai tenkinami referuojant į pirminio nukentėjusiojo patirtą žalą, arba tai išplaukia iš teismų formuojamos teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės. Pavyzdžiui DCFR 2:202 straipsnyje yra nurodyti tretieji asmenys, kurie galėtų savarankiškai reikalauti žalos atlyginimo dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo<sup>117</sup>. Atskirai reikėtų pažymėti, kad DCFR išskiria nukentėjusiojo asmens artimųjų (toliau tekste yra vadinama „*Close to her or him*“) ir trečiųjų asmenų patirtas išlaidas dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo ar mirties. Nukentėjusiojo artimųjų patirtos išlaidos vertinamos kaip sveikatos priežiūros būtinos išlaidos bei kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos pagal 2:201 straipsnio (2) dalies (a) punktą<sup>118</sup>. Aptariamo straipsnio kontekste DCFR komentaro autoriai pažymi, jog

<sup>113</sup> „<...> le dommage soit prévisible, encore faut-il qu'il soit certain et direct“, Terré, *supra* note, 3: 678.

<sup>114</sup> Kiršienė, *supra* note, 5.

<sup>115</sup> Karner, *supra* note, 48: 43.

<sup>116</sup> *Ibid.*

<sup>117</sup> VI.–2:202: Loss suffered **by third persons** as a result of another's personal injury or death

(1) Non-economic loss caused to a natural person as a result of another's personal injury or death is legally relevant damage if at the time of injury that person is in a particularly close personal relationship to the injured person.

(2) Where a person has been fatally injured:

(a) legally relevant damage caused to the deceased on account of the injury to the time of death becomes legally relevant damage to the deceased's successors;

(b) reasonable funeral expenses are legally relevant damage to the person incurring them; and

(c) loss of maintenance is legally relevant damage to a natural person whom the deceased maintained or, had death not occurred, would have maintained under statutory provisions or to whom the deceased provided care and financial support.

<sup>118</sup> „<...> loss includes the costs of health care including expenses reasonably incurred for the care of the injured person by those close to him or her“, DCFR VI knygos 2:201 str. (2) dalies (a) punktas, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., [http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law\\_en.pdf](http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law_en.pdf).

išlaidos gali būti patirtos tiek pačio nukentėjusiojo, tiek artimojo<sup>119</sup>. Nepriklausomai nuo to, jog tokias išlaidas gali patirti ir jokio tiesioginio poveikio sveikatai neturėjęs antraeilis nukentėjusysis, remiantis DCFR 2:201 straipsnio (2) dalies (a) punktu reikalavimo teisė į išlaidų atlyginimą priklauso pirminiam nukentėjusiajam, ir jos yra priskiriamos prie pirminio nukentėjusiojo žalos. Tokios išlaidos priežastingumo prasme atsiranda dėl poreikio ir būtinybės rūpintis nukentėjusiuoju, o išlaidas patiria toks asmuo, kurio buvimas prie nukentėjusiojo lovos yra būtinas, kad būtų užtikrintas nukentėjusiojo sveikimas. „Close to her or him“ patirtos išlaidos apima transporto išlaidas lankant nukentėjusįjį, taip pat dėl nukentėjusiojo slaugos prarastą darbo užmokestį. Pažymėtina, kad artimųjų negautų pajamų dydis *per se* nėra lygus prarasto darbo užmokesčio dydžiui. Vertinama, ar prižiūrintojo netektas darbo užmokestis yra didesnis ar mažesnis už tas išlaidas, kurias reikėtų mokėti profesionaliam slaugos paslaugas teikiančiam asmeniui. Kaip išimtis iš bendros taisyklės DCFR komentare yra nurodomi tokie atvejai, kai artimas pagal profesiją yra slaugytojas ir teikia nukentėjusiajam slaugos paslaugas. Tokiais atvejais artimajam atsisakius darbo, išlaidų dydis būtų lygus prarasto darbo užmokesčio dydžiui<sup>120</sup>. Artimųjų patirtos transporto išlaidos turi atitikti būtinumo ir pagrįstumo kriterijus. Toks aiškinimas koreliuoja su Lietuvos teismų jurisprudencija. Būtinumo kriterijus reiškia, kad nukentėjusiojo lankymas turi padėti šiam greičiau reabilituotis ir (ar) sudaryti palankią emocinę aplinką ryšium su sveikatos pagerėjimu<sup>121</sup>. Pagrįstumo kriterijus reiškia, kad gali būti ir tokių situacijų, kuomet pernelyg dažnos kelionės, kai gydymo įstaiga yra nutolusi nuo artimųjų namų, ir dėl to patirtos kuro išlaidos gali būti pripažintos kaip nepagrįstos. Pavyzdžiui Lietuvos mastu važiuojant iš Varėnos į Klaipėdą aplankyti nukentėjusiojo kiekvieną dieną. Šiame kontekste paminėtinas PETL komentaro autorių pavyzdys, kuomet apsilankymų skaičiaus pagrįstumui įrodyti reikėtų identifikuoti terapinį apsilankymų tikslą ir tokiais apsilankymais teikiamą naudą nukentėjusiajam<sup>122</sup>. Analizuojant artimųjų aukščiau nurodytas patirtas išlaidas, autorė pakartotinai nurodo, jog pagal DCFR pirminis nukentėjusysis gali reikalauti tik „Close to her or him“ statusą atitinkančių subjektų patirtų išlaidų atlyginimo. Esminis kriterijus yra ne teisiškai įtvirtinta giminystė, o nukentėjusiojo ir asmens emocinis glaudus ryšys<sup>123</sup>.

Tuo tarpu aukščiau paminėtas DCFR 2:202 straipsnis numato trečiųjų asmenų savarankišką teisę į žalos atlyginimą dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo ar mirties. Tokio reikalavimo būtina įgyvendinimo sąlyga yra „ypatingai artimas“ asmeninis ryšys į kurį gali

---

<sup>119</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3080-3085.

<sup>120</sup> *Ibid.*

<sup>121</sup> *Ibid.*

<sup>122</sup> PETL komentaro autoriai pateikia pavyzdį apie tokių išlaidų priteisimo pagrįstumą, kuomet yra atlyginamos tėvų patirtos kuro sąnaudos lankant savo šešerių metų vaiką po autoįvykio. Referuojama į tai, kad apsilankymai turi terapinį tikslą ir x apsilankymų skaičius yra pagrįstas ir būtinas. Žr. PETL komentaras, *supra note*, 20: 167.

<sup>123</sup> DCFR komentaras, *op. cit.*

patekti *de jure* ir *de facto* artimieji<sup>124</sup>. Šis straipsnis įtvirtina antraeilių nukentėjusiųjų teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo ar mirties. Nurodyta reikalavimo teisė priklauso rikošetinės žalos subjektams. DCFR komentare nurodoma, kad tokia galimybė sietina su tuo, jog „<...> asmenys, kurie yra ypač artimi sunkiai sužalotam arba mirtinai sužalotam asmeniui nukentėjusiajam, taip pat patiria dvasines kančias ir jiems turėtų būti už tai kompensuojama“<sup>125</sup>. Komentaro autoriai referuoja į tai, jog tokia praktika yra skirta ne antraeilio nukentėjusiojo praturtėjimui, o „<...> pripažinimui, jog sunkiausias žalingas poveikis žmogaus gyvenimo malonumui yra vertas kompensacijos“<sup>126</sup>.

DCFR autoriai pažymi, kad artimieji, kurie patenka į 2:201 straipsnio nurodytą „*Close to him or her*“ grupę, ne visada patenka į 2:202 straipsnyje nurodytą ypatingą ryšį su nukentėjusiuoju turinčių subjektų ratą. DCFR komentaro autorių vertinimu, nukentėjusiojo brolio patirtos transporto išlaidos gali būti atlyginamos taikant DCFR 2:201 straipsnio (2) dalies (a) punktą, tačiau tai nereiškia, kad jis turės reikalavimo teisę į neturtinės žalos atlyginimą pagal 2:202 straipsnio (1) dalį sveikatos sužalojimo ar mirties atveju, kaip savarankiškas reikalavimo teisę turintis subjektas. Tokia teisė galės būti įgyvendinta tik, jeigu bus konstatuotas ypatingas ryšys tarp brolio ir nukentėjusiojo<sup>127</sup>.

Pastebėtina, kad Lietuvos pozityvioji teisė nenumato neturtinės žalos atlyginimo antraeiliams nukentėjusiesiems dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo. Kaip jau buvo pažymėta, DCFR tokią galimybę numato tretiesiems asmenims, kurie turi ypatingą ryšį su nukentėjusiuoju. Nors gyvybės atėmimo atveju LR CK ir yra numatyta teisė į neturtinės žalos atlyginimą (LR CK 6.284 str. 1 d.), tačiau yra numatytas konkretus subjektų ratas, galintis pareikšti reikalavimus. Pavyzdžiui faktiniai išlaikytiniai, nedarbingi tėvai, vaikai ir kiti. Tuo tarpu DCFR numato teisę į neturtinės žalos atlyginimą tiek sveikatos sužalojimo, tiek mirties atveju. Taigi aptariama teisė yra siejama ne su giminystės ryšiais ar iki sužalojimo teiktu išlaikymu, o su ypatingu ryšiu. Ypatingo ryšio kriterijus yra vertinamasis kriterijus konkrečios bylos atveju. Europos valstybių praktika dėl neturtinės žalos atlyginimo antraeiliams nukentėjusiesiems taip pat nėra vienalytė. Kai kurios valstybės tokią galimybę numato tik tėvams arba sutuoktiniams, kitos valstybės antraeilių nukentėjusiųjų teisę reikalauti neturtinės žalos leidžia tik pirminio nukentėjusiojo mirties atveju. Dar kitur, pavyzdžiui, Prancūzijoje, yra svarbus glaudus sužalotojo ir rikošetinės žalos subjekto ryšys bei antraeilio nukentėjusiojo patirtos žalos tikrumas ir neabejotinumas<sup>128</sup>. Pavyzdžiui Belgijoje nukentėjusiajam patyrus sunkius sužalojimus ir artimiesiems matant

<sup>124</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3084-3085.

<sup>125</sup> *Ibid*, 3110-3111.

<sup>126</sup> *Ibid*.

<sup>127</sup> *Ibid*, 3085.

<sup>128</sup> *Ibid*, 3115-3118.

nukentėjusiojo kančias, šie turi teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Akcentuotina, kad sunkūs ir nuolatiniai sužalojimai bei antraeilio nukentėjusiojo, ir pirminio nukentėjusiojo prisirišimas yra būtina sąlyga, įgalinanti tokios teisės realizaciją<sup>129</sup>. Italijoje artimų giminaičių teisė į neturtinės žalos atlyginimą dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo ar mirties yra kildinama iš to, jog artimieji patiria žalą dėl pakenkimo šeimos santykiams<sup>130</sup>. Vengrijoje neturtinės žalos atlyginimas yra numatytas tėvams dėl vaiko sunkių sužalojimų<sup>131</sup>. Vokietijoje antraeilių nukentėjusiųjų teisė į neturtinės žalos atlyginimą dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo yra ribota. Tokia galimybė galima tik, kai antraeilis nukentėjusysis pats patiria asmeninę žalą ir jam pačiam pablogėja sveikata, o pablogėjimą galima nustatyti mediciniškai. Arba kai išgyvenimai yra tokio pobūdžio, jog viršija įprastai tokiais atvejais patiriamas kančias ir išgyvenimus<sup>132</sup>.

Aukščiau pateikta užsienio valstybių, Lietuvos bei negriežtosios teisės šaltinių reglamentacija atlygintinos turtinės žalos nukentėjusiesiems kontekste, leidžia prieiti prie apibendrinamos išvados. Nepriklausomai nuo to, ar antraeilių nukentėjusiųjų patiriamos išlaidos priskiriamos prie pirminio nukentėjusiojo ar prie antraeilių nukentėjusiųjų žalos, aptariamoms išlaidoms yra grynai ekonominė žala<sup>133</sup>. Nors Lietuvoje artimojo grynai ekonominė žala priskiriama prie pirminio nukentėjusiojo žalos, tačiau kitų valstybių pavyzdžiai leidžia tokias išlaidas traktuoti ir kaip antraeilio nukentėjusiojo žalą<sup>134</sup>. Atskirai pažymėtina, kad, autorės nuomone, Lietuvos teismų pozicija dėl tokių išlaidų priskyrimo prie pirminio nukentėjusiojo turtinės žalos paaiškinama tuo, jog nei pozityvioji teisė, nei teismų praktika tokios žalos formos, kaip grynai ekonominė žala, *de jure* nepripažįsta. Paminėtina ir PETL komentaro autorių nuomonė, jog „<...> vienas iš veiksnių, dėl kurio kai kuriose teisinėse sistemose požiūris į grynus ekonominius nuostolius yra siauresnis nei į žalą turtui, yra tai, kad jose suvokiama nepagrįstos atsakomybės naštos rizika, nes gali nukentėti labai didelis skaičius žmonių, apie kurių įvykius subjektas nežino“<sup>135</sup>. Visgi autorė neįžvalgia pagrįstų priežasčių, dėl kurių nustatytas antraeilių nukentėjusiųjų išlaidų būtinumą ir pagrįstumą, tokio pobūdžio antraeilių subjektų patirti finansiniai praradimai negalėtų būti įvardinti kaip grynai ekonominė žala. Autorės nuomone, antraeiliams nukentėjusiesiems turėtų būti atlyginama ir neturtinė žala kumuliatyviai su turtine

<sup>129</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3115-3118.

<sup>130</sup> *Ibid.*

<sup>131</sup> *Ibid.*

<sup>132</sup> *Ibid.*

<sup>133</sup> Aut. pastaba: Tokio pobūdžio finansiniai praradimai nėra susiję su žala jų asmeniui, tačiau jie atsiranda kaip priklausoma žala nuo poveikio pirminiam nukentėjusiajam.

<sup>134</sup> Pateikti pavyzdžiai leidžia išskirti dvi pozicijas šiuo klausimu: i) tokios išlaidos priskiriamos prie pirminio nukentėjusiojo žalos ir reikalavimo teisė priklauso pirminiam nukentėjusiajam ii) tokios išlaidos priskiriamos prie antraeilių nukentėjusiųjų žalos, suteikiant jiems savarankiškas reikalavimo teises.

<sup>135</sup> PETL komentaras, *supra note*, 20: 31.

žala vertinant antraeilių nukentėjusiųjų išgyvenimų pobūdį, intensyvumą, santykį su pirminiu nukentėjusiuoju, įskaitant ir visus kitus reikšmingus vertinamuosius kriterijus. Taip pat, autorės nuomone, antraeilių nukentėjusiųjų neturtinei žalai, kaip ir turtinei, turėtų būti taikomi neabejotinumo ir tikrumo kriterijai.

Grįžtant prie LR CK įtvirtintų su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų atlyginimo, nurodytina, kad PETL 10:202 straipsnyje<sup>136</sup> yra išskiriama ne su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų, o pagrįstų išlaidų sąvoka<sup>137</sup>. PETL komentaro autoriai nurodo, kad „<...> *asmens sužalojimo atveju svarbus turtinės žalos elementas yra pagrįstos išlaidos, kurios yra būtinos užtikrinti, kuo geresnį sužalojimo pasekmių pašalinimą*“<sup>138</sup>. Išlaidų būtinumas aiškinamas kaip toks, kuriuo galima būtų tikėtis, jog gydymas bus veiksmingas sužalojimo ar ligos atžvilgiu. Nors PETL nepateikia išlaidų skirstymo, tačiau sistemiškai vertinant PETL komentaro autorių aiškinimą, galima prieiti prie išvados, jog išlaidas sudaro medicininės priežiūros išlaidos bei kitos pagrįstos išlaidos. Pastarosios gali apimti ne tik gydymo išlaidas, bet ir kitas, kaip, pavyzdžiui, namų ūkio adaptavimo išlaidas, išlaidas dėl nukentėjusiojo pasikeitusių poreikių<sup>139</sup>. Lietuvos pozityviojoje teisėje įtvirtina formuluotė dėl išlaidų, susijusių su sveikatos grąžinimu, nėra visiškai teisingai. *Pirma*, nukentėjusiojo patirtos išlaidos nebūtinai turi sąsają su sveikatos grąžinimu. Pavyzdžiui judėjimo išlaidos, kurios atsiranda dėl nukentėjusiojo pasikeitusių poreikių, ar namų ūkio pertvarkymo išlaidos nebūtinai turi sąsają su sveikatos grąžinimu. Taip pat nukentėjusiojo poreikiai dėl sužalojimo įprastai padidėja jau vien dėl to, jog anksčiau sukurta namų gerovė gali tiesiog nebeatliepti nukentėjusiojo poreikių. Arba, pavyzdžiui, naujos lovos ar stalo pirkimas taip pat nebūtinai yra susijęs su sveikatos grąžinimu. *Antra*, pareiga atlyginti nukentėjusiojo nuostolius išlieka net ir tais atvejais, kai sveikatos sugrąžinti nebeįmanoma. Kitu atveju LR CK 6.283 straipsnyje įtvirtintą formuluotę reikėtų traktuoti kaip tokia, jog išlaidos, kurios nesugrąžina nukentėjusiajam sveikatos, nėra atlyginamos. Bet koku atveju vertinant nukentėjusiojo patirtas išlaidas, yra vertinamas išlaidų realumas, būtinumas, sąsajumas su sveikatos pagerinimu. Pavyzdžiui Šiaulių apygardos teismo nutartyje, priimtoje baudžiamojoje byloje, buvo pažymėta, kad „<...> *teismas nepripažįsta kasdieniniame racione vartojamų maisto produktų – majonezo, batono, traškučių, kavos, kotletų, saldinių ir pan. priskyrimo prie pagerintos mitybos, nes jie jokios įtakos traumos gijimui*

<sup>136</sup> „In the case of personal injury, which includes injury to bodily health and to mental health amounting to a recognised illness, pecuniary damage includes <...>reasonable expenses, such as the cost of medical care“, PETL principai, *supra note*, 13.

<sup>137</sup> Aut. pastaba: Pagrįstos išlaidos apima tiek medicininės priežiūros išlaidas, tiek visas kitas pagrįstas išlaidas. Žr. PETL komentaras, *supra note*, 20: 166.

<sup>138</sup> *Ibid.*

<sup>139</sup> *Ibid.*

*neturėjo*“<sup>140</sup>. Taigi pateiktas pavyzdys rodo, kad sąsajumo kriterijus su sveikatos pagerinimu yra vienas iš sudedamųjų elementų, sprendžiant klausimus dėl nukentėjusiojo patirtų išlaidų atlyginimo. Šiame kontekste pažymėtina, kad užsienio valstybių praktikoje namų ūkio pritaikymo, naujo būsto įsigijimo, nukentėjusiojo pasikeitusių poreikių išlaidos priskiriamos prie nukentėjusiajam atlygintinos turtinės žalos. Pavyzdžiui pagal DCFR 2:201 straipsnio (2) dalies (a) punktą sveikatos priežiūros išlaidos apima nukentėjusiojo išlaidas, susijusias su jo padidėjusių poreikių patenkinimu, taip ir trečiųjų asmenų išlaidas, kurios yra patiriamos dėl būtinybės pagerinti nukentėjusiojo padėtį. Išlaidų turinį taip pat sudaro ir būsto pertvarkymo ar adaptavimo prie neįgaliojo specialiųjų poreikių išlaidos<sup>141</sup>. Prancūzijoje į atlygintinos žalos apimtį patenka išlaidos, susijusios su namo remonto darbais dėl sužalotojo pasikeitusių poreikių. Švedijoje yra kompensuojamos būsto atnaujinimo išlaidos, taip pat išlaidos dėl padidėjusių nukentėjusiojo poreikių<sup>142</sup>. Padidėjusios išlaidos vykstant į darbovietę ir iš jos taip pat yra atlyginamos<sup>143</sup>. Belgijoje būsto, automobilio, darbo vietos adaptavimo išlaidos patenka į nukentėjusiojo turtinių praradimų apimtį<sup>144</sup>. Pagal Ispanijos įstatymus išlaidos, susijusias su nukentėjusiojo būsto pritaikymu prie pasikeitusių poreikių, įskaitant padidėjusias judėjimo išlaidas, patenka į turtinės žalos apimtį<sup>145</sup>. Atskirai paminėtina, kad Nyderlanduose yra kompensuojamos išlaidos už padidėjusį drabužių ir avalynės nusidėvėjimą arba tokios išlaidos, kurias dėl savo būklės nukentėjusysis yra priverstas patirti. Pavyzdžiui „*nukentėjusioji šalis turi ieškoti viešbučio savo atostogoms, o ne kempingo*“<sup>146</sup>. Atitinkamai nukentėjusysis patiria didesnes išlaidas dėl viešbučio paslaugų nei, kad būtų patyręs naudojantis kempingu. Vengrijoje, kaip ir Nyderlanduose, padidėjusios išlaidos skalbimui, valymui, elektrai, šildymui, telefonui yra priskiriamos prie padidėjusių namų eksploatavimo išlaidų ir patenka į atlygintos turtinės žalos apimtį. Taip pat yra kompensuojamos ir būsto atnaujinimo išlaidos dėl pasikeitusių nukentėjusiojo poreikių<sup>147</sup>. Be kita ko į nukentėjusiojo turtinės žalos apimtį patenka ir padidėjusių būtiniausių poreikių išlaidos, kaip, pavyzdžiui, žurnalų, knygų, kompiuterio įsigijimo išlaidos. Taigi remiantis užsienio valstybių teismų praktika atlygintina turtinė žala turėtų apimti namų ūkio pertvarkymo ar naujo įsigijimo išlaidas, išlaidas, susijusias su nukentėjusiojo pasikeitusiais poreikiais įskaitant, bet neapsiribojant, judėjimo išlaidas, padidėjusias namų eksploatacijos išlaidas.

<sup>140</sup> Šiaulių apygardos teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 2-216-124/2012.

<sup>141</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3084-3101.

<sup>142</sup> *Ibid.*

<sup>143</sup> *Ibid.*

<sup>144</sup> *Ibid.*

<sup>145</sup> *Ibid.*

<sup>146</sup> *Ibid.*

<sup>147</sup> *Ibid.*

Lietuvoje su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos atlyginamos nukentėjusiajam realiai jas patyrus. Tokia pozicija nėra teisinga, kadangi išlaidos gali atsirasti tiek iš karto kaip tiesioginis delikto rezultatas, tiek kaip paskesnė žala. Be kita ko, pavyzdžiui, priežiūros išlaidas atlyginant kaip realiai patirtas<sup>148</sup>, vargu, ar galima kalbėti apie tokių būsimų išlaidų priteisimą. Tokiais atvejais nukentėjusysis pirmiausia turi faktiškai patirti išlaidas ir tik *ex post* (liet. po to) reikalauti tokių išlaidų atlyginimo. Užsienio valstybių teismų praktika šiuo klausimu yra liberalesnė. Būsimos priežiūros išlaidos yra atlyginamos kaip ir būsimos negautos pajamos būsimų nuostolių forma. Žalos atlyginimo būdai tokiais atvejais galimi tiek vienkartinėmis išmokomis, tiek periodiniais mokėjimais. Tuo tarpu Lietuvoje, kaip matysime toliau, būsimos priežiūros išlaidos negali būti atlyginamos neterminuotomis išmokomis.

Lietuvoje su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų priskyrimą tiesioginei žalai patvirtina ir kasacinio teismo suformuota praktika. „<...> išlaidos nukentėjusiam asmeniui yra atlyginamos kaip tiesioginės, t. y. **realiai turėtos**, patirtos papildomai išlaidos, kurios buvo būtinos dėl suluošinimo jo patirtiems turtiniams praradimams kompensuoti. <...> asmens slaugai ir priežiūrai reikalingų papildomų ir faktiškai turėtų (realiai patirtų) išlaidų dydis nustatomas remiantis nukentėjusio asmens pateiktais įrodymais, patvirtinančiais turėtas išlaidas“<sup>149</sup>. Aptariamų išlaidų atlyginimas yra siejamas ne tik su realiai patirtomis nukentėjusiojo išlaidomis, bet ir su būtinumo elementu<sup>150</sup>. LR CK komentare<sup>151</sup> ir teismų praktikoje<sup>152</sup> yra akcentuojamas mokamų išlaidų atlyginimas. Su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų nustatymas yra neatsiejamas nuo išlaidų realumo, pagrįstumo bei būtinumo kriterijų vertinimo. LAT 2005 m. lapkričio 21 d. nutartyje<sup>153</sup> tokias aplinkybes, kaip nukentėjusiajam nustatytą I grupės invalidumą, kasacinės instancijos teismas laikė kaip tinkamas pagrįsti nuolatinės priežiūros ir pagalbos poreikį nukentėjusiojo kasdieniame socialiniame gyvenime. Teismas pripažino tokią priežiūrą kaip būtiną ir tokias papildomai turėtas išlaidas įpareigojo atlyginti. Toje pačioje byloje taip pat buvo keliamas klausimas dėl neterminuotų, perspektyvių išmokų, susijusių su slauga ir priežiūra, nukentėjusiajam priteisimo. Teismas akcentavo, kad „<...> tokio pobūdžio išlaidos“<sup>154</sup>

<sup>148</sup> „<...> nukentėjusiajam padaryto sveikatos sužalojimas gydymas pasižymi tęstiniu pobūdžiu. Nukentėjusiajam iš karto po sveikatos sužalojimo buvo suteikta odontologo pagalba, tačiau tokio vienkartinio gydymo nepakako ir toliau vyko traumuoto danties gydymas. <...> papildomos kasatorių patirtos išlaidos <...> traumuoto danties <...> gydymui, laikomos pagrįstomis ir atlygintinomis, todėl apeliacinės instancijos teismo <...> nutartis keistina papildomai priteisiant kasatorių naudai <...> išlaidų, susijusių su nukentėjusiojo traumuoto danties gydymu“, Lietuvos Aukščiausio Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2012.

<sup>149</sup> Lietuvos Aukščiausio Teismo 2007 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38/2007.

<sup>150</sup> Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-598/2005.

<sup>151</sup> LR CK komentaras, *supra* note, 56: 392-394.

<sup>152</sup> „Be to, pažymėtina, kad asmens slaugymo, jo priežiūros išlaidos atlyginamos tik tuo atveju, jeigu priežiūra, slauga asmeniui buvo būtina ir mokama“, LAT 2007 m. vasario 6 d. nutartis, *op. cit*

<sup>153</sup> LAT 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis, *op. cit*.

<sup>154</sup> Aut. pastaba: Kaip būsimos, realiai dar nepatirtos slaugos išlaidos.

atlyginamos kaip turėtos papildomai išlaidos, būtinos dėl suluošinimo darbe atsiradusiems turtiniams praradimams kompensuoti. Turėtos papildomai išlaidos priteisiamos pagal įrodymus, patvirtinančius turėtas išlaidas, o turimų papildomai išlaidų dydis gali keistis - jos gali tiek mažėti, tiek didėti <...>“<sup>155</sup>. Ši teismo išvada patvirtina, jog su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos tiek pagal pozityviojoje teisėje įtvirtintą reglamentaciją, tiek pagal teisės taikymo ir aiškinimo praktiką, Lietuvoje yra pripažįstamos kaip *damnum emergens*. Realiai turėtos išlaidos negali būti priteisiamos kaip būsimos priežiūros išlaidos, nes pagal teismų praktiką jos dar nėra *de facto* patirtos<sup>156</sup>. Be kita ko, kaip jau buvo pažymėta aukščiau, su slauga ar priežiūra susijusios išlaidos, kurios atsiranda papildomai, negali būti priteisiamos neterminuotomis išmokomis tai atvejais, kai yra prašoma jas priteisti kaip būsimus nuostolius. Teismų vertinimu tokio žalos atlyginimo būdo parinkimas prieštarautų visiško žalos atlyginimo principui<sup>157</sup>. Vadinasi nukentėjusysis turi realiai patirti išlaidas, tuomet reikalauti tokių išlaidų atlyginimo, ir, pabrėžtina, tik vienkartinės išmokos forma. Net ir tais atvejais, kai teismas remiasi LR CK 6.249 straipsnio 3 dalimi ir vertina išlaidų atsiradimo tikėtinumą, pagrįstumą ir galimybę priteisti dar nepatirtas, bet realiai tikėtinas išlaidas, žalos atlyginimas galimas tik vienkartinę išmoką. Šiame kontekste autorė neįžvelgia pagrįstų argumentų, kurie galėtų pagrįsti tokią teismų praktiką. Toliau nuosekliai plėtojant šią autorės mintį pastebėtina, kad kasacinio teismo jurisprudencijoje yra formuojama periodinių mokėjimų prioriteto taisyklė. Ši taisyklė reiškia, kad vertinant būsimas nukentėjusiojo negautas pajamas, žala turėtų būti atlyginama periodiniais mokėjimais. Būsimos priežiūros išlaidos, kurios galėtų būti atlyginamos remiantis LR CK 6.249 straipsnio 3 dalimi, turinio prasme taip pat yra ateities vertinimas ir numatymas. Pažymėtina, kad būsimos negautos pajamos, lygiai taip pat, kaip ir priežiūros išlaidos, gali didėti ar mažėti. Šiuo aspektu primintinas teismo išaiškinimas apie būsimų priežiūros išlaidų nepastovumą ir negalimumą jas atlyginti periodiniais mokėjimais. Vadinasi ir būsimų negautų pajamų atlyginimas periodiniais mokėjimais „*prieštarautų visiško žalos atlyginimo principui, arba lemtų nepagrįstą nukentėjusiojo praturtėjimą*“. Aptariamame kontekste, autorės nuomone, įžvelgtinas teismų praktikos prieštarumas. Tuo tarpu užsienio teismų praktika šiuo klausimu nėra tokia rezervuota. Būsimos priežiūros išlaidos priteisiamos kaip būsimi nuostoliai išmokant vienkartinę

<sup>155</sup> LAT 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis, *supra note*, 150.

<sup>156</sup> Išimtiniais atvejais teismai būsimų nuostolių atlyginimui taiko būsimą žalą reglamentuojančią LR CK 6.249 str. 3 d. Tokia praktika nėra visiškai teisinga. Apie tai bus pasisakyta toliau.

<sup>157</sup> „*Tuo tarpu papildomai turimų asmens slaugymo ir priežiūros išlaidų dydis gali kisti – mažėti arba didėti, ir taip neatitikti prašomo priteisti ateičiai tokio pobūdžio išlaidų atlyginimo dydžio, kas atitinkamai arba prieštarautų visiško žalos atlyginimo principui, arba lemtų nepagrįstą nukentėjusiojo praturtėjimą*“; „<...> įstatyme esant nustatytam tik turėtų su sveikatos grąžinimu susijusių (tarp jų – ir nukentėjusiojo slaugymo bei priežiūros) išlaidų atlyginimui, negali būti pripažintas atitinkančiu aukščiau aptartas įstatymo nuostatas bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą pirmosios instancijos teismo sprendimas dėl neterminuotų, nukreiptų į ateitį išmokų, susijusių su ieškovo slauga ir jo priežiūra, jam priteisimo“, LAT 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis, *op. cit.*

išmoką, kuriai yra taikomas daugiklio ir daugiklio metodas, apie kurį bus kalbama šio darbo 3 skyriuje. Pastebėtina, kad būsimos priežiūros išlaidos gali būti atlyginamos tiek periodiniais mokėjimais, tiek vienkartinėmis išmokomis nesuteikiant kažkuriam iš atlyginimo būdų prioriteto. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad būsimi nukentėjusiojo nuostoliai nėra tik negautos pajamos, kurios Lietuvos teismų praktikoje apima ateities prognozes ir jų vertinimą. Būsimos priežiūros išlaidos taip pat patenka į ateities vertinimo spektrą. Todėl Lietuvos teismų praktikoje taikoma periodinių mokėjimų taisyklė neturėtų būti siejama tik su nuostoliais, kurie yra susiję su pajamomis.

Analizuojant detaliau LR CK įtvirtintas atskiras su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas, pavyzdžiui, perkvalifikavimo išlaidas, tokių išlaidų turinį turi sudaryti šie būtini elementai: išlaidų būtinumas, realumas ir sąsajumas su sveikatos grąžinimu. Tokie elementai turi būti nustatyti kiekvienu atveju kumuliatyviai. Vilniaus apygardos teismo 2015 m. sausio 12 d. civilinėje byloje<sup>158</sup> buvo sprendžiamas klausimas dėl perkvalifikavimo išlaidų atlyginimo. Šioje byloje ieškovas dėl po sužalojimo tapo I grupės invalidu, kuriam buvo nustatytas visiškas nedarbingumas. Nukentėjusiajam žalos dydis buvo skaičiuotas vertinant darbo užmokestį, kurį jis gautų dirbdamas pagal įrankių gamybos specialybę, kadangi jis įgijo šią specialybę iki sužalojimo ir po jo. Vėliau nukentėjusysis nusprendė įgyti teisininko kvalifikaciją ir sumokėtą studijų kainą prilygino perkvalifikavimo išlaidoms. Teismas šioje byloje pažymėjo, kad „<...> civilinės atsakomybės paskirtis yra kompensuoti nukentėjusiojo asmens patirtą žalą, tai yra asmuo turi būti grąžintas į tokią turtinę padėtį kokioje jis buvo iki sužalojimo. Sveikatai padarytos žalos atlyginimo dydis neturi ir negali priklausyti nuo to, kiek sužalotas asmuo pakels savo kvalifikaciją ar kokią specialybę jis įgis ateityje, kadangi tai nėra susiję su sužalojimo momentu buvusia ieškovo padėtimi, kurią ieškovas privalo kiek įmanoma atstatyti. <...> sužaloto asmens perkvalifikavimo paskirtis kiek įmanoma atkurti iki sužalojimo buvusią padėtį, padėti asmeniui integruotis į visuomenę“<sup>159</sup>. Šioje byloje buvo prieita prie išvados, kad perkvalifikavimo išlaidos nebuvo realios, taip pat jos nekoreliavo su perkvalifikavimo paskirtimi. Perkvalifikavimo paskirtis suponuoja *ex post* realią galimybę naudotis naujai įgytos kompetencijos nauda. Taip pat teismas pažymėjo, kad išlaidos nebuvo būtinos ir nebuvo susijusios su sveikatos grąžinimu<sup>160</sup>.

Pereinant prie kitų sveikatos grąžinimui būtinų išlaidų nurodytina, kad tokių išlaidų turinys apima visas būtinas išlaidas, kurios priežastiniu ryšiu yra susijusios su sveikatos

---

<sup>158</sup> Vilniaus apygardos 2015 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-329-431/2015.

<sup>159</sup> *Ibid.*

<sup>160</sup> *Ibid.*

sužalojimu ir kurias nukentėjęs asmuo patyrė siekdamas sugrąžinti sveikatą<sup>161</sup>. Prie šių išlaidų galima priskirti būtinus būsto atnaujinimo darbus siekiant patalpas pritaikyti nukentėjusiajam pagal specialius jo poreikius<sup>162</sup>. Kaip jau buvo pažymėta aukščiau, tokioms išlaidoms yra taikomi pagrįsto būtinumo ir sąsajumo kriterijai<sup>163</sup>. Tokia pozicija neatitinka užsienio teismų praktikos. Reikalavimai dėl išlaidų sąsajumo su sveikatos pagerinimu, autorės nuomone, *per se* vertintini kaip pertekliniai bei apribojantys *restitutio ad integrum* principo *de facto* realizavimą. Kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos taip pat apima jau aukščiau minėtas pirminio nukentėjusiojo kuro išlaidas, kurias šis patiria dėl kelionių pas medikus, gydymo įstaigas, sanatorijas ir panašiai.

Nepaisant to, jog teismų praktika LR CK 6.283 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas traktuoja kaip tiesioginės žalos atlyginimą, visgi toliau matysime, kad tokios išlaidos priteisiamos ir būsimų nuostolių forma. Kasacinio teismo jurisprudencijoje pripažįstama, kad „<...> sisteminis CK 6.249 straipsnio 3 dalyje<sup>164</sup> ir CK 6.283 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų teisės normų aiškinimas suteikia nukentėjusiam asmeniui teisę reikalauti su sveikatos grąžinimu susijusių būsimų išlaidų atlyginimo. Tačiau galimi atvejai, kai žalos padarymo faktas yra akivaizdus arba lengvai įrodomas, o nuostoliams tiksliai apskaičiuoti gali prireikti daug laiko. Tokiais atvejais gali nukentėti nukentėjusio asmens interesai, jeigu jo turtinė padėtis nėra gera ir jam nedelsiant reikia lėšų<...>“<sup>165</sup>. Aptariama suformuota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė paneigia kitą teismų praktikoje pateikiamą aiškinimą dėl tokių išlaidų atlyginamo tik tada, kai šios realiai yra patirtos. LAT 2019 m. gegužės 23 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje, buvo sprendžiamas klausimas dėl būsimų išlaidų, kurių faktiškai nukentėjusysis dar nebuvo patyręs, atlyginimo. Šioje byloje nukentėjusysis reikalavo atlyginti būsimas mioelektrinio protezo prarasties rankų pirštams įsigijimo išlaidas, kadangi iš Privalomojo sveikatos fondo tokios išlaidos nebuvo kompensuojamos. Teismas tokias būsimas išlaidas pripažino kaip kitas sveikatos grąžinimui būtinas išlaidas. Šioje byloje taip pat buvo

<sup>161</sup> Lietuvos Aukščiausio Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-164-1075/2019.

<sup>162</sup> Aut. pastaba: Pavyzdžiui lifto, spec. rankenų, pritaikytų neįgaliesiems, įrengimas.

<sup>163</sup> LR CK komentaras, *supra note*, 56: 392-394.

<sup>164</sup> „Teismas gali atidėti būsimos žalos įvertinimą arba įvertinti būsimą žalą remdamasis realia jos atsiradimo tikimybe. Šiais atvejais kaip žalos atlyginimą teismas gali priteisti konkrečių pinigų sumą, periodines išmokas arba įpareigoti skolininką užtikrinti žalos atlyginimą“, LR CK 6.249 str. 3 d.

Aut. pastaba: Teismo pateiktas išaiškinimas apie būsimos žalos įvertinimą LR CK 6.249 str. 3 d. kontekste, nėra teisingas. Pagal aptariamą straipsnį žalos faktas jau yra nustatytas ir žalą nukentėjusysis *de facto* patyrė, tačiau nėra aiški būsimų išlaidų apimtis dėl tokios žalos atsiradusių padarinių pašalinimo. Atitinkamai turėtų būti vartojama būsimų išlaidų, o ne būsimos žalos atsiradimo sąvoka. Aptariamas straipsnis kalba apie būsimų nuostolių preliminarų apskaičiavimą, o ne apie būsimą, naują, žalos atsiradimo tikimybę. Kuomet kalbama apie būsimą žalą – ji dar tik atsiradus ateityje, kaip paskesnis delikto rezultatas. Pavyzdžiui nukentėjusiajam buvo sužalota akis, tačiau nėra aišku, ar vėliau neišsivystys regos sutrikimai. Būtent vėliau atsirastantis regos sutrikimas yra būsima žala. Tuo tarpu būsimos akinių įsigijimo išlaidos yra būsimi nuostoliai. Papildomai žiūrėti LR CK komentarą, *Ibid*, 342-343.

<sup>165</sup> Lietuvos Aukščiausio Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *op. cit.*

pažymėta apie tai, jog buvo įrodyti išlaidų būtinumo ir realaus tikėtinumo kriterijai<sup>166</sup>. Pastebėtina, kad CK 6.249 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti būsimų nuostolių kriterijai persipina su teismų praktikos negautoms pajamoms suformuotais kriterijais, t. y. realumas, pagrįstas tikėtinumas, tikrumas. Būsimų nuostolių įvertinimui pagal aptariamą straipsnį papildomai dar yra išskiriamas ir finansinis nukentėjusiojo kriterijus. Vadovaujantis Lietuvos teismų praktika, galima teigti, kad teismų praktikos išskirti kriterijai iš dalies koreliuoja su užsienio teisės literatūroje išskiriamais būsimos žalos požymiais<sup>167</sup>. Visgi atkreiptinas dėmesys, kad nukentėjusiojo finansinės padėties kriterijus, kuris suteiktų pagrindą reikalauti būsimos žalos (būsimų išlaidų) atlyginimo, nėra išskiriamas. Jeigu sutinkame, jog *pirma*, deliktinė atsakomybė suponuoja nukentėjusiojo asmens galimybę pasinaudoti visomis su sveikatos priežiūra susijusiomis paslaugomis, kurios yra būtinos *status quo ante* padėties atkūrimui iki delikto, *antra*, tokį neigiamą poveikį patyręs fizinis asmuo turi teisę į tokių išlaidų atlyginimą<sup>168</sup>, tuomet nukentėjusiojo finansinė padėtis neturėtų būti vertinamoji aplinkybė. Esminiai kriterijai turėtų būti žalos (išlaidų) atsiradimo realumas ir būtinumas. Autorės nuomone, pagal tokią teismų suformuotą praktiką nukentėjusysis, kurio turtinė padėtis įgalintų nukentėjusįjį apmokėti būsimas realias, pagrįstai tikėtinas išlaidas yra diferencijuojamas lyginant su tuo, kurio finansinė padėtis konkrečiu atveju neleistų jam tokių išlaidų kompensuoti laukiant teismo sprendimo. Nors primintina, kad pagal LR CK 6.251 straipsnio 1 dalį už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. Aptiamo straipsnio dispozicijoje nukentėjusiojo finansinės padėties kriterijus taip pat nėra įtvirtintas. LAT 2012 m. balandžio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje<sup>169</sup>, teismas nepripažino būsimų danties protezavimo išlaidų kaip būsimų išlaidų, kadangi nukentėjusysis neįrodė išlaidų būtinumo bei nepagrindė realaus tikėtinumo, jog tokios išlaidos iš tikrųjų atsirastų<sup>170</sup>. Paminėtina

<sup>166</sup> „<...> įvertinęs UAB „Pes Planus“ 2016 m. birželio 1 d. komerciniame pasiūlyme nurodytą siūlomo pagaminti „Touch Bionics“ mioelektrinio pirštų protezo kainą, atsižvelgdamas į tai, kad „Touch Bionics“ yra vienintelė bendrovė pasaulyje, gaminanti tokio tipo protezus. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs byloje esančius įrodymus, nustatė, kad atsakovė nepateikė teismui jokių įrodymų, kurie paneigtų UAB „Pes Planus“ komerciniame pasiūlyme nurodytą mioelektrinio protezo įsigijimo kainą“, Lietuvos Aukščiausio Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *supra note*, 161.

<sup>167</sup> „Tous deux certains et donnant donc lieu à réparation (actuelle ou future mais de toute façon certaine <...>), le dommage actuel et le dommage futur s'opposent au dommage éventuel, dont la réalisation n'est pas certaine et qui ne peut donner lieu à réparation, tant que l'éventualité ne s'est pas transformée en certitude“, Terré, *supra note*, 3: 678.

Aut. vertimas: „<...> Abu atvejai yra tikri, todėl yra pagrindas atlyginti žalą (dabartinę arba būsimą, tačiau bet kuriuo atveju neabejotiną <...>), esama ir būsimą žalą yra priešinga galimai žalai, tai žala, kurios atsiradimas nėra tikras ir kuri negali būti pagrindas kompensacijai, kol nenumatyta atvejis nėra tapęs tikru“.

<sup>168</sup> LAT 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *op. cit.*

<sup>169</sup> Lietuvos Aukščiausio Teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2012.

<sup>170</sup> „<...> pagal pateiktus įrodymus teismai sprendė, kad dabartiniu metu nustatyti, koks traumoto danties gydymo variantas bus tinkamas ir tikrai būtinas, negalima. Taigi, iš esmės pripažintina, kad nukentėjusiojo dėl atsakovų neteisėtų veiksmų (neveikimo) patirtos danties traumos gydymas ir papildomų su potrauminiu danties gydymu susijusių išlaidų gali atsirasti, tačiau bylos nagrinėjimo metu būsimą gydymo (protezavimo) būtinumo nustatyti

dar viena byla, kurioje teismo pozicija buvo pakankamai kritiška būsimų išlaidų priteisimo atžvilgiu. Teismas pakartotinai akcentavo su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų priteisimą tik tada, kai šios *de facto* nukentėjusiojo yra patirtos. Teismas nurodė, kad išlaidos turi būti jau realiai nukentėjusiojo patirtos ir įrodytos, o ne kaip galimai atsirasiančios. Nukentėjusiojo pateiktą gydymo planą ir gydymo kaštų apskaičiavimą teismas vertino kaip galimybę nukentėjusiajam praturtėti. Teismo vertinimu, „<...> *gydymo kaštus sąlygoja daugybė faktorių, kurie gali kisti, todėl juos įmanoma įvertinti tik preliminariai*“<sup>171</sup>. Be kita ko nurodytoje byloje teismas pasisakė ir dėl LR CK 6.283 straipsnio 3 dalies, kuri numato nukentėjusiajam teisę kreiptis dėl realiai patirtų papildomų išlaidų atlyginimo ateityje po teismo sprendimo. Autorės nuomone, toks sprendimas vertintinas dvejopai: jeigu tokioje pačioje situacijoje būtų palankią finansinę padėtį turintis nukentėjusysis, jam toks teismo sprendimas papildomų nepatogumų nesukeltų. Jeigu tokioje situacijoje būtų nukentėjusysis, kurio turtinė padėtis yra mažiau palanki, tuomet jis turėtų ieškoti finansinių resursų, kurių pagalba galėtų apmokėti būtinas su sveikatos grąžinimu susijusias išlaidas, ir tik vėliau jas prisiteisti LR CK 6.283 straipsnio 3 dalies pagrindu. Antruoju atveju situacija galėtų būti dar sudėtingesnė, jeigu nukentėjusysis neturėtų iš ko pasiskolinti ar nebūtų galimybės pasinaudoti kitais finansiniais šaltiniais, galinčiais laikinai „*prafinansuoti*“ nukentėjusįjį.

Apibendrinant autorė pagrįstai prieina prie išvados, jog su sveikatos grąžinimu susijusių ir kitų sveikatos grąžinimui būtinų išlaidų vertinimas kiekvienu atveju yra individualizuotas. Teismas vertina konkrečios bylos aplinkybių viseto ir išlaidų tarpusavio ryšį būtinumo kontekste, taip pat tokių išlaidų sąsają su greitesniu nukentėjusiojo pasveikimu. Visgi aukščiau pateikti pavyzdžiai rodo, jog nukentėjusiojo patirtų išlaidų santykis su sveikatos grąžinimu ne visada yra teisingas. Dėl sveikatos sužalojimo atsiradusios išlaidos gali būti sąlygotos tiesiog nukentėjusiojo pasikeitusių poreikių ir (ar) pasikeitusios situacijos įprastinėje buityje. Tokie pasikeitimai ar nukentėjusiojo apribotos galimybės toliau gyventi įprastą gyvenimą ir iš to išplaukusi papildoma finansinė našta, nebūtinai turi sąsają su sveikatos grąžinimu. Atskirai pažymėtina, kad teismų prieštaringas vertinimas atlyginant būsimas priežiūros išlaidas tik vienkartinėmis išmokomis referuojant į nepastovumą ir tokių išlaidų neapibrėžtumą, sąlygoja abejones ir dėl būsimų negautų pajamų atlyginimo periodiniais mokėjimais. Aptariama teismų praktika, autorės nuomone, sukuria nenuoseklumą ir nevienodumą šiuo klausimu. Be kita ko būsimoms priežiūros išlaidoms taikomas vienkartinės išmokos žalos atlyginimo būdas pagrįstai kelia klausimą ir dėl

---

*negalima, todėl būsimos gydymo išlaidos ieškovams bylą nagrinėjusių teismų nepriteistos pagrįstai <...> būsimos žalos, kurios būtinumas bylą nagrinėjusių teismų nėra konstatuotas, kai yra neaišku, ar papildomų išlaidų traumoto danties gydymui ir galimam protezavimui apskritai atsiras, šiuo metu priteisti nėra teisinio pagrindo“, LAT 2014 m. balandžio 30 d. nutartis, supra note, 169.*

<sup>171</sup> Lietuvos Aukščiausio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127/2012.

išmokamos sumos teisingumo, kadangi tokios sumos nėra diskontuojamos. Apie tai plačiau bus kalbama šio darbo 3 skyriuje.

#### 2.4. Papildomos išlaidos, atsiradusios pablogėjus asmens sveikatai

CK 6.283 straipsnio 3 dalis įtvirtina nukentėjusiojo teisę reikalauti papildomų išlaidų priteisimo pablogėjus asmens sveikatai jau po teismo sprendimo dėl žalos atlyginimo priėmimo. Nukentėjusysis turi teisę reikalauti tokių išlaidų atlyginimo, jeigu jam iki sprendimo priėmimo žala nebuvo atlyginta vienkartinė išmoka<sup>172</sup>. Aptariamoms papildomoms, *de facto* patirtos išlaidos gali būti priteisiamos tiek negautų pajamų, tiek su sveikatos grąžinimu susijusių ar kitų sveikatos grąžinimui būtinų išlaidų forma. Tokiais atvejais būtina sąlyga yra sveikatos pablogėjimas. Papildomas išlaidas po sprendimo priėmimo galima priskirti prie paskesnės žalos, kuri atsiranda kaip vėlesnis delikto padarinys. Jeigu nukentėjusysis reiškia reikalavimą priteisti papildomas išlaidas, kurias šis realiai patyrė, *onus probandi* (liet. pareiga įrodyti) reikalauja *i)* pirma, tokių papildomai patirtų išlaidų būtinumą *ii)* antra, sąsają su sveikatos grąžinimu ir išlaidų realumą<sup>173</sup>. Tuo atveju, jeigu tokias išlaidas bandoma prisiteisti kaip būsimus nuostolius, tuomet išlaidoms yra taikomas atsiradimo tikėtinumo standartas. Reikalaujant atlyginti negautas pajamas po teismo sprendimo priėmimo remiantis LR CK 6.283 straipsnio 3 dalimi turi būti įrodinėjami negautoms pajamoms nustatyti kriterijai.

Galimybė reikalauti papildomų išlaidų pagal LR CK 6.283 straipsnio 3 dalį yra siejama ir su ankstesniu žalos atlyginimo būdu, t. y. ar žala buvo atlyginta vienkartinė suma, ar periodinėmis išmokomis. Anksčiau priteisus žalos atlyginimą periodinėmis išmokomis, vėliau nukentėjusysis turi teisę reikšti naują reikalavimą dėl pasikeitusių, teismo sprendimo priėmimo metu nebuvusių aplinkybių. Jeigu žala buvo atlyginta vienkartinė išmoka laikoma, kad žala buvo atlyginta visiškai ir nukentėjęs neturi teisės reikalauti atlyginti papildomas, su sveikatos pablogėjimu susijusias išlaidas<sup>174</sup>. Nors kasacinis teismas yra nurodęs, kad „<...> Įstatymas

<sup>172</sup> „<...> Jei dėl sveikatos sužalojimo patirta žala priteisiama konkrečia vienkartinė pinigų suma, laikoma, kad nukentėjusio asmens patirta žala yra išsamiai įvertinta bei visiškai atlyginta, todėl, net ir pablogėjus nukentėjusio asmens sveikatos būklei, jis neturi teisės reikšti ieškinio dėl papildomų išlaidų atlyginimo <...>“, LAT 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473/2013.

<sup>173</sup> Aut. pastaba: Pavyzdžiui vėliau atlikta su sveikatos grąžinimu susijusi operacija, ar vėliau patirtos papildomos išlaidos dėl vėliau atsiradusios būtinos slaugos poreikio.

<sup>174</sup> Aut. pastaba: Nors, pavyzdžiui, Kanados Kvebeko provincijos civiliniame kodekse yra nustatytas 3 metų terminas teismo sprendimo peržiūrėjimui, paliekant nukentėjusiajam teisę reikalauti papildomos žalos atlyginimo jei teismo sprendimo priėmimo metu buvo neįmanoma pakankamai tiksliai nustatyti sužalotojo sveikatos būklės pokyčio ilgalaikėje perspektyvoje, „Le tribunal, quand il accorde des dommages-intérêts en réparation d'un préjudice corporel peut, pour une période d'au plus trois ans, réserver au créancier le droit de demander des dommages-intérêts additionnels, lorsqu'il n'est pas possible de déterminer avec une précision suffisante l'évolution de sa condition physique au moment du jugement“,

Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas, 1615 str., <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/CCQ-1991>.

neriboja negautų pajamų, kaip žalos atlyginimo, priteisimo tam tikra pajamų rūšimi, kadangi dėl sužalojimo galima netekti įvairių rūšių pajamų, todėl, taikant CK 6.283 straipsnio 2 dalį, iš kaltojo dėl sveikatos sužalojimo asmens esant ir kitoms civilinės atsakomybės sąlygoms gali būti priteisiamos nukentėjusiojo negautos pajamos, kurias asmuo gaudavo tiek iš darbo, tiek iš kitokio pobūdžio teisinių santykių<sup>175</sup>. Pagal LAT nagrinėtą bylos<sup>176</sup> fabulą nukentėjusiojo prašomos priteisti negautos pajamos buvo susijusios su darbo teisiniais santykiais vadovaujantis LR CK 6.283 straipsnio 3 dalimi. Tuo tarpu anksčiau nukentėjusiajam buvo priteista negautų pajamų vienkartinė kompensacija yra susijusi su negautomis pajamomis, kurias nukentėjusysis būtų gavęs dirbdamas žemės ūkio darbus ir augindamas gyvulius. Taigi toks teismo išaiškinimas leidžia prieiti prie išvados, kad ribojimas reikšti reikalavimą dėl papildomų išlaidų tuo atveju, jeigu žala buvo atlyginta vienkartinė suma galioja, jeigu ankstesniu teismo sprendimu atlyginta žalos kategorija ir nauju reikalavimu prašoma atlyginti tą pačią žalos rūšį. Tačiau, autorės vertinimu, tokia išvada nekoreliuoja su LR CK 6.283 straipsnio 3 dalyje<sup>177</sup> įtvirtina sąlyga. Taip pat keltinas klausimas, ar tokia teismo poziciją reikėtų suprasti kaip teismų praktikos suformuotą išimtį iš bendros taisyklės aptariamo straipsnio plečiamo (lot. *contra legem*) aiškinimo. Lingvistinis LR CK 6.283 straipsnio 3 dalies dispozicijos aiškinimas neleidžia daryti tokios išvados, kadangi sąlyga dėl vienkartinės sumos sumokėjimo yra įtvirtina be jokių papildomų sąlygų.

## 2.5. Turtinė žala dėl sumažėjusio ar netekto asmens nedarbingumo

LR CK 6.286 straipsnis įtvirtina žalos dydžio pakeitimo galimybę po teismo sprendimo priėmimo tuo atveju, jeigu nukentėjusiojo darbingumas dėl sveikatos sužalojimo pasikeičia. Teisę dėl priteistos žalos dydžio pakeitimo turi ne tik nukentėjusysis, bet ir žalą padaręs asmuo vadovaujantis LR CK 6.287 straipsniu. Aptariamu atveju nukentėjusiojo darbingumo lygis turi pagerėti. Atkreiptinas dėmesys, kad už žalą atsakingas asmuo negali piktnaudžiauti tokia galimybe, kadangi teismų praktikoje yra nurodyta, jog „<...> sveikatos sužalojimą patyrusio asmens turimi tikslai, siekis gyventi savarankiškai ir integruotis į visuomenę yra labai svarbūs kriterijai vertinant prarastas galimybes ir dėl to negautos pajamas ateityje. Tai neturėtų būti naudojama prieš patį nukentėjusį, mažinant jam priteistinos kompensacijos dydį“<sup>178</sup>.

<sup>175</sup> LAT 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473/2013.

<sup>176</sup> *Ibid.*

<sup>177</sup> Aut. pastaba: LR CK komentaro autoriai taip pat pažymi apie negalimumą reikšti reikalavimą, jeigu žala buvo priteista vienkartinė išmoka. Papildomai žr. LR CK komentaras, *supra note*, 56: 393-394.

<sup>178</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-776/2002.

LR CK 6.283 straipsnio 2 dalyje, kurioje yra įtvirtintos nukentėjusiajam atlygintinų nuostolių rūšys, žala dėl darbingumo pasikeitimo nėra išskiriama. Užsienio teisės doktrinoje žala, kuri atsiranda dėl darbingumo netekimo, nėra tapatinama su žala asmens kūnui ir sveikatai<sup>179</sup>. Žala, kuri atsiranda vėliau ir išimtinai siejama su darbingumo pasikeitimu, yra traktuojama kaip atskira žalos kategorija<sup>180</sup>. Pavyzdžiui Prancūzijos teisės ekspertai siūlo skirti funkcinę žalą nuo ekonominės žalos<sup>181</sup>. Funkcinė žala apima nukentėjusiojo darbingumo sumažėjimą ar visišką praradimą, kuris yra išreiškiamas procentais (pranc. *taux d'invalidité*)<sup>182</sup>.

LR CK 6.286 straipsnį, kaip ir 6.283 straipsnio 3 dalį bendrai galima įvardinti kaip jau priteistos žalos *ex post* pakeitimo galimybę. Nors šie straipsniai numato žalos dydžio pakeitimą jau po teismo sprendimo, tačiau 6.283 straipsnio 3 dalies atveju kreipiantis dėl papildomų išlaidų priteisimo tokių išlaidų turinys gali būti aiškinamas plečiamai toje apimtyje, kurioje nukentėjusysis įrodytų išlaidų sąsajumą su sveikatos grąžinimu. Tuo tarpu LR CK 6.286 straipsnyje įtvirtinta teisė gali būti realizuojama tik esant sąlygai dėl darbingumo pokyčio. Kalbant apie prarastą ar sumažėjusį darbingumą bei reikalavimus sumokėti kompensacijas, paminėtina Bulgarijos teismų praktika. Bulgarijoje tokiais atvejais yra vertinami ir pačio nukentėjusiojo veiksmai ieškant darbo. Pavyzdžiui, jeigu nukentėjusysis atsisako darbdavio siūlomo kito tinkamo darbo arba pats aktyviai jo neieško, nukentėjusysis gali reikalauti tik kompensacijos už skirtumą tarp netekto nedarbingumo pensijos ir darbo užmokesčio, kurį jis būtų gavęs už pasiūlytą darbą, ir atlyginimo, kurį jis būtų gavęs už darbą, kurį jis dirbo iki perkėlimo į kitą darbą<sup>183</sup>. Tais atvejais, kai darbdavys nepasiūlo kito tinkamo darbo, o nukentėjusysis neužsiregistruoja užimtumo tarnyboje, tuomet kompensacijos dydis būtų skirtumas tarp prarasto darbo užmokesčio ir gaunamos nedarbingumo pensijos, ir minimalaus atlyginimo, kurį nukentėjusysis galėtų dirbti pagal gydytojo rekomendacijas. Nukentėjusiajam atsisakius užimtumo tarnybos siūlomų darbo vietų, kompensacijos dydis būtų lygus skirtumui tarp atlyginimo, kurį asmuo būtų gavęs savo ankstesnėje darbovietėje, ir nedarbingumo pensijos ir darbo užmokesčio sumos už darbą, kurį jis atsisakė dirbti. Tais atvejais, jeigu iš užimtumo tarnybos tinkamų darbo pasiūlymų negaunama, kompensacijos dydis yra skirtumas tarp gautos nedarbingumo pensijos ir prarastos darbo jėgos darbo užmokesčio, neatėmus minimalaus

---

<sup>179</sup> „Le dommage corporel, ainsi entendu, s'est pendant longtemps difficilement distingué de l'incapacité, partielle ou totale, de travail- c'est-à-dire d'un dommage matériel (ou économique) - qu'il entraîne le plus souvent à sa suite”, Terré, *supra note*, 3: 687.

<sup>180</sup> Kiršienė, *supra note*, 5: 95.

<sup>181</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3092 (Cituota iš: *Le Tourneau*, Droit de la responsabilité et des contrats, 2004/2005, 1533).

<sup>182</sup> *Ibid.*

<sup>183</sup> Karner, *supra note*, 48: 76-77.

atlyginimo už darbą, kurį nukentėjusysis galėtų dirbti pagal gydytojų rekomendacijas<sup>184</sup>. Atskirai paminėtina, kad Belgijoje yra atlyginama ir postprofesinė žala t. y. žala, kurią nukentėjusysis patiria dėl to, kad nebegali užsiimti pomėgiais, kaip, pavyzdžiui, sportu. Tokiais atvejais nėra reikšminga, ar profesinė veikla sporto srityje sužalojimo metu jau buvo baigta ar ne. Postprofesiniai pomėgiai ir galimybės jais mėgautis praradimas taip pat patenka į atlygintinos turtinės žalos apimtį<sup>185</sup>. Pasikeitusio ar visiškai prarasto darbingumo kontekste paminėtina, kad užsienio valstybėse yra numatyta ir kompensacija dėl prarastos ar sumažėjusios galimybės gauti senatvės pensiją. Škotijoje teisės į pensijos praradimo atvejais teismas turi atsižvelgti į tai, kokią pensiją sužalotasis gautų, jeigu nebūtų buvęs sužalotas lyginant su tuo, ko jis gali tikėtis dabar<sup>186</sup>. Austrijoje taip pat gali būti mokama „*abstrakti pensija*“, jeigu pagal bylos aplinkybes nustatoma, kad yra reali tikimybė dėl darbingumo sumažėjimo pasireiškimo būsima žalos forma<sup>187</sup>. Papildant atskirai paminėtina, kad Austrijoje turtinės žalos atlyginimas apima ir kompensacijas dėl sumažėjusio integravimosi į visuomenę dėl fiziologinių pokyčių<sup>188</sup>. Autorės nuomone, tai turėtų paliesti moteris, kurioms sudėtingiau priimti save dėl veido, kūno sužalojimų, kas sąlygoja nepilnavertiškumo jausmą darbo rinkoje bei socialinio kontakto su aplinka praradimą.

Galima prieiti prie išvados, jog žala dėl sumažėjusio ar netekto darbingumo yra atskira žalos kategorija išimtinai atsirandanti dėl nukentėjusiojo darbingumo lygio pasikeitimo. Tokios žalos atsiradimas sąlygoja poreikį atlyginti nukentėjusiajam už prarastą galimybę gauti senatvės pensiją. Pavyzdžiui įvykus deliktui nukentėjusysis neturi būtinojo stažo senatvės pensijai įgyti. Tokias atvejais už tokį praradimą turėtų būti kompensuojama nepaisant to, jog yra mokama nedarbingumo pensija. Nedarbingumo pensija nėra tapati senatvės pensijai, kurios dydis būtų didesnis, jeigu nukentėjusysis būtų turėjęs galimybę toliau dirbti.

Apibendrinant užsienio teismų praktiką, taip pat teisės doktrinoje bei negriežtosios teisės šaltiniuose išskiriamas turtinės žalos kategorijas galima pažymėti, kad turtinių praradimų apimtys yra iš esmės panašios. Antraeilių nukentėjusių patirtos išlaidos, įskaitant negautas pajamas taip pat patenka į atlygintos žalos apimtį nepriklausomai nuo to, ar pirminio, ar antraeilio nukentėjusiojo žalai tokios išlaidos yra priskiriamos. Didžioji dalis autorės analizuotų užsienio jurisdikcijų pripažįsta tokią žalą, kaip apribota ar sumažėjusi galimybė atlikti namų ruošos darbus nepriklausomai nuo to, ar tuos darbus už nukentėjusįjį atlieka kiti asmenys. Bendra norma yra ta, kad tokios galimybės praradimas ar sumažėjimas sukelia realią žalą nukentėjusiajam. Lietuvoje tokie pasikeitimai gyvenime, kaip negebėjimas prisidėti prie

---

<sup>184</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3095-3098.

<sup>185</sup> Koch B.A., *supra note*, 98: 69.

<sup>186</sup> DCFR komentaras, *op. cit.*, 3092-3098.

<sup>187</sup> *Ibid.*

<sup>188</sup> *Ibid.*

anksčiau įprastų namų ruošos darbų patenka į neturtinės žalos atlyginimo apimtį. Užsienio praktika taip pat rodo, kad galimybė reikalauti išlaidų, susijusių su nukentėjusiojo padidėjusiais poreikiais, yra realizuojama pilna apimti. Kai kurios valstybės įtvirtina ir neturtinės žalos atlyginimo galimybę antraeiliam nukentėjusiajam dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo.

#### 4. TURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO KRITERIJAI IR ATLYGINIMO BŪDAI SVEIKATOS SUŽALOJIMO ATVEJU

Šiame skyriuje bus kalbama apie skirtingų turtinės žalos kategorijų dydžio įvertinimo ir apskaičiavimo metodus bei žalos atlyginimo būdus. Žalos dydžio įvertinimo procesas yra sudėtingas ir kompleksiškas. PETL komentaro autoriai nurodo, jog „<...> nukentėjusiajam patyrus žalą dėl sveikatos sužalojimo, ypatingą reikšmę tokiais atvejais užima žalos dydžio įvertinimo taisyklės, kurios turi būti tikslios, aiškos ir sąžiningos“<sup>189</sup>.

Skirtingos valstybės<sup>190</sup> taiko nevienodus žalos dydžio apskaičiavimo kriterijus. Pavyzdžiui Anglijoje skaičiuojant sužalotojo būsimų nuostolių dydį yra taikomos skirtingos diskonto palūkanų normos nuostoliams, susijusiems su pajamomis ir nuostoliams, kurie nėra susiję su pajamomis<sup>191</sup>. Tokią poziciją galima paaiškinti tuo, kad tokios išlaidos, kaip būsimos priežiūros išlaidos, paprastai numatomos kaip nuolatinės ir besikartojančios. Kalbant apie būsimų nuostolių dydžio įvertinimą, autorės nuomone, objektyviai yra neįmanoma numatyti visas būsimas dėl sveikatos sužalojimo galimai atsirasiančias pasekmes bei iš to išplaukiančius turtinius praradimus. Visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimas pilna apimtimi ir nukentėjusiojo *ex ante* padėties atkūrimas yra tikslas, kurio turi siekti teismai sprendami klausimą dėl žalos dydžio<sup>192</sup>. Klaidinga būtų manyti, kad autorė šiuo siekia paneigti civilinės atsakomybės paskirtį, skirtą kompensuoti tikruosius nukentėjusiojo praradimus. Akcentuotina tai, kad sveikatos sužalojimo atveju praradimai ne visada gali koreliuoti su pačiu tikslu atkurti pradinę padėtį. Galutinis sprendimas dėl žalos dydžio yra neatsiejamas ir nuo to, kiek nukentėjusiajam pavyks įrodyti. Be kita ko nereikėtų pamiršti ir teismų diskrecijos nustatyti galutinio žalos dydžio pagal bylos faktines aplinkybes vadovaujantis vidiniu įsitikinimu ir įrodymų pakankamumu.

Vertinant žalos dydį bendra taisyklė yra ta, kad žalos dydis apskaičiuojamas pagal skirtumą tarp sužalotojo turtinės padėties iki, ir po delikto. Teisės doktrinoje, teismų praktikoje ir negriežtosios teisės šaltiniuose yra įtvirtinti keli žalos atlyginimo būdai. Žala atlyginama vienkartinė suma<sup>193</sup> arba periodinėmis išmokomis. PETL 10:102 straipsnyje yra nurodyta, kad nuostoliai gali būti atlyginami vienkartinėmis išmokomis arba prireikus periodiniais

<sup>189</sup> PETL komentaras, *supra note* 20: 165-166.

<sup>190</sup> Aut. pastaba: Vienose valstybėse žalos atlyginimas vykdomas kuo tiksliau pagal faktiškai patirtą žalą, kitur žala vertinama ir tuo pačiu atlyginama kaip vienkartinė suma pagal patvirtintas kompensavimo lenteles (pavyzdžiui Ispanijos Baremo lentelė).

<sup>191</sup> Aut. pastaba: Anglijoje būsimoms priežiūros išlaidoms yra taikomos didesnės palūkanų normos, nei būsimoms negautoms pajamoms apskaičiuoti.

<sup>192</sup> Kozio, *supra note*, 17.

<sup>193</sup> „Vienkartinė suma - tai vienkartinė pinigų suma, kurios išmokėjimu siekiama padengti visus dabartinius ir būsimus nukentėjusiosios šalies nuostolius“, PETL komentaras, *op. cit.*, 154.

mokėjimais<sup>194</sup>. PETL komentaro autoriai pažymi, kad „<...> ne visose valstybėse įtvirtintos aiškos, sunormintos taisyklės, pagal kurias būtų aišku, kokiais atvejais žala turėtų būti atlyginama vienkartinė suma, o kada periodinėmis išmokomis“<sup>195</sup>. Kiekvienoje valstybėje yra susiformavusi tam tikra praktika, kurios teismai laikosi<sup>196</sup>. Pavyzdžiui Kanados Kvebeko provincijos civiliniame kodekse prioritetas yra teikiamas vienkartinėms sumoms nebent šalys susitaria kitaip<sup>197</sup>. Nors tais atvejais, kai kreditorius yra nepilnametis, teismas gali nustatyti rentą arba periodinius mokėjimus, kurie yra indeksuojami<sup>198</sup>. Lietuvoje žalos atlyginimo būdus sveikatos sužalojimo atveju reglamentuoja LR CK 6.288 straipsnio 3 dalis, kurioje yra tvirtinta vienkartinės išmokos arba periodinių mokėjimų galimybė<sup>199</sup>. Norvegijoje yra taikoma vienkartinės sumos išmokėjimo taisyklė, o periodiniai mokėjimai nustatomi tik išimtiniais atvejais. Pavyzdžiui tais atvejais, kai nukentėjusysis patiria gyvybei pavojingą žalą „<...> periodinio mokėjimo taikymo pagrįstumą pagrindžia tai, kad skolininkas nemokės žalos atlyginimo ilgiau, nei, kad gyvens nukentėjusysis“<sup>200</sup>. Norvegijoje išmokant vienkartinės išmokas šioms apskaičiuoti yra naudojama valstybės nustatoma bazinė norma G atsižvelgiant į darbo užmokesčio ir kainų lygį<sup>201</sup>. Kanados Kvebeko provincijos civiliniame kodekse yra nurodyta, kad dėl žalos padarytos asmeniui būsimos žalos dydis nustatomas atsižvelgiant į Vyriausybės nustatytas diskonto palūkanų normas. Taip pat nustatyta, kad „Teismas, priteisdamas žalos atlyginimą dėl asmens sužalojimo, gali ne ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui palikti kreditoriui teisę reikalauti papildomų nuostolių atlyginimo, kai neįmanoma pakankamai tiksliai nustatyti jo fizinės būklės raidos teismo sprendimo priėmimo metu“<sup>202</sup>.

Priteisus žalą vienkartinė suma ginčas tarp šalių išsprendžiamas visiems laikams. Nukentėjusysis tokiu atveju yra apsaugotas nuo skolininko nemokumo. Taip pat iš karto sumokama visa paskaičiuotos žalos dydžio suma suteikia nukentėjusiajam laisvę disponuoti

---

<sup>194</sup> „Damages are awarded in a lump sum or as periodical payments as appropriate with particular regard to the interests of the victim“, 10:102 str., PETL principai, *supra note*, 13.

<sup>195</sup> PETL komentaras, *supra note*, 20: 153-156.

<sup>196</sup> Aut. pastaba: Ko tikėtis nukentėjusiajam sužalojimo atveju lemia arba įtvirtintos aiškos taisyklės, arba teismams paliekama teisė spręsti *ad hoc* pagal faktines bylos aplinkybes. Tuo pačiu neizoliuotai vertinant ir teismų suformuotą jurisprudenciją.

<sup>197</sup> „Les dommages-intérêts accordés pour la réparation d'un préjudice sont, à moins que les parties n'en conviennent autrement, exigibles sous la forme d'un capital payable au comptant“, Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas, 1616 str., <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/CCQ-1991>.

<sup>198</sup> *Ibid*, 1616 str.

<sup>199</sup> „Su nukentėjusio asmens suluošinimu ar kitoku sveikatos sužalojimu susijusi žala, taip pat su gyvybės atėmimu susijusi žala atlyginama periodinėmis išmokomis arba visos žalos dydžio vienkartinė išmoka. Jeigu žala atlyginama periodinėmis išmokomis, tai šios išmokos indeksuojamos teisės aktų nustatyta tvarka“, LR CK 6.288 str. 3 d.

<sup>200</sup> Koziol, *supra note*, 17: 155-156.

<sup>201</sup> *Ibid*.

<sup>202</sup> Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas, *op. cit.*, 1614-1615 str.

gautomis lėšomis bei jas investuoti savo nuožiūra<sup>203</sup>. Visgi tokia žalos atlyginimo forma nėra tinkama tais atvejais, kai nukentėjusiajam sužalojimas sukelia ilgalaikius sveikatos sutrikimus. Ilgalaikėje perspektyvoje gali didėti su sveikatos priežiūra susijusios išlaidos ar pablogėjus sveikatai atsirasti naujų. Nukentėjusiajam tikslingiau rinktis periodines išmokas, kurios, be kita ko, yra indeksuojamos<sup>204</sup> ir, atsižvelgiant į infliaciją, vartotojų kainų lygį ir kitas aplinkybes, gali būti „adaptuojamos“ pagal nukentėjusiojo situaciją.

Kalbant apie periodinius mokėjimus pažymėtina, kad toks žalos atlyginimo būdas yra lankstus ir koreliuoja su aplinkos pokyčiais. Autorės nuomone, esminiai trūkumai yra skolininko nemokumo rizika, taip pat už žalą atsakingo asmens teisė prašyti mažinti priteistą žalos dydį<sup>205</sup>. H. Koziol yra nurodęs, jog „<...> periodiniai mokėjimai tinkamiausi tas atvejais, kai vertinami būsimi nuostoliai ir būsimos pajamos“<sup>206</sup>. Autorė pritaria H. Koziol pozicijai, kadangi ateities neapibrėžtumas sąlygoja poreikį palikti nukentėjusiajam galimybę reaguoti į savo padėties pokyčius. Be kita ko vienkartinėms sumoms taikomos diskonto palūkanų normos, kuomet yra atlyginami būsimi nuostoliai, autorės nuomone, nekoreliuoja su *restitutio ad integrum* principu. Aptariamo principo turinys įpareigoja individualizuoti nukentėjusiojo tikruosius poreikius, o vienkartinė suma galutinai išsprendžiamas ginčas neleidžia atlyginti vėliau, po teismo sprendimo atsiradusių nukentėjusiojo nuostolių<sup>207</sup>. Taip pat vienkartinės sumos *ex ante* išmokėjimas gali sudaryti prielaidas panaudoti gautą sumą ne gydymui ilgalaikėje perspektyvoje. Pavyzdžiui atsiradus poreikiui sumokėti už operaciją gali nutikti ir taip, kad sužalotasis vienkartinę išmoką gautos sumos jau nebeturi.

Vertinant skirtingas teisinės sistemas ir jose taikomus žalos atlyginimo būdus, pagal bendrąją teisę žala istoriškai buvo išieškoma tik vieną kartą ir žala buvo atlyginama vienkartinė suma. Tokios praktikos prielaidos buvo būtent poreikis užtikrinti bylos baigtumą įgalinant

<sup>203</sup> Aut. pastaba: Kaip jau buvo pažymėta, Norvegijoje vienkartinės išmokos yra vienas pagrindinių žalos atlyginimo būdų. Pagrindinis argumentas dėl tokio žalos atlyginimo būdo taikymo yra tas, kad : „<...> periodiniais mokėjimais sudėtinga užtikrinti kompensacijos vertę dėl kintančios nacionalinės valiutos vertės, taip pat mokant rentą gali atsirasti administracinių išlaidų, pavyzdžiui, mokant mokesčius nuo kompensacijos, kai ji išmokama periodinėmis išmokomis“, Koziol, *supra* note, 17: 155-156.

<sup>204</sup> „Indeksavimas – periodinių išmokų, nustatytų fiksuotu dydžiu (pinigais), perskaičiavimas siekiant visiškai ar iš dalies kompensuoti dėl vartotojų kainų padidėjimo prarastas pajamas“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. 684 „Dėl periodinėmis išmokomis priteisto išlaikymo sumos ir atlyginamos žalos indeksavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2008-07-19, Nr. 82-3263.

<sup>205</sup> Aut. pastaba: Primintina, kad LR CK 6.287 straipsnis numato galimybę už žalą atsakingam asmeniui reikalauti sumažinti priteistą žalos atlyginimą, jei nukentėjusio asmens darbingumas padidėtų. „Ši nuostata patvirtina, kad darbingumo netekęs asmuo turi teisę į žalos atlyginimą net ir tais atvejais, kai jam nustatytas terminuotas darbingumo lygis, o už žalą atsakingas asmuo apsaugomas tuo aspektu, jog jam suteikiama galimybė ateityje reikalauti perskaičiuoti iš jo priteistą žalos atlyginimą, jei situacija pasikeistų“, Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1644-661/2018.

<sup>206</sup> PETL komentaras, *supra* note, 20: 153-156.

<sup>207</sup> Aut. pastaba: Nors Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1614-1615 straipsniai, autorės vertinimu, iš dalies išsprendžia tokią problemą.

Žiūrėti Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas, <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/CCQ-1991>.

nukentėjusįjį gautą išmoką išleisti savo nuožiūra. Taip pat, kaip ir Norvegijoje, buvo siekiama išvengti administracinių išlaidų<sup>208</sup>. Nepaisant pateikiamų argumentų dėl žalos atlyginimo vienkartinėmis išmokomis akcentuotina, kad tokiu būdu žala turėtų būti atlyginama tais atvejais, kai yra aiškus žalos dydis ir, kai sužalojimai yra tokio pobūdžio, jog nekyla abejonių dėl sužalotojo tolesnės būklės raidos. Esant ilgalaikiams sveikatos sutrikimams ar esant nežinomybei, kaip toliau keisis sužalotojo būklė, atlyginant žalą vienkartinė išmoka turi būti įvertinama ir tai, kas dar neegzistuoja ir neaišku kokia forma, ir, kokia apimti pasireikš. Niekas negali 100 procentų atsakyti į klausimą, kaip keisis sužalotojo sveikata. Autorės nuomone, visiško žalos atlyginimo principo implikacija atlyginant nukentėjusiajam žalą vienkartinė išmoka gali *de jure*, tačiau ne *de facto* atlyginti žalą nukentėjusiajam. Todėl vienkartinių išmokų būdu atlyginama žala negali objektyviai išpildyti aptariamo principo pilna apimtimi.

Kalbant apie kontinentinės teisės valstybes prof. habil dr. Valentinas Mikelėnas pažymi, kad „<...> žalos atlyginimas periodinėmis išmokomis yra esminis kontinentinės teisės sistemos šalių skirtumas nuo bendrosios teisės sistemos šalių<...><sup>209</sup>“. Pavyzdžiui Švedijoje dominuoja žalos atlyginimas periodiniais mokėjimais<sup>210</sup>. PETL komentaro autoriai nurodo, kad „<...> bendra taisyklė ir atskaitos taškas valstybėse yra tas, kad žala priteisiama kaip vienkartinė suma, o periodinės išmokos yra daugiau ar mažiau išimtis“<sup>211</sup>. Autorės nuomone, atskaitos taškas visgi turėtų būti periodiniai mokėjimai, kai yra vertinami būsimi nuostoliai. Vienkartinės išmokos galėtų būti mokamos esant aiškioms, apibrėžtomis sąlygoms dėl žalos dydžio ir nukentėjusiojo esamos ir būsimos būklės. Kita vertus, kai yra kalbama apie sveikatos sutrikdymą vidiniai fiziologiniai procesai, tolesnės reakcijos ir būklės pasikeitimai negali būti įvardijami kaip nekintantys ir aiškūs. Autorės nuomone, ir tokiais atvejais vienkartinės išmokos mokėjimas neturėtų būti tinkamas, kadangi eliminuojama nukentėjusiojo teisė vėliau reikalauti papildomų išlaidų atlyginimo.

Nepriklausomai nuo to, koks būdas yra įtvirtintas pozityviojoje teisėje ar, kokį būdą parenka teismas, turi būti siekiama, kad žalos dydžio įvertinimas kuo labiau atitiktų "tikrąją" žalą, kurią patyrė nukentėjusysis<sup>212</sup>.

Kalbant apie atskiras žalos kategorijas ir jų dydžio vertinimo aspektus pirmiausia bus nustatyti Lietuvos teisėje taikomi žalos dydžio vertinimo kriterijai ir atlyginimo būdai. Vėliau bus pereita prie atskirų valstybių praktikos.

<sup>208</sup> Koziol, *supra note*, 17: 355-426.

<sup>209</sup> Mikelėnas, *supra note*, 9: 169.

<sup>210</sup> Aut. pastaba: Pažymėtina, kad taikoma taisyklė turi ir išimčių: jeigu kompensacija yra priteista renta iki gyvos galvos, nukentėjęs gali prašyti pakeisti ją į vienkartinę sumą dėl svarbių priežasčių. Pavyzdžiui nori įsigyti gyvenamąjį namą, bet neturi tam lėšų. Žiūrėti Koch B.A., *supra note*, 98: 320-324.

<sup>211</sup> PETL komentaras, *supra note*, 20: 153-156.

<sup>212</sup> Koziol, *op. cit.*, 3-670.

Lietuvoje vertinant nukentėjusiojo patirtas negautas pajamas kasacinio teismo jurisprudencijoje yra suformuota taisyklė, kad negautos pajamos yra atlyginamos tik nustačius kriterijų visetą: pajamų buvimo realumas, įskaitant *ex ante* priemones<sup>213</sup> tokioms pajamos įgyti ateityje, ir pajamų atsiradimo pagrįstas tikėtinas<sup>214</sup>. Negautų pajamų vertinimas visais atvejais turi būti pagrįstas nors ir hipotetinėmis prielaidomis, tačiau tokių prielaidų atsiradimo tikimybė turi būti ne tikėtina, o reali. „<...> kiek dėl neįgalumo ar netekto darbingumo yra sumažėjusi reali nukentėjusiojo galimybė ugdytis, įgyti profesinę kvalifikaciją, pagal ją dirbti ir normaliai integruotis darbo rinkoje“<sup>215</sup>. Be kita ko yra vertinamas ir PETL įtvirtintas pakenkimas galimybei užsidirbti ateityje.

Negautų pajamų vertinimo kontekste yra reikalinga nustatyti esamą situaciją, t. y. kokios pajamos *de facto* yra po sužalojimo. Bendra taisyklė, jog Lietuvoje negautos pajamos apskaičiuojamos kaip procentinė netekto darbingumo išraiška nuo pajamų, kurias sužalotasis gavo iki delikto ar galėjo gauti, jeigu nebūtų neteisėtų veiksmų. Skaičiuojant negautų pajamų dydį yra svarbus netekto darbingumo procentinis laipsnis, taip pat darbingumo netekimo laikotarpis<sup>216</sup>. Netekto darbingumo vienkartinį ir periodinių išmokų dydis yra siejamas su netekto darbingumo procentu. Todėl nukentėjusiajam mokama kompensacija yra nulemta ne jo tikrųjų poreikių, o įstatyme įtvirtintų kompensacijai paskaičiuoti koeficientų, kurių vienas iš elementų yra nedarbingumo procentas. „<...> sprendžiant dėl turtinės žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju turi būti atsižvelgiama į netekto darbingumo lygį, o negautų pajamų sąvoka turi būti suprantama kaip prarasto darbingumo procento piniginė išraiška per tam tikrą laikotarpį“<sup>217</sup>. Šiame kontekste autorė pažymi, kad išmokos dydis nebūtinai atitinka tikruosius nukentėjusiojo poreikius individualioje situacijoje. Taip pat pritartina ir H. Koziol nuomonei, kuris komentuodamas vieną iš Prancūzijos teismo sprendimų ir jam pritardamas, pažymi, kad „<...> kompensacija turi būti pritaikyta prie realių nukentėjusiojo poreikių, siekiant užtikrinti

<sup>213</sup> Štai, pavyzdžiui, ieškovas reiškė reikalavimą dėl negautų pajamų atlyginimo, kurias pagrįstai tikėjosi gauti, jei nebūtų įvykęs eismo įvykis ir jam nebūtų buvusi sužalota sveikata. Dėl įvykio nukentėjusysis neteko galimybės dirbti ir buvo priverstas parduoti nuosavybės teise priklausančią automobilį, kurį iki eismo įvykio sužalotasis pagal nuomos sutartį nuomojo. Apeliacinis teismas nusprendė, kad „<...> ieškovas, priėmęs ir įgyvendinęs savo valinį sprendimą parduoti transporto priemonę, neteko galimybės tikėtis gauti realių pajamų iš šios transporto priemonės nuomos, nes neteko teisės valdyti, naudotis ir disponuoti turtu, galinčiu būti nuomos sutarties dalyku. <...> iš byloje esančių įrodymų, matyti, kad dėl eismo įvykyje patirtų sunkių sužalojimų ieškovas buvo operuotas, ilgą laiką gydomas ligoninėje. Vadinasi, ieškovas tam tikrą laikotarpį po eismo įvykio, nepriklausomai nuo to, ar iki eismo įvykio ieškovo nuomotas automobilis tebe priklausė jam nuosavybės teise, ar jau buvo parduotas, objektyviai neturėjo galimybės imtis priemonių, susijusių su pajamų gavimu iš automobilio nuomos, nesuteikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugų. Vėliau ieškovas nebeturėjo galimybės imtis tokių priemonių ne dėl objektyvių su ieškovo įvykyje patirtais sunkiais sužalojimais susijusių priežasčių, bet dėl nuo paties ieškovo valios priklausančios priežasties – automobilio pardavimo“, LAT 2018 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-88-403/2018.

<sup>214</sup> LAT 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127/2012.

<sup>215</sup> Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1644-661/2018.

<sup>216</sup> „<...> terminas, už kurį priteisiamas tokios žalos atlyginimas, lemia sužaloto darbuotojo atitinkamo darbingumo netekimo laikotarpį“, LAT 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-174/2009.

<sup>217</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008.

*kuo geresnės išgyvenimo sąlygas, atsižvelgiant į nukentėjusiojo asmenines aplinkybes, ir tik tokiu atveju mes galime kalbėti apie tikrąją visišką žalos atlyginimo koncepciją*<sup>218</sup>.

Nustačius po sužalojimo nukentėjusiojo *de facto* pajamas paraleliai yra vertinamos ir būsimos dėl sužalojimo negautos pajamas. Ateityje atsirasiančių aplinkybių vertinimas yra vienas iš negautų pajamų dydžio vertinimo sudedamųjų elementų. Kai iki teismo sprendimo priėmimo praeina nemažas laiko tarpas „<...> nustatant žalos atlyginimo mokėjimą <...> turi būti atsižvelgiama į įvykusius rinkos pokyčius, pasikeitusias aplinkybes, pvz., per tą laikotarpį įvykusį analogiškos profesijos ar analogiškame sektoriuje dirbančių asmenų atlyginimų augimą, atlyginimų augimą konkrečioje įmonėje, kurioje iki suluošinimo ar kitokio sveikatos sužalojimo dirbo nukentėjęs asmuo, šalies vidutinio darbo užmokesčio augimą, minimaliosios mėnesinės algos augimą ir pan.“<sup>219</sup>. Įrodinėjant negautas pajamas, kurias nukentėjęs būtų gavęs ilgalaikėje perspektyvoje, yra įrodinėjamos nukentėjusiojo „prarastos ar sumažėjusios ateities galimybės ir (ar) perspektyvos“. Toks procesas apima daug vertinamųjų kriterijų<sup>220</sup>. Kalbant apie vertinamuosius kriterijus turi būti įvertintos su konkrečiu nukentėjusiu asmeniu susijusios subjektyvios aplinkybės. Kaip, pavyzdžiui, nukentėjusiojo lytis, amžius, socialinė padėtis, profesija, iki sveikatos sužalojimo buvusi sveikatos būklė, darbo pobūdis ir jo keliamos rizikos, žalingi įpročiai, gyvenimo būdas, asmeninės charakteristikos, galimybės tobulėti ir uždirbti daugiau, tikimybė, jog dėl sveikatos sužalojimo atsiradęs darbingumas pasikeis, ir kitos reikšmingos aplinkybės. Taip pat yra vertinamos ir objektyvios aplinkybės, kaip galima infliacija, analogiškos profesijos ar analogiškame sektoriuje dirbančių asmenų atlyginimų augimas, atlyginimų augimas konkrečioje įmonėje, kurioje iki sužalojimo asmuo dirbo, šalies vidutinio darbo užmokesčio augimas, minimaliosios mėnesinės algos augimas, kitos reikšmingos bylos aplinkybės. Vertinant objektyvias aplinkybes, taip pat gali būti įvertinta, koks yra asmens iki sužalojimo gauto darbo užmokesčio santykis su tuo metu buvusiu šalies vidutiniu darbo užmokesčiu ir minimaliąja mėnesine alga<sup>221</sup>.

Apie poreikį atsižvelgti į objektyvius kriterijus sprendžiant dėl negautų pajamų atlyginimo dydžio, kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad „<...> žemesnės instancijos teismai nusprendė, jog ieškovo patirta žala sudaro matematinį skirtumą tarp ieškovo gauto vidutinio darbo užmokesčio iki nedarbingumo ir jo gaunamos valstybinės socialinio draudimo netekto darbingumo pensijos, visiškai neatsižvelgdami į ieškovo buvusioje darbovietėje per šį laikotarpį

---

<sup>218</sup> „<...> that in reality full compensation is not provided, especially in cases of bodily injury. The mere fact that courts routinely resort to a percentage of incapacity is fully arbitrary and does not take into account the victim's personal circumstances“, Koziol, *supra* note, 17: 87.

<sup>219</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *supra* note, 161.

<sup>220</sup> *Ibid.*

<sup>221</sup> *Ibid.*

tokias pačias pareigas, kokias ėjo ieškovas, einančių darbuotojų vidutinio darbo užmokesčio pokytį <...>. Taip teismai nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos nustatant turtinės žalos dydį dėl sveikatos sužalojimo, nepagrįstai neįvertino ieškovo pateiktų duomenų apie tokias pačias pareigas einančių ieškovo buvusioje darbovietėje darbuotojų vidutinio darbo užmokesčio pokytį per šį laikotarpį ir dėl to netinkamai nustatė ieškovo galėtas gauti pajamas per minėtą laikotarpį, o dėl to netinkamai nustatė ieškovo patirtos turtinės žalos dydį“<sup>222</sup>. Pareiga įrodyti aplinkybes, susijusias su negautomis pajamomis, taip pat pagrįsti, jog ateityje pajamos realiai galėtų didėti, tenka nukentėjusiajam<sup>223</sup>. Kita vertus esant pagrįstam pagrindui daryti išvadą, jog būsimos pajamos galėtų didėti tiek nukentėjusiojo prašymu, tiek pačio teismo iniciatyva, būtų pagrindas atlyginti žalą periodiniais mokėjimais, o ne vienkartinę išmoką<sup>224</sup>. Pagrindimui dėl būsimų palankesnių perspektyvų būsimu uždarbio atžvilgiu, teismų praktikoje nukentėjusiųjų nurodomos tokios aplinkybės, kaip: vidutinis darbo užmokestis, kurį nukentėjusysis gavo iki sužalojimo ir pagal statistikos duomenis vidutinis darbo užmokestis, mokamas kitiems tokios pačios kvalifikacijos, kaip ir sužalotasis, darbuotojams<sup>225</sup>.

Šio darbo ankstesniuose skyriuose buvo pažymėta, kad nukentėjusiajam mokamos socialinio draudimo išmokos yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį<sup>226</sup>. Asmuo, kuris buvo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, turi teisę į tokį atlygintinos žalos dydį, kurio nepadengia tam asmeniui išmokėtos socialinio draudimo išmokos, nustatytos Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme (ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos išmoka;

<sup>222</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-269-611/2021.

<sup>223</sup> Teismas pažymėjo, kad „<...> ieškovas turi įrodyti, kad dėl jam padarytų kūno sužalojimų sumažėjo arba buvo atimta jo galimybė dirbti ir užsidirbti, taip pat sumažėjusių savo galimybių vertę“, LAT 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *supra note*, 161.

<sup>224</sup> Aut. pastaba: Dėl vienkartinės išmokos ir periodinių mokėjimų privalumų ir trūkumų buvo pasisakyta šio skyriaus pradžioje. Lietuvos teismų jurisprudencijoje dominuoja požiūris, jog žalos atlyginimas periodiniais mokėjimais yra tinkamesnis, kai nukentėjusysis reikalauja atlyginti ir būsimų pajamų praradimą, referuojant į vienkartinių išmokų statiškumą ir draudimą reikalauti atlyginti papildomus nuostolius po sprendimo priėmimo, jeigu byla buvo išspręsta išmokant sužalotajam vienkartinę išmoką. Tuo tarpu ateities vertinimas yra susijęs su nežinomybe, galimais pokyčiais ir panašiai, todėl vienkartinė išmoka tokiais atvejais negali užtikrinti *restitutio ad integrum*. Pažymėtina, kad nei LR CK, nei teismų praktikoje nėra įtvirtintas kažkurio iš žalos atlyginimo būdų prioritetas, taip pat nėra kodifikuotų taisyklių, aptariančių skirtingus atvejus, kuriais turėtų būti taikomas vienas ar kitas būdas.

<sup>225</sup> Aptariamoje byloje sužalotasis prašė atlyginti vienkartinę išmoką negautas pajamas nuo 2016 m., kuomet buvo nustatytas 50 proc. neterminuotas darbingumas, iki pensinio amžiaus, įskaitant būsimų pajamų praradimo vertinimą. Pirmos instancijos teismas nusprendė, kad „<...> gaunama netekto darbingumo pensija ir netekto darbingumo periodinė kompensacija kompensuoja prarastą darbingumą atitinkančias pajamas, o būsimas prarastas pajamas prilygino iki sveikatos sužalojimo gaunamam vidutiniam darbo užmokesčiui“. Apeliacinis teismas nusprendė, kad „<...> pirmos instancijos teismas netinkamai apskaičiavo negautas pajamas, kadangi skirtumas turėjo būti skaičiuojamas nuo pajamų, kurias sužalotasis gauna po sužalojimo, ir pajamų, kurias galėtų gauti ateityje. Be kita ko, pirmos instancijos teismas neįvertino tokių aplinkybių, kaip infliacijos, kainų augimo, taip pat subjektyvių faktorių kaip sužalotojo itin palankus vertinimas darbovietėje, sudarantis prielaidas padidinti darbo užmokesčių ateityje, taip pat neįvertino sužalotojo jauno amžiaus, kurio jis buvo sužalojimo metu“, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *op. cit.*

<sup>226</sup> LR CK 6.290 str.

netekto darbingumo vienkartinė kompensacija; netekto darbingumo periodinė kompensacija) ir LR Socialinio draudimo pensijų įstatyme (netekto darbingumo pensija), kurių paskirtis yra kompensuoti prarastas darbo pajamas arba papildomas išlaidas<sup>227</sup>. Pažymėtina, kad LR CK 6.290 straipsnio 1 dalis taikytina ir valstybinėms šalpos išmokoms, kadangi tiek socialinio draudimo išmokos, tiek valstybinės šalpos išmokos yra kompensacijos, kurios yra mokamos iš valstybės ar socialinio draudimo fondo biudžeto asmenims, kuriems dėl jų neįgalumo, amžiaus ar kitų priežasčių tokios lėšos yra būtinos<sup>228</sup>. Aukščiau nurodytos socialinio draudimo išmokos yra nustatytos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme (toliau tekste yra vadinama NADPLSDĮ)<sup>229</sup>. Remiantis NADPLSDĮ 2 straipsnio 1 dalimi socialinis draudimas kompensuoja dėl nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo ir kitų draudžiamųjų įvykių negautas pajamas šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims. Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad „<...> visos pagal NADPLSDĮ mokamos draudimo išmokos (tiek periodinės, tiek vienkartinės) įstatymų leidėjo įvardytos kaip kompensuojančios negautas pajamas, tai leidžia daryti išvadą, jog tokios draudimo išmokos, aiškinant sistemiškai su CK 6.249 straipsnio 1 dalimi, yra vienas iš CK 6.249 straipsnio 1 dalyje išvardintų žalos elementų“<sup>230</sup>.

Kaip jau buvo pažymėta aukščiau „<...> Darbuotojo sveikatos sužalojimo atvejais sprendžiant dėl turinės žalos dėl negautų pajamų atlyginimo, turi būti atsižvelgiama, be kita ko, į darbuotojo netekto darbingumo lygį; negautų pajamų sąvoka turi būti suprantama kaip prarasto darbingumo procento pinigine išraiška per tam tikrą laikotarpį.<...>“<sup>231</sup>. Pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 2 straipsnio 5 dalį<sup>232</sup> darbingumo lygis yra asmens pajėgumas įgyvendinti anksčiau įgytą profesinę kompetenciją ar įgyti naują profesinę kompetenciją arba atlikti mažesnės profesinės kompetencijos reikalaujančius darbus. Darbingumo lygis<sup>233</sup> nustatomas asmenims nuo 18 metų iki senatvės pensijos amžiaus, išskyrus atvejus, kai valstybiniu socialiniu draudimu draudžiamas jaunesnis nei 18 metų asmuo, kurio

<sup>227</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2014; LAT 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2014.

<sup>228</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-7-496/2008. Papildomai žiūrėti Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. sprendimą civilinėje byloje Nr. e2-1644-661/2018, kurioje teismas pažymėjo, kad „Apskaičiuojant ieškovės negautų pajamų dydį, reikia įvertinti ir iš kompensacijos išskaityti ieškovės iš valstybės biudžeto **gaunamą šalpos neįgalumo pensiją**, kadangi neatėmus minėtos šalpos neįgalumo pensijos ieškovei atsirastų galimybė nepagrįstai praturtėti, nes nukentėjusiajam asmeniui žalą valstybė atlygintų du kartus (ir kaip kaltas asmuo, ir kaip valstybė)“.

<sup>229</sup> Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, 2016-07-05, Nr. 18827.

<sup>230</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-571/2007.

<sup>231</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-174/2009.

<sup>232</sup> Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, *Lietuvos aidas*, 1991-12-13, Nr. 249-0.

<sup>233</sup> Aut. pastaba: Darbingumo lygis nustatomas remiantis asmenį gydančių gydytojų, profesinės reabilitacijos ir kitų specialistų pateiktais dokumentais. Darbingumas įvertinamas procentais, jo lygis nustatomas 5 punktų intervalais. Žr. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, *Ibid*, 20 str. 6-7 d.

darbingumo lygis gali būti nustatomas ir nesulaukus pilnametystės<sup>234</sup>. Pagrindinis kriterijus, apibūdinantis darbingumą, yra asmens gebėjimas dirbti<sup>235</sup>. Iki sužalojimo gautos pajamos apskaičiuojamos nustatant sužalotojo vidutinį mėnesio pajamų dydį vadovaujantis vyriausybės patvirtintu vidutinio darbo užmokesčio skaičiavimo tvarkos aprašu<sup>236</sup>. Apibendrinant galima prieiti prie išvados, kad negautų pajamų dydžio vertinimas yra neatsiejamas nuo procentinio darbingumo netekimo ir vidutinių mėnesio pajamų nustatymo.

Nei įstatymas, nei teismų praktika neišskiria aiškių taisyklių dėl konkretaus žalos atlyginimo būdo implikavimo konkrečiu atveju. Nors, pažymėtina, kad kasacinis teismas yra pasisakęs dėl periodinių mokėjimų prioriteto prieš vienkartinės išmokas, kai reikia vertinti būsimas negautas pajamas<sup>237</sup>. LR CK 6.288 straipsnio 3 dalis įtvirtina vienkartinės išmokos ir periodinių mokėjimų galimybę. LR CK komentaro autorių nuomone, „<...> vienkartinė suma gali būti atlyginama žala, kai, pavyzdžiui, nukentėjusiajam nustatytas laikinas nedarbingumas ir sveikatos sužalojimai neturi tęstinio pobūdžio požymių“<sup>238</sup>. Nuosekliai galima daryti išvadą, kad, kai pagal bylos faktines aplinkybes sveikatos sužalojimai indikuoja būsimus sveikatos pokyčius, tuomet vienkartinės sumos išmokėjimas nebūtų teisingas ir tikslus dėl nežinomų būsimų pokyčių apimties. Primintina, kad vienkartinės išmokos dydis turėtų apimti ir sužalotojo sveikatos būklės galimus, būsimus pasikeitimus, kurie teismui sprendimo priėmimo metu yra nežinomi, o tik numanomi ir tikėtini. Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad LR CK 6.288 straipsnio 3 dalis įtvirtina nukentėjusiojo teisę pasirinkti žalos mokėjimo būdą. Kita vertus, teismas turi teisę spręsti, kuris būdas tinkamesnis atsižvelgiant į tai, ar reikalaujama atlyginti ateityje galimai nukentėjusiojo gautinas pajamas<sup>239</sup>. Galima pagrįstai teigti, kad nukentėjusiojo galimybė pasirinkti žalos atlyginimo būdą yra sąlyginė ir kiekvienu atveju teismo vaidmuo yra reikšmingas vertinant bylos aplinkybių visetą. Be kita ko vertinant žalos atlyginimo būdo parinkimą svarbi yra ir už žalą atsakingo asmens turtinė padėtis ir mokumas<sup>240</sup>. Nereikėtų pamiršti ir LR CK 1.5 straipsnyje įtvirtintų fundamentalių principų, kurie įpareigoja teismą priimti teisingą, sąžiningą ir protingą sprendimą tiek žalos dydžio, tiek atlyginimo būdo parinkimo kontekste. Lietuvos kasacinio teismo jurisprudencijoje formuojama periodinių

<sup>234</sup> Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 20 str. 1-2 d., *supra note*, 232.

<sup>235</sup> Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1644-661/2018.

<sup>236</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“ patvirtintas vidutinio darbo užmokesčio skaičiavimo tvarkos aprašas, 2017-06-27, Nr. 10853.

<sup>237</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *supra note*, 161.

<sup>238</sup> LR CK komentaras, *supra note*, 56: 399-400.

<sup>239</sup> LAT yra pažymėjęs, kad „<...> sprendžiant turtinės žalos, padarytos sužalojus sveikatą, atlyginimo mokėjimo periodinėmis išmokomis klausimą, vertinamos realioju laikotarpiu egzistuojančios aplinkybės, o sprendžiant šios žalos atlyginimo mokėjimo vienkartinę išmoką klausimą – vertinamos ilguoju laikotarpiu tikėtinais atsirastančios aplinkybės“, LAT 2019 m. gegužės 23 d. nutartis, *op. cit.*

<sup>240</sup> LR CK komentaras, *op. cit.*

mokėjimų prioriteto taisyklė suponuoja prielaidas teigti, jog Lietuvoje dominuoja periodiniai mokėjimai. Vienkartinės išmokos yra daugiau išimtis iš taisyklės, kuri yra sietina su aiškiu žalos dydžiu ir su sužalotojo esama sveikatos būkle. Autorės nuomone, reikalavimai, susiję su būsimų nuostolių atlyginimu, neturėtų patekti į vienkartinės išmokos apimtį ir tokie reikalavimai turėtų būti tenkinami periodinių išmokų būdu.

Jeigu žala yra atlyginama periodinėmis išmokomis, tuomet išmokos yra indeksuojamos teisės aktų nustatyta tvarka<sup>241</sup>. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 9 d. nutarimo patvirtinu aprašu „Periodinės išmokos indeksuojamos kartą per metus einamųjų metų vasario mėnesį. Periodinė išmoka dauginama iš vartotojų kainų indekso ir dalijama iš 100, gautas dydis apvalinamas vieno euro tikslumu: 49 ir mažiau centų atmetama, o 50 ir daugiau centų apvalinama iki euro“<sup>242</sup>. Pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą „Netekto darbingumo periodinė kompensacija nukentėjusiajam mokama kas mėnesį už praėjusį mėnesį. Ji apskaičiuojama kaip darbingumo netekimo koeficiento ( $d$ ) <...>, kompensavimo koeficiento ( $k$ ) (šio įstatymo 3 straipsnio 7, 8, 9 dalys) <...> ir už praeito ketvirčio šalies vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, apskaičiuoto mokėjimo mėnesį, sandaugos pusė, tai yra pagal formulę  $0,5 \times d \times k \times D$ “<sup>243</sup>.

Taigi sužalotasis turi teisę reikalauti žalos atlyginimo toje apimtyje, kurioje ji nėra kompensuojama socialinio draudimo išmokomis. Socialinio draudimo išmokomis yra nevertinamas būsimų pajamų praradimas, taip pat pakenkimas užsidirbti ateityje. Atskirai paminėtina, kad įtvirtini teisės aktuose objektyvūs kriterijai kompensacijoms paskaičiuoti nebūtinai atitinka tikruosius sužalotojo poreikius. Siekiant priartėti prie visiško žalos atlyginimo, nukentėjusiajam reikia kreiptis į teismą, kad šis įvertintų ir pajamas, kurias nukentėjusysis būtų galėjęs gauti ilgalaikėje perspektyvoje, kompleksiskai vertinant ir pakenkimą asmens galimybei užsidirbti ateityje.

Atlyginant žalą vienkartinė išmoka yra vertinamos pajamos, kurias sužalotasis galėtų gauti ateityje. Būsimų pajamų vertinimo ir gautos sumos išmokėjimo vienkartinė išmoka ydingumas pasireiškia tuo, jog Lietuvoje vienkartinės išmokos vertė prilyginama tokios sumos

<sup>241</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 9 d. nutarimas „Dėl periodinėmis išmokomis priteisto išlaikymo sumos ir atlyginamos žalos indeksavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2008-07-19, Nr. 82-3263.

<sup>242</sup> *Ibid.*

<sup>243</sup> Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, *supra note*, 229.

Aptariamo įstatymo 3 str.: (darbingumo netekimo koeficientas ( $d$ ) - vienetu dalimis išreikštas dydis, apskaičiuojamas netekto darbingumo procentą dalijant iš 100; šalies vidutinis mėnesinis darbo užmokestis ( $D$ ) - Lietuvos statistikos departamento skelbiamas vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (įtraukiant ir individualių įmonių darbo užmokesčio duomenis) šalies ūkyje; kompensavimo koeficientas ( $k$ ) nelaimingo atsitikimo darbe (tarnyboje), pakeliui į darbą (tarnybą) ar iš darbo (tarnybos) arba ūmios profesinės ligos atveju; kompensavimo koeficiento ( $k$ ) ribos – šio įstatymo nustatytoms išmokoms apskaičiuoti taikomas kompensavimo koeficientas, ne mažesnis kaip 0,25 ir ne didesnis kaip 3).

vertei ateityje. Nors skaičiuojant tokios sumos vertę po, pavyzdžiui, 10 metų, turėtų būti taikomas diskontavimas<sup>244</sup>. Vienkartinės išmokos mokėjimas čia ir dabar kompensuojant būsimas negautas pajamas yra neatsiejamas nuo tokių aplinkybių kaip infliacijos, nukentėjusiojo esamos būklės ir sveikatos prognozių, laikotarpio, už kurį reikalaujama žalos atlyginimo ir su tuo susijusių poreikių kaitos, tikėtinos gyvenimo trukmės ir panašiai. Pavyzdžiui užsienio valstybėse priteisiant žalą vienkartinę išmoką, būsimų negautų pajamų ar priežiūros išlaidų suma dauginama iš diskonto palūkanų normos. Tuomet gauta suma yra dauginama iš koeficiento, kuris išvedamas pagal aktuarines lenteles, įvertinus riziką dėl nukentėjusiojo mirties dėl nustatyto neįgalumo. Papildomai atsižvelgiama ir į nukentėjusiojo amžių, fizinę esamą būklę ir sveikatos prognozes, palūkanų normas. Tokiu būdu vienkartinę sumą bandoma „*adaptuoti*“ prie ateities socialinių ir ekonominių veiksnių bei būsimų nuostolių dydžio vertę įvertinti pagal dabartinę vertę, pritaikant atitinkamas palūkanų normas.

Kadangi negautų pajamų dydžio vertinimas yra neatsiejamas nuo būsimų negautų pajamų vertinimo, todėl teismas neišvengiamai susiduria su būsimų nuostolių numatymo rizika. Tokiu atveju žalos atlyginimas vienkartinę išmoką turėtų būti diskontuojamas, kadangi sprendimo priėmimo metu išmokama pinigų vertė nėra tapati būsimų pinigų vertei. Kita vertus vienkartinės išmokos žalos atlyginimo būdas, autorės nuomone, neturėtų būti taikomas tais atvejais, kai yra vertinami ateityje galimai nutiksiantys įvykiai. Tokia autorės pozicija buvo išdėstyta šio skyriaus pradžioje, pateikiant pagrįstus argumentus. Visgi, jeigu teismas konkrečiu atveju nusprendžia atlyginti būsimus nuostolius vienkartinę išmoką, tokia suma turėtų būti diskontuojama. Primintina ir tai, kad nukentėjusysis gavęs žalos atlyginimą vienkartinę išmoką, ateityje negali reikalauti atlyginti papildomai patirtas išlaidas. Aptariama aplinkybė papildomai pagrindžia būtinumą Lietuvoje įtvirtinti vienkartinėms išmokoms taikytinas diskontavimo taisykles.

Kalbant apie užsienio valstybių praktiką, Prancūzijoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės sistemos valstybėse, negautų pajamų suma skaičiuojama pagal darbingumo netekimo procentinę išraišką nuo iki sužalojimo buvusio uždarbio<sup>245</sup>. Pavyzdžiui netekus 60 proc. darbingumo nukentėjusiajam yra priteisiama 60 proc. iki sužalojimo buvusio darbo užmokesčio. Vertinant ne pagal darbo sutartį dirbusio sužalotojo pajamas kompensacijos dydis priklauso nuo asmens pajamų metinės apyvartos, iš kurios yra išskaičiuojamos einamosios išlaidos<sup>246</sup>.

---

<sup>244</sup> „Diskontavimas (angl. discounting) – finansų matematikoje naudojamas būdas būsimų pinigų dabartinei vertei apskaičiuoti. Dabartinė vertė – pinigų vertė šiuo momentu. Būsimoji vertė – tų pačių pinigų vertė po tam tikro laiko periodo“, Vikipedijos laisvosios enciklopedijos internetinis puslapis, žiūrėta 2022 m. kovo 8 d., <https://lt.wikipedia.org/wiki/Diskontavimas>.

<sup>245</sup> Mikelėnas, *supra* note, 9: 167-168.

<sup>246</sup> Koch, B.A., *supra* note, 98: 138.

Vertinant būsimas negautas pajamas, kaip ir Lietuvoje, yra atsižvelgiama į nustatytą darbingumo lygį, į nuvertėjimą darbo rinkoje (pranc. *dévalorisation sur le marché du travail*) bei į prarastą galimybę daryti karjerą. Papildomai atsižvelgiama į amžių bei į karjeros galimybės pasireiškimo realumą ir tikrumą. Kaip pavyzdį H. Koziol pateikia moters situaciją, kuri ketina grįžti į profesinę veiklą po motinystės, tačiau po sužalojimo to padaryti nebegali. Tokiu atveju ji turi teisę prašyti kompensacijos už tokios galimybės praradimą vertinant žalos dydį *in abstracto*. Namų šeimininkės galimybės praradimas atlikti namų ruošos darbus vertinamas pagal faktiškai pagalbininkų patirtas išlaidas<sup>247</sup>. Vaiko sužalojimo atveju Prancūzijos teisėje yra numatyta galimybė reikalauti kompensacijos už faktiškai turėtas išlaidas vaikui kartojant mokslo metus, jeigu vaikas dėl neįgalumo praleido daug laiko gydymo įstaigoje ar namuose sveikstant. Priteisiant negautas pajamas Prancūzijos teismams paliekama diskrecija nuspręsti dėl žalos atlyginimo būdo<sup>248</sup>.

Nyderlanduose, jeigu pagal medicininės išvadas nukentėjusiojo prognozės pasveikti yra palankios, negautos pajamos gali būti susigrąžintos iki tam tikro amžiaus. Nustatant negautų pajamų dydį yra taikoma faktinių pajamų ir numanomų gautinų pajamų skirtumo taisyklė. Artimo giminaičio negautos pajamos atlyginamos ne faktinio darbo užmokesčio praradimo apimtyje, o vertinant, kiek būtų reikėję sumokėti už profesionalę priežiūros pagalbą<sup>249</sup>.

Belgijoje yra naudojamos rekomendacinės lentelės, kuriose yra įtvirtinti dydžiai, susiję su ekonominių nuostolių atlyginimu sveikatos sužalojimo atveju bei atlygintinos sumos dėl gerovės praradimo (angl. „*loss of well-being*“). Pažymėtina, kad lentelės neturi įstatyminės galios, tačiau teismai gali į jas atsižvelgti kaip į tam tikrą orientyrą. Pajamų praradimas skaičiuojamas taikant skirtumo taisyklę, taip pat yra vertinama, kiek nukentėjusysis būtų galėjęs, uždirbti, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų<sup>250</sup>.

Vengrijoje dominuoja konservatyvus požiūris į bet kokį nukentėjusios šalies galimą pasipelnymą dėl delikto. Todėl apskaičiuojant atlygintinos žalos dydį, suma mažinama toje apimtyje, kurioje nukentėjusysis uždirbo ar sutaupė dėl žalos. Pavyzdžiui išmokos pagal nacionalinę sveikatos apsaugos sistemą. Pažymėtina, kad darbingumo praradimas nėra pripažįstamas kaip atskira žalos forma, todėl darbingumo praradimas žalos atlyginimo kontekste svarbus tiek, kiek yra reikalinga nustatyti būsimas negautas pajamas. Nukentėjusiojo faktinės pajamos ir jų praradimas yra vertinamasis kriterijus, vertinant negautų pajamų dydį. Būsimų

---

<sup>247</sup> Koch, B.A., *supra note*, 98: 138.

<sup>248</sup> *Ibid.*

<sup>249</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3101.

<sup>250</sup> Koch, B.A., *op. cit.*, 68-75.

negautų pajamų dydį lemia tokį patį ar panašų darbą, kokį iki sužalojimo dirbo nukentėjusysis, dirbančių asmenų vidutinės pajamos<sup>251</sup>.

Švedijoje vertinant būsimų pajamų praradimą ir prarastą galimybę tapti, pavyzdžiui, teisininku, yra vertinamas tokios galimybės realumas, pagrįstumas. Taip pat atsižvelgiama į nukentėjusiojo tėvų profesijas, analizuojami mokykloje pasiekti rezultatai ir kiti subjektyvūs bei objektyvūs veiksniai. Jeigu nustatoma, kad galimybė tapti teisininku neatitinka pagrįsto tikėtinumo kriterijaus, tuomet yra ieškoma kitų alternatyvių tinkamų profesijų, siekiant identifikuoti būsimas prarastas pajamas. Tuo atveju, jeigu galimybė tapti teisininku ateityje yra realiai ir pagrįstai tikėtina, tuomet nukentėjusiajam yra mokama nustatyto dydžio suma už karjeros pradžių ir pabaigą. Skaičiuojant būsimų pajamų praradimą pajamų praradimas prasideda tik po mokyklos ir, pvz., 5 metų studijų teisės kvalifikacijai įgyti<sup>252</sup>. Negautų pajamų suma yra mažinama socialinėmis kompensacijomis bei kitomis išmokomis, kurias sužalotasis gautų iš valstybės studijų metais<sup>253</sup>.

Didžiosios Britanijos tarptautinės ir lyginamosios teisės instituto atlikto mokslinio lyginamojo tyrimo duomenimis<sup>254</sup> Ispanijoje kompensacija už negautas pajamas yra apskaičiuojama remiantis prarastu ar sumažėjusiu gebėjimu užsidirbti bei nukentėjusiojo grynosiomis pajamomis. Tuo atveju, jeigu nukentėjęs iki sužalojimo nedirbo yra vertinamas atsidavimas namų ruošos darbams bei tokių darbų vertė. Kaip ir Anglijoje, Škotijoje skaičiuojant būsimas negautas pajamas suma yra dauginama iš diskonto palūkanų normos. Tokiu būdu yra gaunamas vienas daugiklis. Gautas daugiklis dauginamas iš koeficiento, kuris yra išvedamas pagal aktuarines lenteles<sup>255</sup>.

Škotijoje būsimos negautos pajamos, taip pat ir būsimos priežiūros išlaidos, yra apskaičiuojamos tokiu būdu: metinius nuostolius<sup>256</sup> dauginant iš daugiklio, kuris yra išvedamas iš aktuarinių lentelių atsižvelgiant į sužalotojo amžių, fizinę būklę ir būsimas sveikatos pokyčio prognozes bei palūkanų normą. Taip yra gaunama vienkartinė suma, kuri turėtų užtikrinti būsimas nukentėjusiojo išlaidas. Paminėtina, kad iš paskaičiuotos sumos turi būti atimta bet kokia išmoka, kuri buvo išmokėta iš valstybės lėšų už laikotarpį iki žalos priteisimo dienos<sup>257</sup>. Vertinant būsimų negautų pajamų praradimą Airijoje yra atsižvelgiama į nukentėjusiojo esamą būklę, sveikatos prognozes ateičiai, padėtį darbo rinkoje, profesiją, turimus įgūdžius, taip pat į

<sup>251</sup> Koziol, *supra note*, 17: 335-338.

<sup>252</sup> Koch, B.A., *supra note*, 98: 320-324.

<sup>253</sup> *Ibid.*

<sup>254</sup> British Institute of International and Comparative Law, *supra note*, 12.

<sup>255</sup> „Aktuarinis skaičiavimas - statistikos ir tikimybių metodų taikymas tam tikrų įvykių tikimybei prognozuoti ir būsimoms draudimo išmokoms įvertinti“, Neoficialus ekonominių terminų žodynas, žiūrėta 2022 m. kovo 12 d., <https://www.terminas.lt/a/aktuarinis-skaiciavimas>.

<sup>256</sup> Aut. pastaba: Skaičiuojant priežiūros išlaidas metiniai nuostoliai tai yra gryniosios būsimos priežiūros išlaidos.

<sup>257</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3098-3099.

perspektyvas toliau naudotis turimais įgūdžiais<sup>258</sup>. Bendra norma dėl esamų negautų pajamų dydžio vertinimo yra ta, jog jos yra apskaičiuojamos atėmus visus nukentėjusiojo mokamus mokesčius, socialinio draudimo įmokas. Tokiu būdu yra apskaičiuojamas grynasis sužalotojo nuostolis, t. y. grynosios negautos pajamos. Išlaidos kelionei į darbą paprastai nėra išskaitomos, vertinant grynąsias nukentėjusiojo negautas pajamas<sup>259</sup>. Darbuotojo įmokos į pensijų sistemą yra išskaičiuojamos apskaičiuojant sužalotojo faktiškai prarastas pajamas<sup>260</sup>. Tuo tarpu reikalavimai atlyginti pensijų įmokas, kurias sužalotasis būtų mokėjęs, jeigu būtų dirbęs, Anglijoje yra atlyginamos atskirai nuo negautų pajamų ir tiek, kiek nukentėjusysis sumokėjo, o ne, kiek galėjo sumokėti būdamas nedarbingume<sup>261</sup>.

Pereinant prie kitų turtinių praradimų dydžio vertinimo pažymėtina, kad jau šio darbo 3 skyrius atskleidė, kad daugelyje valstybių pripažįstama, jog namų ruošos darbai turi ekonominę vertę. Atitinkamai negalėjimas ir (ar) sumažėjęs gebėjimas juos atlikti ar prisidėti prie jų atlikimo patenka į atlygintinos turtinės žalos apimtį. Prancūzijos teisėje nurodoma, kad „<...> vien ta aplinkybė, jog sužalotasis iki įvykio negavo faktinių pajamų iš profesinės veiklos, nereiškia, kad jis negali reikalauti kompensacijos už negalėjimą atlikti darbus, turinčius ekonominę vertę“<sup>262</sup>. Jau buvo paminėta, kad Prancūzijoje kompensacija už namų ruošos darbus yra mokama pagal pagalbinių patirtas išlaidas, tuo tarpu kitose valstybėse tokios išlaidos yra atlyginamos pagal tokių darbų rinkos vertę. Dar kitose valstybėse yra atlyginama šeimos nariams, kurie praranda galimybę naudotis tokių darbų teikiama nauda, pvz., vyrui žmonos sužalojimo atveju. Belgijoje laikomasi pozicijos, kad tokios žalos neįmanoma tiksliai nustatyti, todėl yra įtvirtinti skirtingi kompensacijų dydžiai per dieną asmenims, kurie neturi vaikų, kurie turi vaikų, taip pat papildomai mokant už kiekvieną papildomą vaiką<sup>263</sup>.

Detalizuojant būsimų priežiūros išlaidų vertinimą paminėtina Prancūzijos praktika, kurioje tokios išlaidos apskaičiuojamos pagal naudojamas lenteles. Lentelėse yra įtvirtinti kriterijai, kuriuos reikia vertinti kiekvienu atveju. Pavyzdžiui dienų, valandų skaičius, reikalingas priežiūrai, taip pat valandiniai įkainiai. Prancūzijoje, kaip ir Ispanijoje, Škotijoje ir Airijoje, yra įtvirtintos diskonto palūkanų normos, kurios yra taikomos skaičiuojant būsimas priežiūros išlaidas<sup>264</sup>. Be kita ko Prancūzijos teismai savo nuožiūra gali nuspręsti dėl žalos atlyginimo būdo parinkimo nagrinėjamu atveju. Šiame kontekste primintina, kad ir Lietuvoje teismas, nepaisant

<sup>258</sup> DCFR komentaras, *supra note*, 29: 3098-3099.

<sup>259</sup> Cristopher Hough, „Should a Claimant deduct the costs of travelling to work? Lawyers Service Newsletter, | November 2019, žiūrėta 2022 m. kovo 25 d., <https://www.serjeantsinn.com/wp-content/uploads/2020/04/AvMA-Newsletter-November-2019-CH.pdf>.

<sup>260</sup> Michael, A. Jones, *supra note*, 110: 678.

<sup>261</sup> *Ibid.*

<sup>262</sup> Koch, B.A., *supra note*, 98: 137-147.

<sup>263</sup> *Ibid.*, 68-75.

<sup>264</sup> British Institute of International and Comparative Law, *supra note*, 12.

nukentėjusiojo prašymo dėl žalos atlyginimo vienkartinė išmoka, turi diskreciją spręsti dėl žalos atlyginimo periodinėmis išmokomis, referuojant ir į formuojamą kasacinio teismo jurisprudenciją dėl periodinių mokėjimų prioriteto. Kaip ir Lietuvoje bei kitose valstybėse, Prancūzijoje periodiniai mokėjimai yra indeksuojami. Prancūzijoje sužalotojo būsimi poreikiai nustatomi ir yra vertinami sertifikuotų priežiūros ekspertų, kurie įvertina visus nukentėjusiojo galimų poreikių aspektus, būsimą reabilitaciją, susijusią su kūno atstatymu ir reintegracija į visuomenę<sup>265</sup>.

Ispanijoje būsimos priežiūros ar pagalbos išlaidos yra skaičiuojamos kaip ir būsimos negautos pajamos. Paminėtina, kad kartu yra vertinami ir tokie veiksniai kaip pagalbos ir priežiūros poreikio trukmė, poreikių padidėjimas, atsižvelgiant į sužalotojo amžių, mirties riziką bei diskonto palūkanų normą. Paprastai žala priteisiama vienkartinėmis išmokomis, tačiau šalys gali susitarti ir prašyti teismo dėl visiško arba dalinio vienkartinės sumos pakeitimo į rentą iki gyvos galvos. Tokiais atvejais yra naudojamos lentelės dėl vienkartinės sumos perskaičiavimo į periodines išmokas<sup>266</sup>. Atlyginant žalą periodinėmis išmokomis, metinė suma apskaičiuojama ją padalijant iš koeficiento, kuris yra gaunamas pagal aktuarines lenteles, atsižvelgiant į periodinių mokėjimų trukmę, sužalotojo mirties riziką, diskonto palūkanų normą<sup>267</sup>.

Kanados provincijose, ne išimtis, taip pat yra naudojamos diskonto palūkanų normos būsimiems nuostoliams apskaičiuoti. Aptariamoms normoms parodo skirtumą tarp kainų infliacijos ir palūkanų normos, pagal kurią nukentėjusysis gali investuoti išmokėtos vienkartinės išmokos sumą. Kuo didesnė numatoma kapitalo grąža (atskaičius mokesčius), kurią nukentėjusysis atgautų investavęs gautą žalos atlyginimo sumą, tuo mažesnė jam bus išmokama vienkartinė suma. Autorė paaiškina, kad pritaikius didesnę palūkanų normą būsimai investicinei naudai vienkartinė išmokama suma būsimiems nuostoliams kompensuoti yra mažesnė, lyginant su ta, kurią nukentėjusysis gautų, jeigu pritaikytų mažesnę palūkanų normą būsimai pridėtinei vertei. Kita vertus mažesnės investicinės rizikos prisiėmimas nukentėjusiajam gali lemti didesnę vienkartinę išmoką, tačiau ši gali būti nepakankama infliacijai įveikti tuo atveju, jeigu nukentėjusysis netinkamai investuos būsimus nuostolius dengiančią sumą<sup>268</sup>. Atskirai paminėtina kitų autorių išreiškiama pozicija, kad „<...> tais atvejais, kai sprendžiamas labai sunkiai sužaloto nukentėjusiojo būsimų išlaidų atlyginimas, investavimo rizikos laipsnis ir su tuo susijusi palūkanų norma, turėtų būti kuo mažesnė“<sup>269</sup>. Pažymėtina, kad Kanadoje yra naudojamos atskiros lentelės, kurios yra skirtos apskaičiuoti papildomas į būsimų nuostolių dydį įtraukiamas

<sup>265</sup> British Institute of International and Comparative Law, *supra note*, 12.

<sup>266</sup> *Ibid.*

<sup>267</sup> *Ibid.*

<sup>268</sup> Michael, A. Jones, *supra note*, 110: 679.

<sup>269</sup> Karner, *supra note*, 48: 285-286.

sumas. Aptariamoms papildomoms sumoms kompensuoja pajamų mokesčius, kurie yra mokami nuo priteistos vienkartinės išmokos. Papildomoms sumoms taip pat yra taikomos diskonto normos<sup>270</sup>. Be kita ko atskiros Kanados provincijos, kaip ir Anglija<sup>271</sup>, taiko skirtingas diskonto normas<sup>272</sup> būsimoms priežiūros išlaidoms bei būsimoms negautoms pajamos apskaičiuoti. Kanadoje dominuoja žalos atlyginimas vienkartinė suma, tačiau teismas gali savo nuožiūra paskirti mokėjimus anuitetu<sup>273</sup>. Periodinių mokėjimų trukmė gali būti tiek fiksuota, tiek paskirta mokėti iki gyvos galvos. Kaip ir Lietuvoje, periodiniai mokėjimai yra indeksuojami, siekiant apsaugoti sužalotąjį nuo būsimos infliacijos bei naujų poreikių adaptacijos prie *de facto* situacijos. Kanadoje taip pat yra išskiriamos periodinių išmokų indeksavimo rūšys. Išmokos gali būti i) be indeksavimo (visada ta pati suma), ii) fiksuojant fiksuotu procentiniu dydžiu iii) arba kintamu dydžiu, susietu su vartotojų kainų indeksu<sup>274</sup> (Lietuvoje taikoma pastaroji praktika).

Vengrijoje atlyginant būsimus nuostolius, susijusius su nukentėjusiojo priežiūra, paprastai yra skiriama periodinė išmoka dėl galimybės tokiu būdu mokamą žalą atlyginimo formą adaptuoti prie būsimų pokyčių<sup>275</sup>. Tokiai pozicijai, autorės nuomone, yra pritartina. Anglijoje būsimoms priežiūros išlaidoms apskaičiuoti yra taikomas jau aukščiau minėtas daugiklio ir daugiklio metodas (angl. *the multiplicand/multiplier*). Nustatant pirmąjį daugiklį (būsimų nuostolių daugiklis) pirmiausia yra nustatoma metinė būsimų nuostolių suma ją dauginant iš diskonto palūkanų normos. Kitas daugiklis apima būsimų nuostolių laikotarpį ir yra nustatomas vertinant tikėtiną gyvenimo trukmę, nukentėjusiojo amžių, pensinio amžiaus ribas. Aptariamais veiksniais yra įtvirtinti aktuarinės lentelės, pagal kurias šie konvertuojami į atitinkamus skaičius, kurie yra dauginami iš palūkanų normos ir tokiu būdu yra gaunamas antrasis daugiklis. Be kita ko yra atsižvelgiama į nukentėjusiojo būsimų poreikių pokytį vienerių, penkerių ir dešimties metų laikotarpyje. Jeigu yra nustatomi ilgalaikiai būsimi poreikiai, pvz., iki dešimties metų, yra taikomos didesnės diskonto palūkanų normos. Tokiu būdu diskonto palūkanų normos yra pritaikomos skirtingiems laikotarpiams per kuriuos turi būti apskaičiuojami nuostoliai ir išmokama vienkartinė suma<sup>276</sup>. Galutinė atlygintina suma yra nustatoma pirmąjį daugiklį dauginant iš antrojo daugiklio.

---

<sup>270</sup> British Institute of International and Comparative Law, *supra note*, 12. Papildomai žr. Kanados provincijoje Ontarijuje taikomas ir viešai skelbiamas diskonto normas, žiūrėta 2022 m. kovo 25 d., <https://www.ontario.ca/page/future-pecuniary-damage-awards>.

<sup>271</sup> British Institute of International and Comparative Law, *Ibid.*

<sup>272</sup> Aut. pastaba: Skirtingos diskonto palūkanų normos taikymas būsimiems nuostoliams, kurie yra susiję su pajamomis, ir kurie nesusiję su pajamomis yra grindžiamas tuo, jog kinta darbo užmokestis, taip pat vartotojų kainų indeksas, infliacija, o tokie veiksniai reikšmingai sąlygoja skirtingų diskonto normų taikymą skirtingų kategorijų nuostoliams. *Ibid.*

<sup>273</sup> British Institute of International and Comparative Law, *op cit.*

<sup>274</sup> *Ibid.*

<sup>275</sup> Koziol, *supra note*, 17: 335-338.

<sup>276</sup> British Institute of International and Comparative Law, *op. cit.*

Apibendrinant pažymėtina, kad sužalotasis iš anksto gautą išmoką gali investuoti dar iki tol, kol tokios sumos jam prireiks padengti būsimas išlaidas. Vienkartinės sumos, kuri yra skirta dengti būsimus nuostolius, gavimas reiškia, kad suma gali būti investuojama ir kaupti vertę. Todėl diskonto palūkanų norma, kuri yra taikoma apskaičiuojant būsimų nuostolių daugiklį, atspindi priteistos sumos investavimo gražos normą<sup>277</sup>.

Atskirai vertėtų paminėti, kad, pvz., vertinant naujo būsto, pritaikyto prie sužalotojo spec. poreikių, įsigijimo išlaidas Anglijos teismas 1988 m. byloje *Roberts prieš Johnstone* ([1988] 3 WLR 1247)<sup>278</sup> pasisakė, kad nukentėjusiajam turėtų būti kompensuojama grynųjų pajamų, kurias nukentėjęs gautų pardavęs naują būstą ir galėtų gautą sumą investuoti, praradimas<sup>279</sup>. Aptariami nuostoliai buvo apskaičiuoti kaip skirtumas tarp turimo sužalotojo būsto vertės ir naujo būsto vertės, gautą skirtumą dauginant iš nustatytos 2,5 % palūkanų normos<sup>280</sup>. Tuomet gauta suma dauginama iš koeficiento, kuris yra išvedamas vertinant tikėtiną nukentėjusiojo gyvenimo trukmę, pensinio amžiaus ribas, lytį, taikytiną palūkanų normą ir kita<sup>281</sup>. Aptariamas daugiklio ir daugiklio metodas buvo tinkamas iki, kol diskonto palūkanų normos nebuvo pakeistos į neigiamas, kas sąlygojo tai, kad nukentėjusiesiems pritaikius aptariamą metodą ir gavus neigiamą išlaidų reikšmę, nebuvo priteisiamos kompensacijos<sup>282</sup>. Situacija pasikeitė po Anglijos apeliacinio teismo sprendimo *Swift prieš Carpenter* ([2020] EWCA Civ 1295) byloje<sup>283</sup>, kurioje teismas netaikė *Roberts* byloje taikytos diskonto palūkanų normos. Teismas rėmėsi ekonominės srities ekspertų išvadomis ir pritaikė 5% diskonto normą<sup>284</sup>.

Tais atvejais, kai esamą būstą galima pritaikyti prie sužalotojo poreikių, nukentėjusiajam yra kompensuojamos išlaidos, susijusios su būsto pritaikymu, tačiau išskaičiavus sukurta pridėtinę turto vertę, kurią nukentėjusysis gautų pardavimo metu<sup>285</sup>. Nors atkreiptinas dėmesys į tai, kad prie specialių nukentėjusiojo poreikių adaptuotas būstas gali būti parduotas ir už mažesnę kainą, nei kad būstas, kuriam tokie „*pagerinimai*“ nebuvo atlikti.

---

<sup>277</sup> British Institute of International and Comparative Law, *supra note*, 12.

<sup>278</sup> „Changes in Accommodation Cost Calculations“, Sarah Ratcliffe, žiūrėta 2022 m. kovo 22 d., <https://www.psg-law.co.uk/changes-in-accommodation-cost-calculations/>.

<sup>279</sup> Michael, A. Jones, *supra note*, 110: 675.

<sup>280</sup> Aut. pastaba: Pavyzdžiui nukentėjusysis po sužalojimo yra prikaustytas prie neįgaliojo vežimėlio. Iki sužalojimo nukentėjusiojo turėtas butas yra penktame aukšte, tačiau po įvykio jis nebeatitinka neįgaliojo poreikių ir jam reikia jo poreikiams pritaikyto naujo būsto. Turimas butas kainuoja 100000 Eur, o namas, pritaikytas jo poreikiams - 180000 Eur. 80000 Eur bus tas skirtumas, kuriam yra taikoma 2,5 proc. norma ir taip yra gaunamas metinis nuostolis.

<sup>281</sup> Aut. pastaba: Kita vertus skaičiuojant būsimų nuostolių daugiklį, kuris yra neatsiejamas nuo tikėtiną gyvenimo trukmės vertinimo, gali būti ir taip, kad išmokama suma bus per maža ir nepadengs viso naujam būstui įsigyti reikiamos sumos skirtumo.

<sup>282</sup> Sarah Ratcliffe, *op. cit.*

<sup>283</sup> Anglijos ir Velso apeliacinio teismo 2020 m. spalio 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. B3/2018/2189, žiūrėta 2022 m. kovo 22 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2020/1295.html>.

<sup>284</sup> Sarah Ratcliffe, *op. cit.*

<sup>285</sup> Michael, A. Jones, *op. cit.*, 673-674.



## IŠVADOS

1. Šio darbo ginamasis teiginys pasitvirtino. Lietuvos teisėje įtvirtintas siauras nukentėjusiajam atlygintinų turtinių nuostolių turinys neleidžia užtikrinti *restitutio ad integrum* principo įgyvendinimo pilna apimtimi. Todėl visiško žalos atlyginimo principo realizacija asmens sužalojimo atveju išlieka siekiamybė teismams sprendžiant klausimus dėl turtinės žalos atlyginimo.

2. Lietuvoje dėl sveikatos sužalojimo atlygintina turtinė žala apima nukentėjusiojo negautas pajamas, įskaitant būsimas prarastas pajamas, sumažėjusį gebėjimą užsidirbti bei su sveikatos grąžinimu susijusias ar kitas sveikatos grąžinimui būtinas išlaidas.

3. Lietuvos pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje išskiriamos turtinės žalos rūšys neapima visų galimų nukentėjusiojo turtinių praradimų atlyginimo galimybių, lyginant su užsienio teisės doktrina bei teismų praktika. Pavyzdžiui prarastos teisės į pensiją, padidėjusių namų eksploatavimo išlaidų. Pagal Lietuvos teismų suformuotą praktiką prarasto gebėjimo ar apriboto prisidėjimo prie namų buities darbų priskyrimas prie neturtinės žalos vertinamųjų kriterijų nėra teisingas. Namų ruošos darbai turi ekonominę vertę, todėl už prarastą ar sumažėjusią galimybę juos atlikti turėtų būti kompensuojama atlyginant turtinę žalą.

4. Su sveikatos grąžinimu susijusios ar kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos yra atlyginamos kaip nukentėjusiojo realiai patirtos, išskyrus atvejus, kai teismai remiasi būsimos žalos įvertinimą reglamentuojančiu LR CK 6.249 straipsniu. Teismų praktikos ydingumas šiame kontekste pasireiškia tuo, jog tokiais atvejais kalbama ne apie būsimą žalą ir jos atsiradimo tikimybę, kadangi žala jau yra padaryta ir patirta nukentėjusiojo, o apie išlaidų, kurios dar realiai nėra patirtos, atlyginimą. Nukentėjusiojo sunkios turtinės padėties kriterijaus taikymas tam, kad šis galėtų reikalauti būsimų nuostolių atlyginimo remiantis LR CK 6.249 str., nekoreliuoja su teisingumo principu. Todėl kritiškai vertintinas „privilegijų“ suteikimas nukentėjusiajam, kuris yra sunkios turtinės padėties, lyginant su tuo, kurio „*kišenė yra gilesnė*“. Pažymėtina, kad abiejų nukentėjusiųjų pažeistos vertybės svarba tokiais atvejais turėtų būti vertinama vienodai.

5. Su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų atlyginimas kaip jas patyrus apsunkina nukentėjusiojo galimybes reikalauti būsimų išlaidų atlyginimo. Lietuvos teismų praktika ir pozityviojoje teisėje įtvirtina reglamentacija neatitinka užsienio teismų praktikos, teisės doktrinos bei negriežtosios teisės instrumentų aiškinimo, kadangi išlaidos gali atsirasti tiek iš karto kaip tiesioginis delikto rezultatas, tiek kaip paskesnė žala.

6. Rikošetinės žalos subjektų izoliuotas vertinimas nuo pirminio nukentėjusiojo patirtos žalos arba galimybė atlyginti antraeilių nukentėjusiųjų grynai ekonominę žalą, siejant ją su

pirminio nukentėjusiojo sveikatos grąžinimui būtinomis išlaidomis, leidžia teigti, kad Lietuvos teisėje yra įtvirtintas rezervuotas požiūris ir šiais klausimais.

7. Kompleksiškai vertinant analizuotų užsienio valstybių teismų praktiką ir užsienio teisės doktriną, galima išskirti pirminio nukentėjusiojo atlygintinos žalos turinį sveikatos sužalojimo atveju: esamos ir būsimos negautos pajamos, prarasta ar sumažėjusi galimybė užsidirbti, medicininės, gydymo išlaidos, taip pat visos kitos būtinos ir pagrįstos esamos, ir būsimos išlaidos apimant, bet neapsiribojant, telefono, pašto, drabužių, avalynės, padidėjusias judėjimo, padidėjusias poreikių išlaidas, būsto, automobilio adaptavimo, remonto ir (ar) įsigijimo išlaidas, persikėlimo, padidėjusias namų eksploatacines išlaidas (skalbimo, valymo, elektros, šildymo ir pan.), išlaidas dėl trečiųjų asmenų pagalbos, kompensacijas dėl prarastos teisės į pensiją ar kitas išmokas, kompensacijas dėl sumažėjusios ar apribotos galimybės atlikti ir prisidėti prie ekonominę vertę turinčių darbų. Antrinių nukentėjusiųjų grynai ekonominė žala dėl pirminės žalos pirminiam nukentėjusiajam apima: parastą darbo užmokestį dėl nukentėjusiojo priežiūros ir (ar) slaugos, kuro išlaidas, ekonominės vertės darbų (namų ruošos darbai, šuns vedžiojimas žolės pjovimas ir pan.), kaip paslaugos, atlikimas ir teisė į kompensaciją už juos, priežiūros, slaugos ir kitas būtinas ir pagrįstas išlaidas. Skirtingos užsienio valstybės šiame punkte nurodytas žalos kategorijas traktuoja nevienodai, t. y. vienos iš jų yra atlyginamos kaip pirminio nukentėjusiojo žala, kitos yra priskiriamos prie antraeilio nukentėjusiojo atlygintinos žalos. Nepaisant to, išvardintos skirtingos žalos kategorijos patenka į atlygintinos turtinės žalos sferą sveikatos sužalojimo atveju.

8. Skirtingų žalos kategorijų dydžio vertinimo kriterijai Lietuvoje ir autorės analizuotose užsienio jurisdikcijose iš dalies sutampa toje apimtyje, kurioje yra vertinamos *de facto* prarastos pajamos. Būsimų negautų pajamų vertinimas apima ateities galimybių vertinimą, remiantis realumo ir pagrįsto tikėtinumo, jog ateities perspektyvos išsipildys, atsiradimo standartu.

9. Nukentėjusiojo prarastų ar sumažėjusių galimybių užsidirbti vertinimas ir materializavimas piniginiu ekvivalentu negali visiškai atkurti nukentėjusiojo *status quo ante* dėl ekonominių ir socialinių faktorių samplaikos, ir situacijos neapibrėžtumo laiko kontekste, taip pat objektyvaus negalimumo numatyti ateitį.

10. LR pozityvioji teisė išskiria tiek periodinių mokėjimų, tiek vienkartinių sumų, kaip žalos atlyginimo būdus, nenumatant konkrečių taikymo taisyklių. Kasacinio teismo jurisprudencijoje yra formuojama periodinių mokėjimų prioriteto taisyklė tais atvejais, kai reikia vertinti būsimas nukentėjusiojo negautas pajamas. Su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos yra atlyginamos vienkartinė išmoka pagal realiai patirtas išlaidas arba remiantis būsimai žalai

taikomu LR CK 6.249 straipsniu. Būsimos negautos pajamos ir būsimi nuostoliai, nesusiję su pajamomis, turinio prasme yra tokie pat neapibrėžti ir atspindi ateityje atsirasiančias aplinkybes. Todėl periodinių mokėjimų taisyklė turėtų būti taikoma atlyginant tiek būsimas negautas pajamas, tiek ir kitas, su pajamomis nesusijusius būsimus nuostolius.

11. Pasirenkant žalos atlyginimo būdą turėtų būti vertinama, ar žalos dydis aiškus ir konkretus, ar, priešingai, žalą sukėlęs įvykis sukelia nukentėjusiajam ilgalaikius sveikatos sutrikimus. Priteisiant žalą periodinėmis išmokomis, jas galima pritaikyti prie nukentėjusiojo padėties pablogėjimo ar pagerėjimo išmokas indeksuojant. Nukentėjusiajam atlyginant žalą vienkartinė išmoka būtina numatyti ir įtraukti ne tik visas būsimas negautas pajamas ir nukentėjusiojo išlaidas, tačiau svarbu nustatyti ir laikotarpį, kuriam tokios išlaidos ar būsimos negautos pajamos priteisiamos pritaikant diskonto palūkanų normą.

12. Autorės analizuotose užsienio jurisdikcijoje atlyginant būsimas negautas pajamas bei kitas su pajamomis nesusijusius būsimus nuostolius vienkartinėmis išmokomis, yra taikomas daugiklio ir daugiklio (angl. *multiplicand/multiplier*) metodas, leidžiantis nustatyti būsimų pinigų dabartinę vertę.

13. Lietuvoje priteisiant žalos atlyginimą vienkartinė išmoka nėra taikoma diskonto palūkanų norma, kuri nustatytų būsimų pinigų dabartinę vertę. Tokio žalos atlyginimo būdo taikymas būsimoms negautoms pajamoms atlyginti leidžia prieiti prie išvados, kad nustatytas dydis objektyviai negali užtikrinti visiško žalos atlyginimo. Pažymėtina, kad atlyginus žalą aptariamu būdu nukentėjusysis praranda galimybę reikalauti vėliau atsiradusių išlaidų atlyginimo pablogėjus sveikatai ar pasikeitus nedarbingumui.

## PASIŪLYMAI

1. Remiantis tyrimo rezultatais, siūloma pakeisti LR CK 6.283 str. 1 d. ir išdėstyti ją taip:

*„1. Žala, kuris atsiranda pakenkus asmens fizinei ir (ar) psichinei sveikatai, kūno neliečiamumui ir integralumui yra savarankiška žalos rūšis. Už žalą asmeniui atsakingas asmuo privalo atlyginti nukentėjusiajam jo turtinę ir neturtinę žalą. Dėl nukentėjusiojo sužalojimo antraeilių nukentėjusiųjų partirti ekonominiai nuostoliai atlyginami pagal šio straipsnio 5 dalį“.*

2. Pakeisti LR CK 6.283 str. 2 d. ir išdėstyti taip:

*„2. Nukentėjusiojo turtinę žalą sudaro esamos ir būsimos negautos pajamos, prarastas ar apribotas gebėjimas užsidirbti, prarasta ar sumažėjusi teisė į pensiją ar kitas išmokas, visos kitos pagrįstos išlaidos, kurios atsirado ir (ar) atsiras dėl nukentėjusiojo sužalojimo. Turtinė žala taip pat apima visus kitus ekonominius nuostolius, kurie gali pasireikšti ir kaip nukentėjusiojo sumažėjusios ar apribotos galimybės atlikti ir (ar) prisidėti prie namų ruošos darbų ir buities, nepriklausomai nuo to, ar juos už nukentėjusįjį atlieka artimieji, ar kiti tretieji asmenys. Visos kitos išlaidos apima ir išlaidas dėl pasikeitusių ir (ar) padidėjusių nukentėjusiojo poreikių. Šiame punkte nurodytos turtinės žalos rūšių sąrašas nėra baigtinis“.*

3. Papildyti LR CK 6.283 str. nauja 5 dalimi ir išdėstyti ją taip:

*„5. Dėl nukentėjusiojo sužalojimo trečiųjų asmenų patirtos išlaidos yra atlyginamos, jeigu šios išlaidos priežastiniu ryšiu yra susijusios, įskaitant, bet neapsiribojant, su nukentėjusiojo priežiūra, slauga, pagalbos teikimu. Trečiajam asmeniui taip pat yra atlyginamas jo prarastas darbo užmokestis, kurį jis prarado dėl nukentėjusiojo priežiūros ir (ar) slaugos. Netektas darbo užmokestis yra lygus profesionalios priežiūros ar slaugos darbų rinkos vertei, nepriklausomai nuo to, ar prižiūrintis asmuo iki tol dirbo. Reikalavimo teisė dėl šiame punkte nurodytų išlaidų ir prarasto darbo užmokesčio priklauso trečiajam asmeniui“.*

4. Papildyti LR CK 6.288 str. nauja 4 dalimi ir išdėstyti taip:

*„4. Vertinant būsimas nukentėjusiojo negautas pajamas ar kitus būsimus, su pajamomis nesusijusius turtinius praradimus, žala atlyginama periodiniais mokėjimais, išskyrus atvejus, kai toks žalos atlyginimo būdas neatitiktų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų. Tais atvejais, kai žala atlyginama vienkartinė išmoka, būsimos žalos dydžio apskaičiavimui yra taikomos teisės aktuose įtvirtintos diskonto palūkanų normos“.*

5. Atsižvelgiant į 4 punkte išdėstytą LR CK straipsnio papildymą dėl diskonto palūkanų normų taikymo, įstatymų leidėjui siūloma priimti teisės aktą, kuriame būtų įtvirtinta metodika dėl būsimiems nuostoliams taikomų palūkanų normų. Taip pat turėtų būti sureglamentuotas

daugiklio ir daugiklio metodas, pagal kurį skaičiuojant būsimas negautas pajamas ar priežiūros išlaidas, būtų vertinama nukentėjusiojo tikėtina gyvenimo trukmė, laikotarpis, kuriam yra numatomos tokių nuostolių priteisimas, lytis, amžius, pensinio amžiaus ribos. Papildomai siūloma svarstyti dėl skirtingų diskonto palūkanų normų taikymo su pajamomis susijusiems, ir kitiems nuostoliams.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

### LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. TAR. Žiūrėta 2022 m. vasario 7 d.  
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. 684 „Dėl periodinėmis išmokomis priteisto išlaikymo sumos ir atlyginamos žalos indeksavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d.  
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91154C36A4EF/IgOBildWYw>.
3. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 7 d.  
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.92762?jfwid=rivwzvvpvg>.
4. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2319/asr>.
5. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymas. TAR. Žiūrėta 2022 m. vasario 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5901/asr>.
6. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymas. TAR. Žiūrėta 2022 m. vasario 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5901/asr>.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 7 d.  
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a07b6715b4711e7a53b83ca0142260e/asr>.

### SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Selelionytė-Drukteinienė, Simona. „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje". *Jurisprudencija* 118, 4 (2009): 123–146.
2. Kiršienė, Julija, Toma Aleknaitė. „Turtinės žalos kategorizavimo problemos Lietuvoje deliktų teisės lyginamuoju aspektu". *Jurisprudencija*, 13 (2015): 83-99.
3. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
4. Mikelėnas, Valentinas, Gintautas Bartkus ir kiti. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras*. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2006.

5. Terré, François, Philippe Simler ir Yves Lequette. *Droit civil. Les obligations; 8e edition*. Dalloz, 2002.
6. A Koch, Bernhard, Koziol Helmut (eds). *Compensation for personal injury in a comparative perspective*. Tort and Insurance Law, v. 4. Wien/New York: Springer, 2004.
7. Koziol, Helmut (ed). *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective*. Jan Stramek: Verlag, 2015.  
[https://www.jan-sramek-verlag.at/fileadmin/user\\_upload/Koziol\\_ComparaTortLaw\\_Eng\\_0040\\_2\\_DRUCK\\_eBook.pdf](https://www.jan-sramek-verlag.at/fileadmin/user_upload/Koziol_ComparaTortLaw_Eng_0040_2_DRUCK_eBook.pdf).
8. „Briefing Note on the Discount Rate Applying to Quantum in Personal Injury Cases”. British Institute of International and Comparative Law. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d.  
<https://www.biicl.org/publications/briefing-note-on-the-discount-rate-applying-to-quantum-in-personal-injury-cases>.
9. Karner, Ernst, Barbara C Steininger (eds). *European Tort Law 2014*. Vienna, 2015.
10. Turner, Chris ir Sue Hodge. *Unlocking Torts Second Edition*. London, 2007.
11. A. Jones, Michael. *Textbook on Torts, Eighth Edition*. New York: Oxford, 2002.

#### EUROPOS SAJUNGOS IR TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI

1. European Group on Tort Law. *Principles of European Tort Law. Text and Commentary*. Vienna: Springer-Verlag, 2005.
2. „Principles of European Tort Law“. European Group on Tort Law. Žiūrėta 2022 m. vasario 7 d. <http://www.egtl.org/docs/PETL.pdf>.
3. „Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law“. Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Žiūrėta 2022 m. vasario 9 d. [https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law\\_en.pdf](https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law_en.pdf).

#### LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2009.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-322/2008.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-174/2009.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2010.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127/2012.
8. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2012.
9. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2007 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38/2007.
10. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-598/2005.
11. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2003.
12. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-164-1075/2019.
13. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2012.
14. Lietuvos Aukščiausio Teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473/2013.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-776/2002.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-88-403/2018.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-269-611/2021.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2014.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2014.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-7-496/2008.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-571/2007.
22. Kauno apygardos teismo 2017 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-78-530/2017.
23. Vilniaus apygardos teismo 2015 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-329-431/2015.
24. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-512-988/2019
25. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. E2-1644-661/2018.
26. Šiaulių apygardos teismo 2012 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2-216-124/2012.

#### KITI ŠALTINIAI

1. Kanados provincijos Ontarijaus vyriausybės internetinis puslapis. Žiūrėta 2022 m. kovo 25 d. <https://www.ontario.ca/page/future-pecuniary-damage-awards>.
2. Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas. Žiūrėta 2022 m. kovo 19 d. <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/CCQ-1991>.
3. Europos deliktų ir draudimo teisės centro vykdomi projektai, plačiau apie tai: <http://www.ectil.org/>. Žiūrėta 2022 m. vasario 7 d.
4. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 1973 m. gegužės 18 d. sprendimas Donnelly v Joyce (1974) QB 454 byloje. Žiūrėta 2022 m. vasario 14 d. <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8cc60d03e7f57ecd929>.
5. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas Harwick v Hudson ( [1999] 3 All ER 426, CA) byloje. Žiūrėta 2022 m. vasario 27 d. <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a938b3f60d03e5f6b82bb7c>
6. Vikipedijos laisvosios enciklopedijos internetinis puslapis. Žiūrėta 2022 m. kovo 8 d. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Diskontavimas>.
7. Neoficialus ekonominių terminų žodynas. Žiūrėta 2022 m. kovo 12 d. <https://www.terminas.lt/a/aktuarinis-skaiciavimas>.
8. Hough, Cristopher „Should a Claimant deduct the costs of travelling to work? Lawyers Service Newsletter, November 2019. Žiūrėta 2022 m. kovo 25 d. <https://www.serjeantsinn.com/wp-content/uploads/2020/04/AvMA-Newsletter-November-2019-CH.pdf>.

9. Ratcliffe Sarah „Changes in Accommodation Cost Calculations“. Žiūrėta 2022 m. kovo 22 d. <https://www.psg-law.co.uk/changes-in-accommodation-cost-calculations/>.
10. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo 2020 m. spalio 9 d. sprendimas civilinėje byloje *Swift prieš Carpenter* ([2020] EWCA Civ 1295) Nr. B3/2018/2189. Žiūrėta 2022 m. kovo 22 d. <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2020/1295.html>.
11. Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Mehmetemin v Craig Farrell* [2017] EWHC 103 (QB) Nr. HQ12X00689.  
Žiūrėta 2022 m. vasario 14 d.  
<https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2017/103.html>.

## ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Šio magistrinio darbo tikslas yra nustatyti, ar Lietuvos pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje įtvirtintas atlygintinos turtinės žalos turinys sveikatos sužalojimo atveju atitinka užsienio teismų praktikoje ir teisės doktrinoje išskiriamas turtinės žalos kategorijas, taip pat atsakyti į klausimą, kokie turtiniai praradimai turėtų apimti nukentėjusiojo teisę į žalos atlyginimą, bei kokie žalos dydžio nustatymo kriterijai ir atlyginimo būdai turėtų būti taikomi, siekiant užtikrinti visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimą.

Atlikus tyrimą buvo prieita prie išvados, kad Lietuvos teisėje įtvirtintas atlygintinių turtinių nuostolių turinys, taip pat žalos atlyginimo būdo netinkamas ar ribotas parinkimas, nereglamentuotas vienkartinių išmokų dydžio apskaičiavimas atlyginant būsimus nuostolius neužtikrina *restitutio ad integrum* principo įgyvendinimo.

Reikšminiai žodžiai: turtinės žalos rūšys, sveikatos sužalojimai, žalos dydžio nustatymo kriterijai, žalos atlyginimo būdai.

The aim of this Master's Thesis is to determine whether the content of compensable pecuniary loss in the case of personal injury in Lithuanian positive law and case law corresponds to the categories of pecuniary loss distinguished in foreign case law and legal doctrine, as well as to answer the question of what pecuniary losses should be compensated, and what criteria for determining the amount of damage and the methods of compensation should be applied to ensure that the principle of full compensation is implemented.

The study concluded that the content of the damages to be compensated, as well as the inappropriate or limited choice of the method of compensation, the unregulated calculation of the amount of lump sums to be paid to compensate for future losses, as well as the inappropriate or limited choice of the method of compensation do not ensure the implementation of the principle of *restitutio ad integrum*, as set out in the Lithuanian law.

Key words: types of pecuniary loss, personal injuries, criteria for determining the amount of damage, methods of compensation.

## SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Šio magistrinio darbo „Atlygintinos turtinės žalos rūšys bei atlygintinų nuostolių dydžio nustatymas taikant deliktinę atsakomybę asmens sveikatos sužalojimo atveju“ tikslas yra nustatyti, ar Lietuvoje įtvirtintas turtinės žalos turinys, žalos dydžio vertinimo kriterijai ir žalos atlyginimo būdai leidžia pasiekti visišką žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju. Tam, kad būtų pasiektas tyrimo tikslas, buvo iškelti šie uždaviniai: 1) atskleisti žalos sampratą ir atskiras turtinės žalos kategorijas sveikatos sužalojimo atveju Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje bei teisės doktrinoje; 2) nustatyti nuostolių dydžio nustatymo kriterijus bei žalos atlyginimo būdus Lietuvos pozityviojoje teisėje; 3) išskirti nuostolių dydžio nustatymo kriterijus bei žalos atlyginimo būdus pasirinktų užsienio valstybių praktikoje ir teisės doktrinoje.

Šį baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis ir išvados. Dėstomąją dalį sudaro bendroji ir specialioji dalys. Dėstomosios dalies bendrojoje dalyje (pirmasis skyrius) pristatoma žalos samprata ir turtinės žalos požymiai sveikatos sužalojimo atveju. Dėstomosios dalies specialiojoje dalyje (antrasis ir trečiasis skyriai) identifikuojamos atlygintinos turtinės žalos kategorijos Lietuvos pozityviojoje teisėje, Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje bei užsienio teisės doktrinoje. Identifikuojami Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje įtvirtinti žalos dydžio nustatymo kriterijai bei atlyginimo būdai.

Atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvos pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje išskiriamos turtinės žalos rūšys neapima visų galimų nukentėjusiojo turtinių praradimų atlyginimo galimybes. Kaip, pavyzdžiui, prarastos teisės į pensiją, padidėjusių namų eksploatavimo išlaidų. Analizuotose užsienio jurisdikcijose ekonominę vertę turintys darbai ir prarastas gebėjimas juos atlikti yra priskiriami prie turtinės žalos. Tuo tarpu Lietuvoje tokie nukentėjusiojo pasikeitimai kasdienėje buityje patenka į neturtinės žalos apimtį. Su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų atlyginimas tik realiai jas patyrus riboja nukentėjusiojo galimybes reikalauti būsimų išlaidų, kurios dar nėra realiai patirtos, atlyginimo. Tokia praktika yra ydinga, kadangi išlaidos gali atsirasti tiek iš karto kaip tiesioginis delikto rezultatas, tiek kaip paskesnė žala. Lietuvoje artimojo grynai ekonominė žala priskiriama prie pirminio nukentėjusiojo žalos, tačiau kitų valstybių pavyzdžiai leidžia tokias išlaidas traktuoti ir kaip antraeilio nukentėjusiojo žalą. Analizuotos užsienio valstybės pripažįsta ir antraeilių nukentėjusiųjų teisę į neturtinės žalos atlyginimą dėl pirminio nukentėjusiojo sužalojimo. Lietuvoje atlyginant būsimas negautas pajamas vienkartinė išmoka, šioms nėra taikomos diskonto palūkanų normos, kurios atspindėtų esamą būsimų pajamų vertę. Kitų valstybių praktikoje vienkartinėms išmokoms yra taikomas daugiklio ir daugiklio metodas, kuris iš dalies leidžia „adaptuoti“ išmokamą sumą prie nukentėjusiojo poreikių ilgalaikės perspektyvos atžvilgiu.

## SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The aim of this Master's thesis "Types of Compensable Property Damages and Determination of the Amount of Compensable Losses in the Application of Tort Liability in the Case of Personal Injury to Health" is to determine whether the content of the pecuniary damage, the criteria for the assessment of the amount of damages, and the methods of compensation for damages, as established in Lithuania, allow for the achievement of a full compensation for damages in the case of personal injury. In order to achieve the aim of the study, the following tasks were set: 1) to reveal the concept of damages and the different categories of property damage in case of personal injury in Lithuanian and foreign case law and legal doctrine; 2) to determine the criteria for the assessment of the amount of damages and the methods of compensation for damages in Lithuanian positive law; 3) to distinguish the criteria for the assessment of the amount of damages and the methods of compensation for damages in the case law of the selected foreign countries and in the doctrine of law.

This thesis consists of an introduction, a tutorial part and conclusions. The thesis consists of general and specific parts. The general part of the thesis (Chapter 1) introduces the concept of damages and the characteristics of pecuniary damage in the case of personal injury. The special part of the thesis (chapters two and three) identifies the categories of compensable pecuniary damage in Lithuanian positive law, Lithuanian and foreign case law and foreign legal doctrine. It identifies the criteria for determining the amount of damages and the methods of compensation established in Lithuanian and foreign case-law.

The study has shown that the types of pecuniary damage distinguished in Lithuanian positive law and jurisprudence do not cover all the possible pecuniary losses of the victim. For example, loss of pension rights, increased costs of running a house. In the foreign jurisdictions analysed, work of economic value and the loss of the ability to carry it out are classified as pecuniary damage. In Lithuania, however, such changes in the victim's daily routine are covered by non-pecuniary damage. The fact that the costs of regaining health are only reimbursed after they have actually been incurred limits the victim's ability to claim compensation for future costs that have not yet been actually incurred. This practice is flawed, since costs can arise both immediately as a direct result of the tort and as consequential damage. In Lithuania, pure economic loss to a relative is classed as primary damage, but examples from other countries allow such costs to be treated as secondary damage. The foreign countries analysed also recognise the right of secondary victims to compensation for non-pecuniary damage resulting

from injuries to the primary victim. In Lithuania, compensation for future loss of income in the form of a lump sum is not subject to discount rates that reflect the present value of the future income. In the practice of other countries, the multiplier and multiplication method is used for lump sums, which allows, to some extent, to "adapt" the amount paid to the needs of the victim in the long term.